

Studiesentres betydning og utviklingsmuligheter for å møte lokale og regionale kompetansebehov

Rapport

Knowledge for a better society

Oxford Research provide knowledge for a better society by combining our competence in research, strategy and communication.

We carry out analysis and evaluations across a number of thematic fields including industry- and regional development, welfare policies, labour market and education issues, as well as research- and innovation systems.

We also facilitate implementation- and change processes based on the outcome of our analysis and evaluations.

Oxford Research was established in 1995 and is part of Oxford Group. We have offices in Denmark, Norway, Sweden, Finland, Latvia, and in Belgium (Brussels).

Oxford Research AS

Østre Strandgate 12
4610 Kristiansand
Norway
(+47) 40 00 57 93
post@oxford.no
www.oxford.no

Oppdragsgiver

Kommunal- og distriktsdepartementet

Prosjektperiode

Februar- juni 2022

Prosjektteam

Senioranalytiker Vegard Solhjem Knutsen
Senioranalytiker Ph.d Frode Bjørge
Professor Jon P. Knudsen

The venn-diagram is a stylistic representation of Oxford Research efforts to combine competence in research, strategy and communication, in providing knowledge for a better society.

Forord

Rapporten er utarbeidet i forbindelse med prosjektet «Studiesentres betydning og utviklingsmuligheter for å møte lokale og regionale kompetansebehov».

Kompetansepolitikken er et politikkområde med mange aktører og interessenter. I dette utgjør studiesentrene en sammensatt og variert gruppe i det lokale og regionale utdanningslandskapet. Studiesentrene har ingen formell rolle i det norske utdanningssystemet og det finnes heller ingen presis definisjon på hva et studiesenter er. Selv om det eksisterer et mangfold av ulike typer av studiesentre, har de det til felles at de fungerer som lokale fysiske enheter - som møteplasser, hvor det legges til rette for desentralisert utdanning og ulike kompetansehevende aktiviteter. Dette skjer i samarbeid med utdanningsinstitusjoner og utdanningstilbydere. Ofte benyttes andre begreper enn studiesenter om disse fysiske møteplassene, slik som kompetansesenter, utdanningscenter, kunnskapssenter, karrieresenter eller høgskolesenter. I enkelte tilfeller er det også næringshagene som har tatt en slik rolle.

Det er for tiden betydelig oppmerksomhet rundt desentralisert utdanning, men det mangler dekkende empiriske beskrivelser og analyser av studiesentrenes virke og funksjon. Prosjektet har derfor hatt som formål å undersøke hvordan et utvalg av studiesentre bidrar med kompetanseutvikling lokalt og regionalt, om sentrenes rammebetingelser og samarbeidsforhold, samt en vurdering av studiesentrenes utviklingsmuligheter når det gjelder å møte lokale og regionale kompetansebehov fremover.

Oppdraget er gjennomført på vegne av Kommunal- og distriktsdepartementet. Vi takker alle som har bidratt med sine perspektiver gjennom intervjuer og som deltakere på scenarioverksted. Vi takker også departementet for oppdraget og for et godt samarbeid. Konklusjoner og vurderinger står fullt og helt for Oxford Researchs egen regning.

Kristiansand, 17. juni 2021

Vegard Solhjem Knutsen
Senioranalytiker
Oxford Research AS

Innholdsfortegnelse

1. Sammendrag	1
2. Innledning	4
2.1 Utfordringsbildet i distriktene	5
2.2 Oppdragets formål og rapportens innhold	7
2.3 Metode	8
3. Hva er et studiesenter?	11
3.1 Studiesentrenes innhold og oppgaver	11
3.2 Lokale initiativ og variasjon i eierskap og innhold	13
3.3 Samarbeid mellom studiesentrene	14
3.4 Begrepsbruk og innretning av utdanningstilbud	15
4. Sentrale styringsdokumenter	17
4.1 Meld. St. 5 (2019–2020) Levende lokalsamfunn for fremtiden. Distriktsmeldingen	17
4.2 Distriktsnæringsutvalget NOU 2020:12	17
4.3 Distriktsdemografiutvalget NOU 2020:15	18
4.4 Meld St. 19 (2020-2021) Styring av statlige universiteter og høyskoler	18
4.5 Solbergregjeringens strategi for desentralisert og fleksibel utdanning	18
4.6 Strategi for småbyer og større tettsteder som regionale kraftsentre	19
4.7 Fjell- og innlandsstrategi	20
4.8 Ekspertutvalg om finansiering av universiteter og høyskoler	20
4.9 Hurdalsplattformen	21
4.10 Oppsummering	21
5. Om studiesentrene i undersøkelsen	23
5.1 Variasjon, skiftninger og begrenset dokumentasjon	23
5.2 Campus Nord-Troms	25
5.3 Midt-Troms studiesenter	27
5.4 Høgskolesenteret i Kongsvinger	28
5.5 Tynset studie- og høgskolesenter	29
5.6 Lister kompetanse	30
5.7 RKK Vefsn	32
5.8 Dalane utdanningscenter	33
5.9 Næringsshagen i Ullensvang	34
5.10 Tana studiesenter	35
6. Diskusjon og analyse av empiriske funn og resultater	37
6.1 Rammebetingelser og organisering	37
6.2 Kobling mellom tilbud og etterspørsel	41
6.3 Studiesentrene og samarbeidsforhold	43
6.4 Rekruttering og mobilisering av studenter	51
6.5 Betydning	54

7. Vurdering av utviklingsmuligheter og avsluttende diskusjon	61
7.1 Avsluttende diskusjon	61
7.2 Scenarioer for fremtidig utvikling	65
7.3 Fylkeskommunen som utviklingsaktør	67
8. Referanseliste	70

1. Sammendrag

Denne rapporten tar for seg studiesentrenes samarbeidsforhold, betydningen studiesentrene har for å tilrettelegge for og mobilisere til utdanning, og studiesentrenes utviklingsmuligheter for å møte lokale og regionale kompetansebehov.

Et studiesenter kan beskrives som en fysisk enhet hvor det legges til rette for desentralisert utdanning og ulike kompetansehevende aktiviteter i samarbeid med utdanningsinstitusjoner og utdanningstilbydere. Studiesentrene har ingen formell plass i utdanningssystemet og er ikke selv tilbyder av utdanning. I stedet samarbeider de med universiteter, høyskoler og fagskoler for å realisere utdanningstilbud som leveres med studiesentrene som plattform og møteplass. Rollen deres blir i en rekke sammenhenger omtalt som en lokal *møteplass* for utdanning, *motor* for kompetanseheving og *kobler* mellom tilbud og etterspørsel etter kompetanse i lokalt og regionalt arbeidsliv.

Det er store forskjeller mellom studiesentrene når det gjelder økonomiske og organisatoriske rammebetingelser. Det fører til stor variasjon i omfanget av aktivitet og utdanningstilbudet som leveres. Det finnes ingen enhetlig finansieringsløsning av studiesentrene og mange av studiesentrene må klare seg med lite midler. Det er et tydelig funn i denne undersøkelsen at mangel på forutsigbar finansiering er en brems og et vedvarende problem for studiesentrene.

De siste årene er det lansert en rekke politiske styringsdokumenter som tar opp kompetanseutfordringer i distriktene og peker på at disse må løses gjennom å styrke tilgangen til utdanning i Distrikts-Norge. Styringsdokumentene er lansert av ulike regjeringer og viser at desentraliserte utdanninger nå har en tydeligere posisjon i den kompetansepoltiske diskursen. Fylkeskommunenes kompetansepoltiske rolle er også vektlagt i disse dokumentene, og det er i sum økt politisk oppmerksomhet rundt behovet for mer fleksible og desentraliserte utdanninger. Vi merker oss at det ligger en tverrpolitisk enighet i bunn for å satse mer på desentralisert utdanning og at dette har skapt forventninger om tydelig politisk prioritering på området.

Innenfor dette utfordringsbildet kan studiesentrene få en viktig rolle ved å bidra til at de som bor i distriktene får tilgang til utdanning der de bor. Hurdalsplattformen peker på studiesentrene som en viktig aktør for å dekke behovet for desentraliserte utdanninger fremover, noe som har blitt fulgt opp ved at det er satt av 40 millioner kroner til en støtteordning for studiesentrene som skal bidra til at de kan styrke sin virksomhet. Undersøkelsen har vist oss at det er stor interesse lokalt og regionalt for å bruke studiesentrene som et virkemiddel for å styrke distriktenes tilgang på kompetent arbeidskraft.

I rapporten konkluderer vi med at studiesentrene spiller en viktig rolle for utdanning og kompetanseheving lokalt og regionalt. Oppfatninger om at studiesentre har stor betydning formidles både av studiesentrene selv og av samarbeidende aktører. Informantene er opptatt av at sentrene rekrutterer og utdanner en gruppe som ellers ikke ville tatt utdanning. Dette kan sies å være det viktigste enkeltstående argumentet som legitimerer studiesentrenes virksomhet. Studiesentrene tenker dermed delvis annerledes rundt målgruppen enn hva UH-sektoren gjør og bruker tid på å motivere og legge til rette for gjennomføring av utdanning. Samtidig er forskjellene mellom studiesentrene så store at det er utfordrende å gi generelle vurderinger av hva sentrene betyr for distriktsutviklingen. De

springer ut fra lokale initiativ, og suksess må tilskrives lokal slagkraft, både gjennom lokale samarbeid og enkeltpersoner. Studiesentrene er omgitt av folk som ønsker å få noe til, og de er ofte preget av en form for grasrotmobilisering som skaper lokal tilpasning. Dette medfører naturlig nok at enkelte studiesentrene får et langt sterkere avtrykk og større betydning lokalt enn hva andre har. Vi finner også tilfeller av at steder som har størst behov for kompetanseheving, er blant de stedene hvor studiesentrene har strevd mest med å etablere solide og stabile organisasjoner og utdanningstilbud.

Videre finner vi at studiesentrene fungerer som pedagogiske fornyere på flere områder. Det gjelder for det første måten de i lang tid har gått i front i bruken av nettbasert undervisning. For det andre hvordan de gjennom et tett forhold til det lokale arbeidslivet legger til rette for praksisorientering i utdanninger. Sistnevnte mener vi at har en forbindelse til utenforskapdimensjonen og et økt behov for at flere kommer i arbeid gjennom utdanning og kvalifisering.

I tillegg til at mangel på stabil finansiering er et betydelig problem, viser undersøkelsen at flere studiesentre strever med å etablere utdanningstilbud som svarer til behovene i privat sektor. Studiesentrene har ofte en slagside mot utdanningstilbud som er rettet mot offentlig sektor. Det er vanskeligere å tilby relevante utdanninger/kurs til et næringsliv som ofte består av små bedrifter, har lav betalingssevne, begrenset kultur for kompetanseheving og har et lite ensartet kompetansebehov. Dette gir volumutfordringer når det gjelder å få på plass utdanningstilbud som treffer næringslivet.

Selv om studiesentrene samarbeider godt med fagskolen om et bredt tilbud av utdanninger, synes de likevel å legge mest vekt på å tilby utdanninger som foregår på universitet- og høyskolenivå. Dette kan ha sammenheng med at mange jobber med å imøtekomme et kompetansebehov i offentlig sektor.

Samarbeid med UH-sektoren byr imidlertid på noen utfordringer. Selv om intervjudeltakerne i flere tilfeller beskriver et godt samarbeid mellom studiesentrene og institusjonene, uttrykkes også frustrasjon over UH-sektorens manglende vilje til å prioritere distriktenes kompetansebehov. Mange mener også at de store institusjonene ikke tar samfunnsoppdraget sitt på alvor og at finansieringssystemet for UH-sektoren ikke har insentiver for desentraliserte utdanninger. Det kan også virke som det er en viss forskjell mellom ord og handling. For mens UH-sektorens strategidokumenter gjerne uttrykker ambisjoner om å satse på desentraliserte utdanningstilbud, lever de i realiteten ikke alltid opp til den uttrykte interessen.

For å styrke feltet mener vi det er behov for flere endringer. Studiesentrene har behov for stabil og forutsigbar finansiering. For at det regionale samspillet på tvers av politikkområder og sektorer skal fungere, mener vi at fylkeskommunen bør gis en sterk rolle i forvaltningen av disse virkemidlene. Vi anser mangfoldet i eierskap som en styrke. Mangfoldet i institusjonell sikkerhet, derimot, er et problem. Dette mener vi er et argument for regional oppgaveløsning og et tettere strategisk samarbeid med fylkeskommunene. En slik løsning vil etter vår mening legge til rette for en videreføring av lokal variasjon og tilpasning blant studiesentrene, samtidig som man slik kan dra nytte av fylkeskommunens kompetanepolitiske rolle. Meningene om fylkeskommunens rolle på dette området er imidlertid delte, og det vil kreve utviklingsarbeid og modning for å få dette til å fungere på en god måte. Dersom fylkeskommunen kommer inn som forvalter av mer forutsigbare rammer til studiesentrene, ville dette kunne utløse ytterligere synergier både med fagskolene og også til dels med videregående skoler. Det kan bidra til å skape både institusjonell stabilitet og forutsigbarhet for studiesentrene. Det er tross alt

studiesentrene som skal stå for den praktiske gjennomføringen av desentralisert utdanning der folk bor.

Under oppsummeres rapportens hovedfunn og anbefalinger:

- Flere studiesentre spiller en viktig rolle for utdanning og kompetanseheving i regioner der de er lokalisert.
- Mangel på stabil finansiering av studiesentrene er et tydelig problem. Lav administrativ kapasitet er en brems som gjør at studiesentrenes potensiale ikke fullt ut utnyttes.
- Studiesentrene rekrutterer og utdanner en gruppe som ellers ikke ville tatt utdanning.
- Studiesentrene er lokalt forankrede enheter med stor autonomi. Det gjør at de kjenner lokalsamfunnet og kompetansebehovet i både privat og offentlig sektor.
- Det er mer utfordrende for studiesentrene å få etablert utdanningstilbud som svarer til behovene i privat sektor, enn hva tilfellet er for utdanninger rettet mot offentlig sektor.
- Samarbeidet med UH-sektoren er vanskelig. Dette er flere grunner til det, men det aller viktigste er at UH-sektoren mangler økonomiske insentiver til å prioritere desentraliserte utdanninger og EVU.
- Studiesentrene som fyller et geografisk område som tydelig er utenfor virkeområde til eksisterende campuser og som har potensial til å ta en større regional rolle for omlandet, bør prioriteres.
- Distriktene er ikke tjent med en såpass lite ensartet, ustabil og sårbar infrastruktur for utdanning. Vi anbefaler derfor at fylkeskommunen bør komme inn som forvalter av mer forutsigbare rammer til studiesentrene.
- Studiesentrene utøver en samfunnsutviklerrolle i praksis. Dermed operasjonaliserer de og utfyller fylkeskommunens strategiske funksjon.

2. Innledning

Distriktene står ovenfor betydelige demografiske utfordringer. Befolkningsnedgang og en aldrende befolkning gjør at mange distriktskommuner har mangel på kvalifisert arbeidskraft. Det kan redusere kvaliteten i offentlige tjenester og svekke verdiskapningen.¹ Tilgang på kvalifisert arbeidskraft tilpasset lokal og regional etterspørsel i næringsliv og offentlig sektor er derfor av vesentlig betydning for utviklingen av fremtidens distriktssamfunn.

Samtidig er den norske økonomien og det norske arbeidsmarkedet i omstilling. Perspektivmeldingen framhever hvordan kunnskap og kompetanse er avgjørende for omstillingsevne og konkurransekraft. Kompetanseheving har også stor betydning for den enkeltes muligheter og livsutsikter. Det er derfor et sentralt politisk mål at utdanning og kompetanseheving er tilgjengelig uavhengig av bosted og livssituasjon. Dette understrekes i Hurdalsplattformen, hvor det heter at regjeringen vil styrke det regionale utdanningstilbudet og gjøre utdanning og livslang læring tilgjengelig der folk bor, for slik å gjøre det enklere å få kompetansepåfyll og mer utdanning²

Denne rapporten tar for seg studiesentres betydning og utviklingsmuligheter for å møte lokale og regionale kompetansebehov. Undersøkelsens tema ligger tydelig i skjæringspunktet mellom utdanningspolitikk og distriktspolitikk. Disse politikkområdene er for tiden i endring og ses i stadig større grad i sammenheng. I distriktsdemografiutvalgets anbefalinger fremholdes viktigheten av et fleksibelt utdanningstilbud som gjør det mulig å kombinere utdanning med familie og arbeid, selv uten fysisk nærhet til større studiesteder. Et desentralisert utdanningssystem som legger til rette for økt rekruttering til utdanning i distriktskommuner kan bidra til tilførsel av kompetent arbeidskraft til privat og offentlig sektor i distriktene. Her kan studiesentrene spille en nøkkelrolle. Desentraliserte og fleksible utdanninger som tilbys ved studiesentrene vil til en viss grad kunne dempe det distriktsdemografiutvalget omtaler som utdanningssystemets sterkt sentraliserende effekt.

På tampen av den forrige regjeringeperioden kom den daværende regjeringen med sin strategi for desentralisert og fleksibel utdanning. Gjennom Hurdal-plattformen varslet den nye regjeringen en fornyet satsing på desentraliserte utdanningstilbud gjennom en kommende reform. I plattformen pekes spesifikt på at studiesentrene skal få et særlig ansvar for utdanning der folk bor. Dette er fulgt opp med en støtteordning på 40 millioner kroner til studiesentrene.³ De kan i den sammenhengen få en viktig funksjon fremover, en funksjon som Danielsen, Grepperud og Roos (2015) omtaler som lokal møteplass, motor for kompetanseheving og kobler mellom tilbydere og etterspørsel.⁴

Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) har lenge pekt på behovet for kompetanse og etter- og videreutdanning i lokale og regionale arbeidsmarkeder og studiesentrenes funksjon. I 2021 publiserte Diku en kartlegging om studiesentrenes organisering og rammebetingelser⁵. KDD hadde sammen med Kunnskapsdepartementet en god dialog om Diku-rapporten, og så behov for å få gjennomført en

¹ NOU 2020: 2. (2020). Fremtidige kompetansebehov III — Læring og kompetanse i alle ledd. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

² Hurdalsplattformen (2021), s. 55.

³ [Regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

⁴ Danielsen, Å., Grepperud, G., & Roos, G. (2015). Levende studie – og læringssentra? Rapport nr. 1: Funksjoner og framvekst. Septentrio Reports (2/2015).

⁵ Diku (2021). Kartlegging av studiesentre: Organisering og rammebetingelser. (Dikus rapportserie 05/2021)

dypere undersøkelse av hvordan ulike studiesentre, utdanningsentre og lignende desentraliserte utdanningsmiljøer mobiliserer til og tilrettelegger for utdanning og kompetansetilbud i Distrikts-Norge. Hurdalsplattformen gjorde et slikt arbeidet enda mer aktuelt. I denne rapporten undersøkes studiesentrene gjennom en case-tilnærming, hvor intervjuer med studiesentrene og samarbeidene aktører utgjør en viktig del av datamaterialet.

Gjennom undersøkelsen ser vi at det er et stort mangfold blant studiesentrene når det gjelder omfang av studietilbudet, samarbeidsrelasjoner og eierskap. Det er altså betydelige lokale variasjoner og sentrenes aktiviteter spenner bredt i omfang. Vi vet fra tidligere at de fleste studiesentrene har begrenset administrativ kapasitet, noe som ble tematisert i nevnte Diku-kartlegging. Blant de største utfordringene som er felles for studiesentrene i dag, trekkes uforutsigbar finansiering og mangel på administrativ kapasitet fram. Dette finner vi betydelig støtte for i denne undersøkelsen. I dag er mye av finansieringen til studiesentrene prosjektbasert, noe som begrenser muligheten for langsiktig planlegging. Samtidig er det tydelig at flere av sentrene får til mye med relativt lite midler, og mange sentre har stor betydning i arbeidet med å tette kompetansegapet i enkelte regioner. Særlig gjelder dette helse- og omsorgsfeltet. En kan imidlertid spørre seg om dagens organisatoriske og finansielle modeller for studiesentrene er bærekraftige. Basert på datamaterialet, er det Oxford Researchs vurdering at det er behov for at staten avklarer sine langsiktige intensjoner med studiesentrene og deretter etablerer en mer stabil og forutsigbar finansiering. Samtidig blir det viktig å bevare studiesentrenes lokale forankring og evne til rask tilpasning til endrede kompetansebehov.

2.1 Utfordringsbildet i distriktene

Verdiskapingen i distriktsnæringslivet har vokst sterkt de siste årene, og produktiviteten er høy også i mange av de minst sentrale kommunene.⁶ Samtidig opplever vi økt urbanisering ved at de mest folkerike områdene vokser mest. Denne demografiske utviklingen gjør at næringslivet i distriktene i særlig grad står overfor kompetanseutfordringer.⁷ For å bøte på disse utfordringene kan man ikke primært basere seg på å rekruttere arbeidskraft utenfra. I stedet må kompetansen til dem som allerede er bosatt i distriktene, styrkes. For å få det til, kan utdanningstilbud ved studiesentrene spille en sentral rolle. Det synes også å være en betydelig politisk vilje til å styrke betingelsene for kompetanseheving i distriktene.

Tilgang på kompetent og oppdatert arbeidskraft tilpasset regional og lokal etterspørsel, er et viktig fundament både for omstilling i eksisterende næringer og for fremtidig etablering og utvikling.⁸ Kompetansemangel kan også være en utfordring i offentlig tjenesteyting. For eksempel kan kommuner mangle kvalifisert arbeidskraft til kommunale kjerneoppgaver som barnehagelærere, lærere, sykepleiere og ingeniører.

Norske distriktskommuner har allerede i dag en eldre befolkning enn kommuner i mer sentrale strøk, og denne forskjellen er forventet å øke i årene framover.⁹ Dette vil øke etterspørselen etter helsefaglig kompetanse. Samtidig har pandemien for alvor vist betydningen av høy kompetanse i den kommunale

⁶ NOU 2020: 12. (2020). Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn, s. 169. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.

⁷ Ibid.

⁸ Meld. St. 18 (2016–2017) Bærekraftige byer og sterke distrikt. Kommunal- og distriktsdepartementet.

⁹ Statistisk Sentralbyrå (2020). Befolkningsframskrivninger for kommunene. (Rapport 27/2020).

helse- og omsorgssektoren. Kommunesektorens arbeidsgivermonitor (2019) viser at svært mange kommuner opplever det som krevende å rekruttere sykepleiere.¹⁰ Mangel på sykepleiere var for eksempel årsaken til Midt-Troms studiesenters tunge satsing på sykepleierutdanning. Dette tilbudet har nå pågått i en årrekke og har skapt en lokal kultur for utdanning. Slike eksempler på vellykkede, lokale satsinger viser også hvordan den lokale mobiliseringsevnen er ulik på tvers av regioner.

Videre vil det grønne skifte gi grobunn for nye næringer som fører med seg endringer i både arbeidsmarked og kompetansebehov i norske distriktskommuner. Det ser vi eksempler på allerede i form av nye etableringer i batteriindustrien og økt satsning i fornybarenergi-sektoren, hvor vi nå er inne i en periode der det bygges ut mer fornybar kraft enn på flere tiår.¹¹ Ikke minst er det forventninger om økt verdiskaping innen skogbruk, marine næringer og mineralutvinning. Dette er imidlertid også næringer som stiller krav til ny kompetanse.^{12,13} Omstilling i næringslivet kan lettes av god tilgang til utdanningstilbud i distriktene, noe som også understrekes i Hurdalsplattformen. Studienesentres rolle som infrastruktur for fleksibel utdanning og livslang læring kan da bli viktig for å rekvalifisere folk til nye jobber.

Fagskolenes plass i kunnskapssamfunnet ble poengtert i Stortingsmeldingen *Fagfolk for fremtiden*. Meldingen understreket hvordan utdanningstilbud ved fagskolene utvikles i nært samarbeid med samfunns- og arbeidsliv.¹⁴ Kortere og praktisk rettede utdanninger gjør at fagskoleutdanningene er godt egnet til å møte omstillingsbehov i arbeidslivet. Personer som tar høyere yrkesfaglig utdanning utdanner seg ofte til et lokalt eller regionalt arbeidsmarked, og det er derfor viktig for distriktskommuner at det finnes tilgjengelige tilbud i nærheten. Studienesentrene er viktige som formidlere av slike tilbud, og med lokal forankring bidrar de også til å motivere og rekruttere studenter.

Også andre, store trender vil virke inn på det framtidige arbeidsmarkedet i distriktene og på studienesentres rolle og funksjon. I Møreforskningens rapport fra 2017, framheves digitalisering som den mest betydningsfulle trenden som påvirker framtidig arbeidsliv og kompetansebehov.¹⁵ Digitaliseringskompetanse blir viktig for det grønne skiftet, men også for et bredt spekter av næringer og offentlige tjenesteområder. I tillegg gir digitalisering muligheter for mer fleksible utdanninger og virker allerede inn på aktuelle tilbydere av utdanning og innholdet i denne. Et mulig framtidig nettbasert utdanningsmarked med store aktører kan skape utfordringer for lokal og regional tilpasning. Ett eksempel er den raske utviklingen internasjonalt i såkalte minikvalifikasjoner.¹⁶ Dette er små sertifiseringer som ofte gis nettbasert og hvor EU har betydelige ambisjoner om oppskalering.¹⁷ Distriktsdemografiutvalget viser også til at stadig flere utdanningstilbud tilbys nettbasert og at andelen

¹⁰ KS (2019). Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2019.

¹¹ Energifakta Norge (2021). [Kraftproduksjon - Energifakta Norge](#)

¹² NOU 2020:12. (2020). Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn, s. 169. Nærings- og fiskeridepartementet.

¹³ Bjørge, F. & Røiseland, A. (2017). Taming wickedness. Industrial megaprojects and local governance strategies. *Urban Research and Practice*, 11(1), 37-52.

¹⁴ Meld. St. 9 (2016-2017). Fagfolk for fremtiden. Fagskoleutdanning. Kunnskapsdepartementet.

¹⁵ Møreforskning (2017). Globale trender, regionale kompetansebehov og en metode for forpliktende regionalt kompetansesamarbeid. (Rapport nr. MA 17-17)

¹⁶ Kunnskapsdepartementet. (2020). Norwegian comment to the Communication from the European Commission on achieving the European Education Area by 2025.

¹⁷ Microbol, (2021). Micro-credentials and Bologna Key Commitments.

studenter som velger nettbaserte tilbud har økt, mens færre velger desentraliserte utdanningstilbud i distriktene. Mange framhever mulighetene digitalisering gir for utdanning i distriktene, men en utvikling i retning av primært nettbaserte tilbud er ikke uten nyanser. Både er det en fare for at oppskalerte og mer generiske tilbud fortrenger lokalt tilpassede og forankrede utdanningstilbud, og det vil også være en ulempe for lokalt næringsliv dersom man mister koblingsboksene mellom lokal etterspørsel og tilbud om kompetanse. Studiesentrene kan i en slik sammenheng betraktes som viktige koblingsbokser.

Både i tidligere studier og i denne undersøkelsen har vi intervjuet flere som understreker studiesentrenes funksjon og rolle som lokale utviklingsaktører som mobiliserer til utdanning ut ifra lokale og regionale kompetansebehov. Det er flere eksempler på studiesentre som har funnet velfungerende samarbeidsformer med utdanningstilbydere og som har evnet å gjøre en forskjell i regionens tilgang på relevant kompetanse. Hva som er suksesskriteriene for at enkelte studiesentre får stor betydning, er blant spørsmålene vi tar opp i denne rapporten.

I sum skaper endringene framover utfordringer for aktørene innen lokalt og regionalt tilpassede utdanningstilbud. Ikke minst vil utdanningsinstitusjonene bli stilt overfor vanskelige avveininger mellom å dekke dagens etterspørsel for utdanning og arbeidsmarkedets framtidige behov. I en rapport fra Norce (2020, s.89) pekes det på hvordan fylkeskommunens strategiske rolle på kompetansefeltet utfordres av balansegangen mellom å tilpasse utdanningstilbud i tråd med studentmarkedet (særlig yngre personers preferanser) versus å tilpasse utdanningstilbud i tråd med tendenser i arbeidsmarkedet.¹⁸ Hvordan studiesentrene i samarbeid med fylkeskommune og kommune identifiserer og kobler næringslivets behov for kompetanse, er et relevant spørsmål som tas opp i denne rapporten. Det er denne koblingen som er avgjørende for å nå målsettingene med desentraliserte utdanningstilbud, og som dermed utgjør en viktig betingelse for at studiesentrene skal ha den tiltenkte virkningen. Samtidig er det et viktig element at også UH-institusjonene får informasjon om disse behovene, og samarbeider med studiesentrene om tilbud og ressurser.

2.2 Oppdragets formål og rapportens innhold

Formålet med dette prosjektet har vært å bidra med kunnskap om studiesentres betydning (kvalitativ vurdering) og konkrete effekter på kompetanseutviklingen lokalt og regionalt, samt å gi en vurdering av studiesentrenes utviklingsmuligheter med tanke på å møte lokale og regionale kompetansebehov.

Tre hovedtemaer har vært styrende for undersøkelsen:

- A. En vurdering av studiesentrenes samarbeidsforhold (finansiering, medeierskap, leverandør av undervisning, bredden på tilbudene) med andre aktører som utdanningstilbydere, fylkeskommuner, kommuner, lokalt næringsliv, og andre.
- B. En vurdering av betydningen studiesentrene har for å tilrettelegge for utdanning og i hvilken form dette gjøres, samt i hvilken grad de mobiliserer til utdanning ut ifra lokale og regionale kompetansebehov.

¹⁸ Norce (2020). Arbeidskraft og kompetanse for verdiskaping – Finnmark. (Rapport 20/2020).

- C. I lys av A og B, gi en vurdering av studiesentrenes utviklingsmuligheter mht. å møte lokale og regionale kompetansebehov.

De siste få årene har det blitt utarbeidet en rekke styringsdokumenter som berører kompetansepoltiske og distriktpolitiske spørsmål som har betydning for desentraliserte utdanninger, og dermed også universitets- og høgskolesektoren, fagskolene og studiesentrene selv. Feltet må sies være i relativt rask bevegelse, noe som uttrykkes i at det underveis i prosjektperioden blant annet har kommet til en søknadsbasert støtteordning til studiesentrene på 40 millioner kroner. Det har videre blitt mulig for fagskoler, høgskoler og universiteter å søke støtte til desentraliserte studietilbud fra en pott 144 millioner kroner. Ekspertutvalget som hadde i oppgave å vurdere finansiering av universiteter og høgskoler kom med sin rapport i mars 2022. Rapporten er nå er på høring frem til 10. juni.

I intervjuene for denne rapporten, viser mange av informantene til at det nå skjer endringer på feltet og at oppmerksomheten rundt studiesentrene er stigende. Det neste kapitlet i rapporten (kap. 3) er derfor viet en kort gjennomgang av sentrale styringsdokumenter som fremover vil ha betydning for studiesentrenes rolle og plass i utdanningslandskapet.

Det finnes ingen presis definisjon på hva et studiesenter er, og sentrene har heller ingen formell rolle i det norske utdanningssystemet. Organisatorisk og innholdsmessig er sentrene også nokså forskjellige. I kapittel fire tar vi derfor kort for oss hva et studiesenter er og hvilken definisjon som har ligget til grunn for vår forståelse i dette prosjektet.

Datamaterialet i denne undersøkelse er bygget på en case-tilnærming, hvor et utvalg av studiesentre har vært gjenstand for nærmere undersøkelse. I kapittel fem redegjør vi nærmere for studiesentrene som har inngått som case, og hvilke trekk og kjennetegn disse har når det gjelder organisering, finansiering, eierskap og innhold. Det vil si at kapitlet dels beskriver trekk som er viktig som bakgrunn og kontekst for analysene, men som også bidrar inn til å belyse de to hovedtemaene A og B, nevnt over. Kapittel seks er rapportens hovedkapittel, hvor de empiriske funnene fra casene sammenfattes og presenteres i form av en oppsummerende syntese, som belyser oppdraget ulike problemstillinger. I rapportens kapittel syv tar vi de empiriske funnene videre, i det vi analyserer og søker å foreslå mulig utviklingsbaner for studiesentrene fremover. I samme kapittel diskuterer vi og foreslår samtidig noen konkrete anbefalinger til videreutvikling av studiesentrene. I den resterende delen av dette innledende kapitlet beskriver vi metodene som er benyttet i undersøkelsen.

2.3 Metode

I denne delen beskriver vi kort undersøkelsens metodiske design og de mest sentrale metodiske valgene som er gjort underveis.

2.3.1 Case-studier

Undersøkelsen er basert på case-studier av totalt ni ulike studiesentre. For hvert studiesenter har vi gjennomført i snitt tre intervjuer og foretatt enkle dokumentstudier.

Før valg av case gjennomførte vi en kort forstudie hvor vi identifiserte mulige case som synliggjorde bestemte forhold av interesse. Eierforhold, samarbeidsrelasjoner eller regionale særtrekk var

eksempler på variabler som inngikk i oversikten. Ettersom det var et ønske å dekke mange case, var det begrenset mulighet for å gå i dybden på hvert enkelt studiesenter i denne fasen. Det var derfor ekstra viktig at det enkelte case illustrerte forhold av interesse. Etter forstudien, som primært ble gjort gjennom nettsøk og noen eksplorative intervjuer med nøkkelaktører med oversikt og innsikt i feltet, valgte vi elleve caser som var spredt i hele landet.

To av casene ble valgt som eksempler på studiesentre som var lagt ned eller hvor man ikke hadde lyktes med å skape kontinuitet i drift og studietilbud. Vi mente dette var caser som kunne synliggjøre utfordringer og barrierer som flere studiesentre trolig hadde erfaring med, men hvor man tross iherdig innsats ikke hadde fått det til. På tross av betydelig innsats, klarte vi ikke å rekruttere informanter i disse to casene, enten fordi de ikke svarte på epost, telefonoppringning eller sms, eller fordi de ikke ønsket å uttale seg. Siden personene som hadde vært involvert i disse to studiesentrene ikke ønsket å stille til intervju, var det heller ikke grunnlag for å inkludere disse to studiesentrene i populasjonen av case. Endelig antall case ble derfor ni.

I hvert enkelt case er ulike aktører intervjuet. Valg av intervjuobjekter er i stor grad tatt med utgangspunkt i hva caset er et eksempel på. Om det er spesielle eierforhold, er flere eierrepresentanter intervjuet. Utmerker studiesenteret seg med tett samarbeid med regionalt arbeidsliv, vil flere næringsaktører være intervjuet. Likevel er mange av intervjudeltakernes roller like på tvers av de ni casene. Daglig leder er i alle tilfeller intervjuet, det samme gjelder som regel styreleder eller en annen representant for eierne. Studietilbyderne er også dekket på mange av casene. Det har generelt vært enkelt å få tak i intervjuobjekter som representerer studiesentrene, mens aktører som fylkeskommunen og utdanningsinstitusjoner på ledelsesnivå i mange tilfeller vært vanskeligere å få tak i.

I tillegg til intervjudeltakerne som er direkte koblet til et studiesenter, har vi også intervjuet enkelte aktører med innsikt i kompetanseutfordringer og studiesentrenes rolle på feltet. Slike intervjuer har for eksempel vært gjort med enkelte fylkeskommunale aktører, næringslivsaktører eller med representanter for UH-sektoren. Totalt er det gjennomført 32 intervjuer.

2.3.2 Scenarioverksted

Om lag midtveis i prosjektperioden ble det avholdt et digitalt scenarioverksted. Totalt deltok 28 personer. Deltakerne representerte studiesentre, næringsliv, studietilbydere (fagskole og UH) og fylkeskommuner. På den måten fungerte verkstedet også som en arena hvor undersøkelsen ble kjent og hvor flere aktører fikk gi innspill til arbeidet.

I verkstedet ble tre scenarier diskutert. Beskrivelsene av disse var sendt ut på forhånd og ble også presentert i møtet. Formålet med scenarioverkstedet var å skape ideer for studiesentrenes mulige, fremtidig utviklingsbaner. Verkstedet hadde med andre ord et idégenererende formål, hvor det ble lagt opp til åpen diskusjon. Gjennom tre gruppesesjoner hvor ulike konstellasjoner av aktører diskuterte scenarioene, kom det opp en rekke synspunkter, forslag og kritiske innspill. I starten av møtet ble det gjort klart at informasjonen som ble delt på verkstedet, ville tas med videre i arbeidet med utredningsoppdraget, men alle vurderinger ville stå for Oxford Researchs egen regning. Innspillene er i hovedsak brukt i analysearbeidet og innlemmet i den mer overordnede diskusjonen i rapporten.

2.3.3 Forbehold

Formålet med denne undersøkelsen er å beskrive og vurdere forhold ved studiesentrenes virksomhet basert på intervjuer med studiesentrene og andre relevante aktører. Undersøkelsen tar med andre ord ikke mål av seg til å dokumentere omfang av studietilbud, antall studiepoeng produsert eller foreta effektmålinger av sentrenes utdanningstilbud. I stedet har undersøkelsen lagt vekt på å få fram aktørenes egne beskrivelser av muligheter og utfordringer som studiesentrene møter i sin hverdag, samt innhente informasjon om forhold som eierskap og organisering.

3. Hva er et studiesenter?

Studiesentrene har ingen formell rolle i det norske utdanningssystemet, og følgelig finnes heller ikke en entydig definisjon på hva et studiesenter er. Videre er det grunn til å anta at studiesentrenes rolle, oppgaver og hvordan de skiller seg fra de formelle institusjonene som leverer utdanninger, ikke er allment kjent. Betegnelse «studiesenter» er heller ikke det eneste begrepet som er i bruk om fenomenet. Med den begrunnelse vil vi i dette kapitlet gi en kort beskrivelse av hva studiesentrene er. Beskrivelsen er ment som en forståelsesramme for rapportens empiriske fremstillinger.

3.1 Studiesentrenes innhold og oppgaver

Studiesentrene har som sagt ikke en formell rolle i utdanningssystemet. Samtidig finnes det mange studiesentre med ulike typer organisering rundt omkring i landet. Disse bidrar på ulike måter til utdanningstilbudet i distriktene.¹⁹

Studiesentrene har ved flere tidligere anledninger vært gjenstand for forskning og utredning. Forskningsprosjektet «Utdanning for utvikling – studie- og læringssentras rolle og funksjon» ble gjennomført i årene 2011- 2015 og resulterte i tre rapporter som tematiserte ulike sider ved studiesentrene. I en av prosjektets rapporter vises det til at det ikke er enkelt å gi en entydig og presis definisjon på hva et studiesenter «er» eller hva det «gjør». Det skyldes først og fremst at de har vokst frem som ulike virksomhetsformer og med ulike praksiser og innhold. De er kort sagt nokså forskjellige. Videre vises det til at studiesentrene kanskje best kan beskrives som en lokal aktør som²⁰:

- Ivaretar bredden av formell og ikke-formell utdanning for voksne som målgruppe med spesielt fokus på arbeidsliv og høyere utdanning
- Er aktiv bidragsyter i lokalsamfunnsutviklingen

I en rapport publisert av Nivi i 2011 defineres et studiesenter som «en koordinerende enhet som stimulerer og legger til rette for utdanning og kompetanseutvikling i samsvar med behovet til enkeltindivider, privat næringsliv og offentlig virksomhet»²¹. Videre forstås studiesentrene av Diku i deres nylige kartlegging av studiesentrene «som lokale fysiske enheter som er en møteplass utenfor UH-institusjoner og fagskolers egne studiesteder og tilbud, og som legger til rette for (etter- og videre) utdanning og kompetanseutvikling».²²

Definisjonene over har det til felles at de beskriver studiesentrene ut fra deres funksjon, noe som gitt det store mangfoldet, er en rimelig tilnærming. Felles for studiesentrene er altså at det er en fysisk lokasjon hvor det tilbys utdanninger på ulike nivåer og på ulike måter. Det er imidlertid ikke studiesentrene selv som tilbyr utdanninger, men gjennom samarbeid fasiliterer de og legger til rette for at ulike tilbydere kan levere utdanninger ved sentrene. Dette gjelder enten utdanningstilbudet er

¹⁹ Diku. (2021). Kartlegging av studiesentre: Organisering og rammebetingelser. (Dikus rapportserie 05/2021)

²⁰ Danielsen, Å., Grepperud, G., & Roos, G. (2015). "Levende studie – og læringssentra?" Rapport nr. 1: Funksjoner og framvekst. Septentrio Reports (2/2015).

²¹ Nilsen, J.K og Langset, M. (2011) Studiesentrene i Nordland – organisering, resultater og framtidig rolle. (NIVI-rapport 7/2011).

²² Diku (2021) Kartlegging av studiesentre: Organisering og rammebetingelser. (Dikus rapportserie 05/2021)

nettbasert, utformet som deltidstudier eller er fulltidsstudier. Utdanningstilbudet leveres av universiteter, høgskoler og fagskoler, og det er disse institusjonene som utvikler og gjennomfører utdanningene. Studiesentrene kan ikke selv stå som ansvarlig for høyere yrkesfaglig utdanning eller høyere utdanning. Det kan kun respektive fagskoler, høgskoler og universiteter gjøre. Studiesentrene er derfor avhengig av et samarbeid med en institusjon som tilbyr og kan kvalitetssikre utdanningstilbudene.

Studiesentrenes rolle blir i en rekke sammenhenger omtalt som lokal *møteplass*, *motor* for kompetanseheving og *kobler* mellom tilbydere og etterspørsel.²³ Dette er begreper som har fått tydelig feste både blant de som har forsket på studiesentrene og blant studiesentrene selv.²⁴ I intervjuer med ansvarlige/ledere for studiesentrene er dette dimensjoner som nesten uten unntak løftes frem når de beskriver sin virksomhet. Et konkret eksempel er Campus Nord-Troms hvor begrepene har fått en tydelig plassering i målformulering til senteret. I sin årsrapport for 2021 skriver de at senterets formål er å være en «motor, megler og møteplass for kompetanseutvikling i region Nord-Troms».²⁵

Kobler, eller meglerfunksjonen som gjerne benyttes synonymt, handler om studiesentrenes arbeid med å kartlegge og identifisere lokale utdanningsbehov for så å koble de identifiserte behovene med potensielle leverandører av utdanninger og andre kompetansehevende tiltak. Studiesentrene får dermed en funksjon hvor de megler frem etablering av utdanningstilbud på områder hvor de i dialog med myndigheter eller næringsliv har identifisert lokale kompetansebehov.

Med møteplassfunksjonen menes at dette er tale om fysiske lokasjoner hvor studentene kan samles og arbeide fra, enten det er stedlige forelesninger/samlinger, leseplasser, bibliotekfasiliteter eller et sted å følge nettstudier sammen med andre studenter. Det handler gjerne om det Danielsens m. fl. (2015) omtaler som den praktiske, faglige og sosiale støtten rundt den enkelte student.²⁶ Det er både den oppfølgingen og tilrettelegging som de ansatte ved studiesentrene gjør, men også det faktum at studenter kan møte hverandre og dra nytte av å studere i et felleskap.

Med motorfunksjonen viser Danielsens m. fl. til studiesentrenes rolle som motivator og pådriver for kompetansefremmende tiltak både mot den enkelte student og mot offentlige og private virksomheter. I en slik motorrolle inngår alt fra rekruttering til samordning og nettverksbygging mot aktører innenfor politikk og næringsliv i lokalsamfunnet. I dette kan studiesentrene også sies å ha en rolle i det å motivere etterspørselssiden – det vil si oppfordre både enkeltpersoner til å ta utdanning og oppfordre virksomheter til kompetansehevende aktivitet. Sistnevnte kan sies å være viktig i en distriktskontekst hvor næringslivet består av mange små bedrifter som gjerne ikke har ressurser til å mobilisere til kompetansehevende aktivitet på egenhånd. Studiesentrene fungerer også som en interessepolitisk pådriver opp mot regionale og nasjonale nivåer.²⁷ Motorrollen har dermed en klar parallell til det som gjerne inngår i en samfunnsutviklerrolle.

²³ Danielsen, Å., Grepperud, G., & Roos, G. (2015). "Levende studie – og læringssentra?" Rapport nr. 1: Funksjoner og framvekst. Septentrio Reports (2/2015).

²⁴ Langset og Vinsand (2015) Økt kunnskap og kompetanse blant ansatte i små og mellomstore bedrifter - samarbeidsmodeller i mindre markeder. (NIVI Rapport 8/2015)

²⁵ Nord-Troms Regionsråd DA. (2021). Møteprotokoll 2021.

²⁶ Danielsen, Å., Grepperud, G., & Roos, G. (2015). "Levende studie – og læringssentra?" Rapport nr. 1: Funksjoner og framvekst. Septentrio Reports (2/2015).

²⁷ Ibid

Disse tre dimensjonene går tydelig igjen også i vårt datamateriale når studiesentrene beskriver sin funksjon og nytte. Samtidig er det store forskjeller i hvordan disse funksjonene utøves i praksis og i hvor stor grad de utøves. Basert på vår tolkning av datamaterialet, synes det som at flere av studiesentrene ivaretar rollen som motor og som kartlegger av kompetansebehov i større grad enn å være megler av utdanningstilbud. Dette kommer vi nærmere inn på når vi presenterer det empiriske materialet i mer detalj i kapittel 6.

Det er verdt å merke seg at flere av dem som vi i denne undersøkelsen omtaler som studiesenter, ikke selv bruker begrepet. Blant benevnelsene som er i bruk finner vi kompetansesenter, utdanningssenter, kunnskapssenter, karrieresenter, eller høgskolesenter for å nevne noen eksempler.²⁸ Det er videre slik at studiesenterfunksjonen i enkelte tilfeller inngår som aktivitet under andre overbyggende virksomhetsformer som næringshager og kunnskapspark, der studiesenteraktiviteter er en del av oppgaveporteføljen.²⁹ Et eksempel er Næringshagen i Odda som inngår som et av casene i denne undersøkelsen.

3.2 Lokale initiativ og variasjon i eierskap og innhold

Studiesentrene har sprunget ut som lokale initiativ støttet av lokale myndigheter og næringsliv, noe som har gitt seg uttrykk i lokale variasjoner og særtrekk. Dette er en del av bildet som gjør at det er utfordrende å gi en entydig definisjon på studiesentrene. Både næringsliv, fylkeskommuner, kommuner og utdanningstilbydere er involvert i studiesentrene, men sentrene er i hovedsak eid av kommuner og fylkeskommuner.

Dikus rapport viser at det er flere andre aktører som også bidrar til å sikre studiesentrenes rammebetingelser, herunder lokalt næringsliv, statsforvalter og NAV. Tilbydere av utdanning, som videregående skoler, fagskoler og høyere utdanningsinstitusjoner er også i enkelte tilfeller med på å sikre finansiering og drift.³⁰ Sentrene er altså organisert og finansiert på ulike måter, men det vanligste er at kommunen, enten alene eller i samarbeid med andre kommuner eier sentrene og også står for deler av finanseringen. Prosjektmidler utgjør normalt også en vesentlig finansieringskilde. Det finnes i tillegg noen få eksempler på studiesentrene som får midler tildelt over statsbudsjettet (Lister Kompetanse og Midt-Troms studiesenter som eksempler fra dette utvalget, men også Høgskolesenteret i Kristiansund).

Sentrene har videre ulikt innhold og omfang av utdanningstilbud. Tilbudet spenner bredt fra videregående opplæring, via fagskole til høyere utdanning.³¹ Det synes også som at en del av de mindre studiesentrene har en portefølje som i hovedsak består av kortere kurs og sertifiseringer og som typisk vil variere betydelig over tid. Det vil si at en del av tilbudet som gis er ikke-formelle utdanninger.

Det bekreftes av leder for nettverket Norske utdanningssentre at det er store lokale variasjoner når det gjelder omfang av tilbudet. Sentrenes aktiviteter spenner fra det helt marginale (noen få kursaktiviteter

²⁸ Diku (2021). Kartlegging av studiesentre: Organisering og rammebetingelser. (Dikus rapportserie 05/2021)

²⁹ Danielsen, Å., Grepperud, G., & Roos, G. (2015). "Levende studie – og læringsentra?" Rapport nr. 1: Funksjoner og framvekst. Septentrio Reports (2/2015).

³⁰ Diku. (2021). Kartlegging av studiesentre: Organisering og rammebetingelser. (Dikus rapportserie 05/2021)

³¹ Ibid

i året) til det mer omfangsrike som inkluderer en kombinasjon av tilbud om fagskole og universitets – og høyskoleutdanninger. Faktisk kan en si at tilbudet spenner såpass bredt og at omfanget av tilbudet varierer så mye at det ikke er uproblematisk å benytte begrepet «studiesenter» som en fellesbetegnelse.

Kartleggingen av studiesentrene som Diku nylig gjennomførte viste at det mest utbredte utdanningstilbudene i perioden 2018-2021 var helse- og sykepleierfag. Helse- og sykepleierfag dreiet seg mest om utdanninger som ga studiepoeng, slik som sykepleierutdanning, men også utdanningstilbud for helsefagarbeidere. Blant det vanligste tilbudet var også studier og kurs i økonomiske og administrative fag. Da var det mest tale om kortere kurs, gjennomført som studiepoenggivende utdanninger, hovedsakelig som enkeltemner og årsstudium. Pedagogiske studietilbud er også en sentral del av studiesentrenes portefølje, også da på universitets- og høyskolenivå. Gjennom denne undersøkelsen bekreftes langt på vei bildet som fremgår av Dikus kartlegging. Det er tydelig at utdanninger som dekker kompetansebehovet innenfor de store velferdsprofesjonene slik som sykepleier, helsefagarbeider og barnehagelærerutdanning er de viktigste studiene som det tilrettelegges for ved sentrene.

Fra kartleggingen til Diku vet vi videre at det er begrenset administrativ kapasitet ved studiesentrene. Flertallet av studiesentrene hadde ansatte som til sammen utgjorde mindre enn to årsverk. Det var videre vanlig med sammensatte stillinger hvor deler var tilknyttet sentrene, og andre deler av stillingen var knyttet til voksenopplæringen, videregående skole, arbeid i kommunens næringsavdeling og ulike typer prosjektstillinger. Det generelle bildet er altså at det er få ansatte på hvert lokale studiesenter, og i tillegg er det få faste stillinger, ettersom mange stillinger er midlertidige og basert på prosjektmidler.³²

3.3 Samarbeid mellom studiesentrene

Det foregår samarbeid mellom studiesentrene gjennom medlemsorganisasjonen Norske Utdanningsentre (NU). Lederen for medlemsorganisasjonen er også daglig leder ved Høgskolesenteret i Kongsvinger og styret består i hovedsak av representanter fra de større studiesentrene, hvorav flere inngår i utvalget i denne undersøkelsen. Det er 11 studiesentre som oppgis å være medlem i NU, noe som omfatter 45 kommuner som er involvert som eiere av de som er medlem. Organisasjonen jobber for å gjøre utdanning tilgjengelig for hele befolkningen, uavhengig av bosted og livssituasjon.³³ NU kan slik Oxford Research ser det, best beskrives som en interessepolitisk aktør som fremmer studiesentrenes virksomhet og desentraliserte utdanninger som sådan. De virker å ha jevnlig kontakt og møtevirksomhet som gjør at flere av lederne ved studiesentrene har en arena for diskusjon og som kan ha bidratt til at det er utviklet noen fellesforståelser og oppfatninger om studiesentrenes virksomhet og det utfordringsbildet som omgir disse.

Videre eksiterer det et samarbeid om å levere nettbaserte utdanningstilbud gjennom Skill up nettverket³⁴. Skill up springer ut fra det tidligere nettverket Klimavennlig Kompetanse, og er i dagens form og navn en nysatsning. Nettsidene deres har blitt lansert underveis i prosjektperioden for denne undersøkelsen. Det er mange av de som representerer studiesentrene vi har intervjuet, som viser til Skill-up som et potensielt viktig nettverk for leveranse av nettbaserte kurs- og utdanningstilbud

³² Ibid

³³ [Om Norske Utdanningsentre - Norskeutdanningsentre](#)

³⁴ [Skillupnetwork.no](#)

fremover. Nettverket består av ca. 20 studiesentre med en delingsøkonomimodell hvor inntektene fordeles tilbake til de som bidrar gjennom utvikling av tilbud, fasilitering og rekruttering av kursdeltagere. De som er medlem av nettverket, får tilgang til nettbaserte kurs og annen kompetanseheving som kan tilbys lokalt. Det formidles i dag både kurs og fagskoletilbud gjennom nettverket. Studiesenteret RKK Vefsn, Høgskolestiftelsen i Kongsvinger er blant initiativtakerne og har også koordinerende ansvar for nettverket.

Skill up kan sies å ta over en funksjon som det tidligere nettverket som bar navnet Studiesenteret.no, hadde. Studiesenteret.no var et nettverk av studiesentre hvor det ble formidlet nettbaserte utdanningstilbud som medlemmene kunne plukke utdanningstilbud fra og tilby det innenfor rammen av eget studiesenter. Flere utdanningsinstitusjoner tilbød nettbasert utdanningen gjennom nettverket, blant annet Høgskolen Innlandet og daværende Høgskolen i Oslo. Studiesenteret.no ble så kjøpt opp av OsloMet i deres satsing på desentralisert og fleksibel utdanning, men satsingen var lite vellykket og selskapet ble avviklet i 2019 som følge av svake økonomiske resultater.³⁵ Det er flere informanter på tvers av ulike studiesentre som viser til at en rekke studiesentre ble lagt ned i kjølvannet av at Studiesentert.no ble avviklet. En informant viser til at det er tale om en nedgang fra om lag 65 til et sted mellom 30 og 40 sentre. Men det finnes ingen registre eller nasjonal oversikt over hvor mange studiesentre det er eller har vært. De som forsvant, var sentrene med begrenset bemanning og som i noen tilfeller kunne utgjøre så lite som en 20 prosent stilling. Disse klarte kanskje «ikke å gjøre så mye mer enn å låse opp døra», slik en formulerer det. Det viste seg at mange var sårbare når en slik felles plattform for leveranse av digitale/nettbaserte utdanninger ble avviklet som førte til at mange la ned sin virksomhet. Dette illustrerer at mange studiesentre ikke hadde ressurser til å drive rollen som megler av utdanningstilbud på egenhånd.

3.4 Begrepsbruk og innretning av utdanningstilbud

Det er flere begreper som blir brukt som beskriver innretning av utdanningstilbudene som leveres gjennom studiesentrene. Noen av begrepene synes å bli brukt om hverandre, samtidig som de viser til noe ulike innretninger på utdanningstilbud.

Et vanlig begrep er fleksible tilbud. Dette er en samlebetegnelse for desentraliserte, nettbaserte, deltidsorganiserte eller samlingsbaserte utdanningstilbud. Slik sett er alle utdanningstilbud ved studiesentrene fleksible. Foruten at alle er desentraliserte, kan ett enkelt utdanningstilbud kombinere flere av disse elementene³⁶ - noe som ofte gjøres for tilbudet som gis gjennom studiesentrene. Ofte er tilbudet både et deltidstilbud og et nettbasert tilbud, eller det er et samlingsbasert på deltid. Essensen er at tilbudet rigges på en slik måte at man kan kombinere jobb og utdanning og at man ikke trenger å reise til en universitets- eller høgskolecampus. Merk at datamaterialet viser at de samme nettbaserte studiene gjerne tilbys gjennom flere studiesentre. Samme studier kan ofte også tas nettbasert hjemmefra, og det er her møteplassfunksjonen til studiesentrene kommer inn. Studiesentrene muliggjør deltakelse på nettbaserte utdanninger i felleskap med andre, hvor studiesenteret fungerer som en *møteplass*.

³⁵ Khrono (2021). Satsing på studiesentre gikk ikke etter planen.

³⁶ NOU 2020:15 (2020). Det handler om Norge. Bærekraft i hele landet. Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Nedenfor gis en kort definisjon av disse begrepene. Definisjonene finner man i distriktsdemografiutvalgets rapport³⁷. Ett enkelt utdanningstilbud kan kombinere flere av følgende elementer:

- **Desentralisert undervisning** er undervisning som blir tilbudt andre steder enn ved universitetenes og høgskolenes egne campuser, for eksempel ved et studiesenter.
- **Deltidstilbud** kan bli gitt på campus eller som et desentralisert eller nettbasert tilbud.
- **Samlingsbaserte tilbud** betyr at undervisningen gjennomføres på intensive samlinger i løpet av utdanningen.
- **Nettbasert undervisning** er undervisning der læringsinnholdet er tilgjengelig over Internett. I tillegg kan studentene samles på campus eller ved et studiesenter for å studere.

³⁷ Ibid s. 155

4. Sentrale styringsdokumenter

I dette kapitlet gjør vi kort rede for styringsdokumenter som berører kompetansepålitetiske og distriktpålitetiske spørsmål med konsekvenser for studiesentrene. Gjennomgangen viser at det de siste årene har vært tverrpolitisk enighet om å gjøre utdanning mer tilgjengelig uavhengig av bosted eller livsfase. Redegjørelsen er ikke fullstendig og er i hovedsak styrt av hvilke dokumenter som er nevnt av intervjudeltakere i denne undersøkelsen.

4.1 Meld. St. 5 (2019–2020) Levende lokalsamfunn for fremtiden. Distriktsmeldingen

Distriktsmeldingen vier stor plass til distriktenes tilgang på kompetanse og arbeidskraft. Flere eldre og teknologisk utvikling vil føre til store endringer i kompetansebehovet, og mange distriktskommuner vil få utfordringer med å rekruttere nok arbeidskraft med rett kompetanse. Utviklingen vil også stille krav til at flere erverver ny kompetanse på ett eller flere tidspunkt i livet. Stortingsmeldingen viser også til et behov for økt fleksibilitet i høyere utdanningstilbud, og at dette vil føre til utvikling av nye utdannings- og læringsmodeller. Ikke minst vil modulbasert utdanning bli viktigere, og nye varianter av samlingsbasert og nettbasert undervisning vil trolig utvikles. Mange studenter som følger slike tilbud vil likevel ha behov for oppfølging, veiledning og støtte.

Studiesentrene omtales i Distriktsmeldingen som læringssentre som legger til rette for desentralisert utdanning og ulike etter- og videreutdanningstilbud til lokalt næringsliv og offentlig sektor. Sentrene bidrar med infrastruktur for studier og faglig oppfølging. Meldingen peker også på at det er flere kommuner og fylkeskommuner som støtter sentrene økonomisk.

4.2 Distriktsnæringsutvalget NOU 2020:12

Formålet med distriktsnæringsutvalget var å utrede næringslivets betydning for å nå distriktpålitetiske mål. En sentral del av utvalgets mandat var å synliggjøre suksessfaktorer og mulige hindre for næringsvirksomhet i distriktene. I sin beskrivelse av barrierer for næringsutvikling la utvalget vekt på at næringslivet i distriktene har særlige kompetanseutfordringer. Virksomhetene er ofte små, og det er begrenset med kompetanseutviklingstilbud tilgjengelig.

I den forbindelse viste utredningen til at studiesentrene fungerer som desentraliserte enheter utenfor de faste studiestedene til UH-sektoren og at studiesentrene ofte har vokst fram som resultat av lokale initiativer. Studiesentrene gjør utdanning og kompetanseutvikling tilgjengelig i distriktene, men de har ofte uforutsigbare økonomiske rammebetingelser.

I sine forslag til tiltak la utvalget vekt på behovet for å bedre tilbudet av fleksible etter- og videreutdanninger i distriktene, blant annet gjennom å styrke insentivene i finansieringssystemene for høyere utdanning. Arbeidskraftstilgangen i distriktsnæringslivet tilsa videre at det bør satses på høyere yrkesfaglig utdanning fremover.

4.3 Distriktsdemografiutvalget NOU 2020:15

Utvalget som skulle utrede konsekvensene av demografiutfordringer i distriktene (distriktsdemografiutvalget) løftet utdanningssystemets sentraliserende kraft høyere opp på agendaen. Mange unge flytter vekk fra distriktene og til større byer for å ta utdanning, og mange blir værende etter endt utdanning. I sine vurderinger og anbefalinger var derfor utvalget tydelig på at *«utdanningssystemet må ha en tydelig distriktpolitisk oppgave med å bidra til god tilgang på nødvendig kompetanse»*.³⁸ Den distriktpolitiske oppgaven burde komme tydelig fram i det årlige oppdragsbrevet og i utviklingsavtalene med institusjonene i sektoren. En slik presisering kunne også innebære at enkelte institusjoner fikk særlig ansvar for enkelte nasjonale utdanningsoppdrag.

Distriktsdemografiutvalget omtalte også studiesentrene. Utredningen viste til hvordan studiesentre mobiliserer til og organiserer utdanningstilbud i distriktene og at det derfor er viktig med god lokal forankring. Samtidig viste utredningen til det store mangfoldet blant studiesentrene, både med tanke på organisering, finansiering og drift. Utvalget mente i den forbindelse at Kunnskapsdepartementet burde *«vurdere en mer helhetlig organisering av slike studiesentre, med sikte å skape mer forutsigbarhet og lik tilgang til utdanningstilbud uavhengig av bosted»*.³⁹

4.4 Meld St. 19 (2020-2021) Styring av statlige universiteter og høyskoler

Styringsmeldingen omtaler ikke studiesentrene, men ettersom UH-sektoren er helt sentrale som tilbydere av utdanning ved sentrene, er signalene i denne meldingen likevel av interesse. De mulige økonomiske insentivene for universitetene og høyskolene til å tilby desentralisert utdanning, er naturlig nok relevante for studiesentrene, men også hvilke styringssignaler som gis sektoren med tanke på desentraliserte tilbud generelt.

Stortingsmeldingen må ses i sammenheng med strukturreformen innen høyere utdanning (Meld. St. 18 (2014-2015) Konsentrasjon for kvalitet — Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren). Strukturreformens budskap om konsentrasjon og større enheter resulterte i en sammenslåing av flere læresteder. Flere steder førte fusjonsprosesser til debatt om UH-sektorens regionale og lokale tilstedeværelse. Styringsmeldingen viser flere steder til en politisk forventning om at styrene ved utdanningsinstitusjonene er sitt regionale ansvar bevisst og legger til rette for desentralisert utdanning. Meldingen peker også på at Solberg-regjeringen har fulgt opp denne politiske forventningen med tilskuddsmidler til desentraliserte og fleksible utdanningstilbud, og varslet også en strategi for desentralisert og fleksibel utdanning sommeren 2021.

4.5 Solbergregjeringens strategi for desentralisert og fleksibel utdanning

I juni 2021 lanserte Solbergregjeringen en strategi for desentralisert og fleksibel utdanning ved fagskoler, høyskoler og universiteter. Strategien, som kom mot slutten av regjeringens andre periode, hadde et mål om å *«åpne opp utdanningssystemet»*⁴⁰ og gjøre utdanning ved fagskoler, høyskoler og

³⁸ NOU 2020:15 (2020). Det handler om Norge. Bærekraft i hele landet. Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene, s. 188. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

³⁹ Ibid s. 189.

⁴⁰ Kunnskapsdepartementet (2021). Desentralisert og fleksibel utdanning ved fagskoler, høyskoler og universiteter, s. 3. Strategi.

universiteter mer tilgjengelig uavhengig av livs- og bosituasjon. Økt tilgang til fleksible og desentraliserte utdanningstilbud skulle sikre dette.

Strategien legger stor vekt på kompetansebehovet som oppstår i forbindelse med grønn og digital omstilling og viser til at mange vil ha behov for å oppdatere egen kunnskap og kompetanse, uavhengig av hvor de bor. Økt tilgang til fleksible og desentraliserte utdanningstilbud er derfor ett av fire innsatsområder. Strategien peker også på behovet for å styrke samarbeidet mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet slik at tilbud og etterspørsel kobles bedre.

Innsatsområdene følges opp av ulike tiltak, hvorav flere var relevante for studiesentrene. Ikke minst varslet regjeringen at UH-sektorens prioritering av fleksible og desentraliserte tilbud ville bli fulgt opp i styringsdialogen med institusjonene. Ved forslag om finansiering av økt utdanningskapasitet i sektoren, skal fleksible og desentraliserte tilbud vektlegges. Kombinert med forslaget om et eget distriktsprogram for å stimulere etterspørselssiden i distriktene, synliggjorde altså strategien økt politisk vilje til å legge til rette for utdanningstilbud i distriktene. Strategien varslet også opprettelsen av en søknadsbasert ordning hvor studiesentre kunne søke finansiering av prosjekter og aktiviteter sammen med fagskole, høgskole eller universitet. Omfang av eller retningslinjer for søknadsordningen ble ikke nærmere spesifisert i strategien, men i Solberg-regjeringens forslag til statsbudsjett for 2022 ble tilskuddet gjennom Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse til fleksible studietilbud økt, hvorav minimum 40 mill. kroner skulle gå til «en søknadsbasert ordning for studiesenter og et distriktsprogram for kompetanseutvikling».⁴¹

I tråd med det økte kompetansepolitiske ansvaret fylkeskommunene fikk gjennom regionreformen, mente regjeringen det var naturlig at fylkeskommunene tok et «helhetlig ansvar innenfor sitt fylke» for å koble tilbud og etterspørsel etter utdanning. Strategien betegnet det også som ønskelig og fordelaktig om fylkeskommunene samarbeidet seg imellom for fremme god koordinering mellom de mange ulike aktørene på feltet.

4.6 Strategi for småbyer og større tettsteder som regionale kraftsentre

Betydningen av å øke omfanget av fleksible og desentraliserte utdanningstilbud er også vektlagt i Solberg-regjeringens strategi for småbyer og større tettsteder. Strategien ble presentert i juni 2021 og viser til at selv om Norge allerede har en desentralisert utdanningsstruktur, er det viktig å gjøre utdanning mer tilgjengelig. Det understrekes også at desentralisert utdanning må være tett knyttet til arbeids- og samfunnslivets kompetansebehov og at utdanningsmiljøene derfor må samarbeide tettere med arbeidslivet. Strategien peker videre på fylkeskommunenes helhetlige ansvar for regional kompetansepolitikk. Ansvaret omfatter oppgaver som å bedre samsvaret mellom tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft i de regionale arbeidsmarkedene, utvikle kompetanseplaner og legge til rette for samarbeid mellom relevante kompetanseaktører.

Studiesentrene omtales i strategien som viktige fysiske møteplasser for undervisning. Det vises også til hvordan sentrene arbeider aktivt med rekruttering av studenter, samt at sentrene fungerer som pådrivere for utdanning og kompetanseutvikling i sitt område. Utfordringene knyttet til å følge digitale utdanningstilbud nevnes også, og i den forbindelse peker strategien på betydningen av

⁴¹ Prop. 1 S. (2021–2022). For budsjettåret 2022– Statsbudsjettet, s. 10. Finansdepartementet.

studiefellesskap. Et godt studiemiljø er ikke bare viktig for trivsel og tilhørighet, men spiller også en vesentlig rolle for motivasjon og gjennomføring av studier.

4.7 Fjell- og innlandsstrategi

I Solberg-regjeringens strategi for fjell- og innlandsregionen vises det også til hvordan tilgang på utdanning der folk bor, er viktig for å sikre nok og kompetent arbeidskraft til lokalt og regionalt næringsliv. Skal det være mulig å lære hele livet, må utdanningstilbud også være tilgjengelig for folk som ikke har anledning til å flytte for å studere. Strategien er derfor tydelig på Solberg-regjeringens mål om å øke tilgangen til fleksible og desentraliserte utdanningstilbud av høy kvalitet.

Fylkeskommunens kompetansepålitetiske rolle understrekes også i fjell- og innlandsstrategien. Ansvaret for å kartlegge regionale kompetansebehov og legge til rette for at universiteter, høgskoler og fagskoler tilbyr utdanning som det regionale arbeidsmarkedet trenger, blir også omtalt. Strategien viser også til hvordan opprettelsen av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) gir bedre forutsetninger for å tenke helhetlig rundt innretning og sammenheng mellom ulike søknadsordninger for desentraliserte utdanningstilbud.

Studiesentrene omtales som viktige tilretteleggere for digitale og desentraliserte utdanningstilbud i området hvor sentrene er lokalisert. Strategien bemerker at det til tross for en rivende teknologisk utvikling innen digitale læringsformer, fortsatt vil være behov for fysiske møteplasser. Studiesentrenes arbeid med å informere om utdanningstilbud og koble utdanningstilbud med lokal og regional etterspørsel, vektlegges også.

4.8 Ekspertutvalg om finansiering av universiteter og høgskoler

I kjølvannet av styringsmeldingen Meld. St. 19 (2020-2021), ble det satt ned et utvalg for å se nærmere på finansiering av UH-sektoren. Utvalget tok utgangspunkt i signalene i stortingsmeldingen om både en forenkling av de økonomiske styringsvirkemidlene og en mer differensiert styring gjennom utviklingsavtalene for å bidra til mangfold.

Utvalget lanserte sin rapport i mars 2022.⁴² Her kom de med forslag om å forenkle systemet for resultatbasert finansiering ved å kutte enkelte av de nåværende indikatorene og kun beholde indikatorer for gjennomførte studiepoeng og avlagte doktorgrader.

Kandidatindikatoren er blant indikatorene som foreslås fjernet. Indikatoren har tidligere blitt nevnt som en medvirkende årsak til at UH-sektoren nedprioriterer mindre moduler og korte utdanningsløp som ikke leder fram til bachelor eller master.

Utvalget er tydelige i sine anbefalinger knyttet til studiesentrenes rolle og funksjon. Det er etter utvalgets mening en betydelig overlapp mellom det politiske målet om livslang læring og desentralisert utdanning. Her kan studiesentrene spille en viktig rolle med å knytte sammen tilbud og etterspørsel og mobilisere til søkning. Utvalget mener finansieringen av studiesentre eller lignende må

⁴² Kunnskapsdepartementet (2022). Finansiering av universiteter og høgskoler.

harmoniseres nasjonalt og ikke være utdanningsinstitusjonenes ansvar. Det er også mulig å bruke den resultatbaserte uttellingen til å stimulere til mer satsing på fleksible og desentraliserte tilbud. Om det skal gjøres, anbefaler utvalget å styrke finansieringen med et påslag i satsen for indikatoren gjennomførte studiepoeng. Videre peker utvalget på at en økning av desentraliserte utdanningstilbud kan skje både ved å styrke finansieringen av utdanningsinstitusjoner som utvikler slike tilbud, og ved å gjøre studiesentre bedre rustet til å identifisere utdanningsbehov og koble disse behovene med ulike tilbydere. Utvalget peker også på at dersom studiesentrene får mer ressurser, kan de skjønne koblingsoppgaven på en bedre måte, ikke minst gjennom å være i tett dialog med lokalt arbeidsliv. Slik vil man både ivareta en geografisk dimensjon, men også sikre utdanningstilbud med høy arbeidslivsrelevans.

4.9 Hurdalsplattformen

Allerede innledningsvis slår Hurdalsplattformen fast målsettingen om «*et godt, desentralt utdanningstilbud tett på det regionale og lokale arbeidsmarkedet.*»⁴³ Målsettingen følges opp av formuleringer om en «*storsatsing på utdanning i hele landet*» og et tydelig budskap om at utdanning fra universiteter, høyskoler og fagskoler skal være tilgjengelig der folk bor. Dette skal blant annet oppnås gjennom å stille tydeligere krav til universiteter og høyskoler om regionalt nærvær og et sterkere desentralisert tilbud slik at regionale kompetansebehov tilfredsstilles. Oppdragsbrev og utviklingsavtalene skal i den forbindelse være sentrale styringsverktøy.

Fra studiesentrenes perspektiv er det viktigste tiltaket som varsles i Hurdalsplattformen en reform for desentralisert utdanning:

*Regjeringa vil lansere ei reform for desentralisert utdanning over heile landet, blant anna gjennom lokale utdanningscenter som i hovudsak er eigde av fylka eller har samarbeidsavtaler med eksisterande institusjonar. Utdanningscentera skal få eit særleg ansvar for utdanning der folk bur, basert på lokale kompetansebehov.*⁴⁴

En slik reform skal gjøre det enklere å ta mer utdanning uavhengig av alder og bosted. Enklere tilgang på kompetanseheving vil også gjøre det lettere for kommuner og bedrifter å få tilgang på flere fagfolk og rekruttere bredere.

4.10 Oppsummering

Den korte redegjørelsen av aktuelle styringsdokumenter viser at ulike regjeringer har presentert ambisjoner om sterkere satsing på desentralisert utdanning. Vi kan derfor konkludere med at det er en tverrpolitisk enighet om at utdanning må bli lettere tilgjengelig og at det må legges bedre til rette for å lære hele livet, uansett bosted og livssituasjon. Av den grunn hevder flere at det har skjedd en dreining i den politiske diskursen på området. Mens det for noen år siden var tydelige signaler om

⁴³ Hurdalsplattformen. (2021)

⁴⁴ Ibid s. 55.

«konsentrasjon for kvalitet i høyere utdanning»,⁴⁵ er det nå stor politisk oppmerksomhet rundt behovet for mer fleksible og desentraliserte utdanninger. Flere intervjudeltakere er opptatt av denne dreiningen, og mange har store forventninger til tydelig politisk prioritering av området.

⁴⁵ Meld. St. 18 (2014-2015). Konsentrasjon for kvalitet — Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren. Kommunal- og distriktsdepartementet.

5. Om studiesentrene i undersøkelsen

Under denne overskriften gis en oversikt og beskrivelse av sentrale trekk ved de ni studiesentrene som har inngått i undersøkelsen. Som vi har sett over er det for tiden betydelig oppmerksomhet rundt desentralisert utdanning, men det mangler dekkende empiriske beskrivelser og analyser av studiesentrenes virke og funksjon. I dette kapitlet gir vi en beskrivelse av utvalgte deskriptive forhold knyttet til hvert enkelt av studiesentrene som har inngått som case i utvalget. Vi konsentrerer oss her om å beskrive forhold som omhandler organisering, finansiering, eierskap og utdanningstilbud, mens de mer analytiske forholdene om studiesentrenes funksjon og utfordringer presenteres som en syntese i neste kapittel. Det vil si at kapitlet dels beskriver trekk som er viktige som bakgrunn og kontekst for analysene som presenteres i neste kapittel, men også bidrar inn til å belyse de to hovedtemaene satt for oppdraget, altså samarbeidsrelasjoner og i hvilken form studiesentrene tilrettelegger for utdanning.

Slik det er nevnt tidligere er det store forskjeller mellom studiesentrene. De som er valgt ut som case er valgt for å få mest mulig spredning på viktige variabler slik som profil og volum på utdanningstilbudet, antall studenter, spredning på hvem som tilbyr utdanning og på hvilket utdanningsnivå. Formålet med en slik spredning har vært å få et mangfoldig perspektiv og ulike synspunkter på utfordringer og muligheter som studiesentrene står ovenfor. Det inngår derfor både veletablerte og nyetablerte studiesentre i utvalget. Det kan videre bemerkes at det generelt er begrenset med tilgjengelig informasjon som beskriver studiesentrenes virke gjennom skriftlige kilder. Mange av nettsidene til studiesentrene gir også lite informasjon (det gjelder også flere studiesenter som ikke har inngått i utvalget).

5.1 Variasjon, skiftninger og begrenset dokumentasjon

I tabellen under har vi kort oppsummert noen sentrale trekk ved studiesentrene i utvalget. Merk at når det gjelder utdanningstilbudet som gis og hvem som tilbyr utdanninger, vil det for mange av studiesentrene kunne variere fra år til år. Noen av studiesentrene har etablerte utdanninger og faste samarbeid med utdanningstilbydere, mens andre synes å ha et tilbud som i større grad gir årlige variasjoner. Det er for eksempel vanlig med etter- og videreutdanningstilbud på høyere nivå innenfor en rekke fagområder. Disse vil nødvendigvis kunne endres og skiftes ut med andre utdanningstilbud etter hvert som kullene har gjennomført. Det er derfor utfordrende å gi en uttømmende oversikt over utdanningstilbudet og hvilke aktører som leverer tilbudet. En slik oversikt vil dessuten ha kort holdbarhet - tilbudet er i stadig endring og vil kun være et øyeblikksbilde av aktiviteter.

Videre er det ikke alltid helt presist å omtale utdanningstilbudet som «tilbud som gis ved studiesenteret». Årsaken til det er at flere av utdanningstilbudene ikke er begrenset eller eksklusivt tilbudt ved et gitt senter, men heller foregår som nettstudier som kan følges fra et studiesenter, men også fra andre lokasjoner eller hjemmefra. Samme tilbud kan også foregå samlingsbasert fordelt på flere lokasjoner. Det finnes altså eksempler på samarbeid mellom studietilbyder og flere studiesentre om ett og samme tilbud. Folkeuniversitetets fagskole tilbyr for eksempel utdanning på fagskolenivå i «krefomsorg og lindrende pleie». Studiet tilbys i regi av Skill-up-nettverket, som virtuelt klasserom med fysiske samlinger ved seks ulike studiesentre.

Slike trekk ved landskapet kompliserer en oversiktlig fremstilling av utdanningstilbud ytterligere. Det er for øvrig i tråd med et tydelig funn i denne undersøkelsen, nemlig at studiesentrene forsøker å agere raskt og rigge utdanningstilbud opp eller ned avhengig av behov og tilfang av søkere.

Av samme årsak som nevnt over, er det utfordrende for studiesentrene å gi eksakte tall på antall studenter. Det er videre verd å merke seg at antall studenter og samlet studiepoengproduksjon ikke registreres ved eller av det enkelte studiesenteret, men derimot registreres ved utdanningsinstitusjonene som leverer tilbudet. De færreste studiesentrene er dermed i stand til å beskrive antall studenter og studiepoengproduksjon nøyaktig. Det poengteres også i Dikus kartlegging at flere studiesentre ikke kunne rapportere slike tall tilbake i tid, og at de heller ikke hadde mulighet for å oppgi nøyaktige tall. Videre nevnes at heller ikke utdanningsinstitusjonene har rapporteringssystemer som gir informasjon om studiepoengproduksjon og studenter som er særskilt knyttet til det tilbudet som går gjennom studiesentrene.⁴⁶ I intervjuer gis som regel estimater på volum.

Informasjonen som fremkommer i tabellen under er dels basert på intervjuer med ledere for studiesentrene, dels gjennom søk på studiesentrenes hjemmesider og dokumenter som er tilsendt oss fra informantene.

⁴⁶ Diku (2021). Kartlegging av studiesentre: Organisering og rammebetingelser. (Dikus rapportserie 05/2021)

Studiesenter	Eierskap	Organisering	Studietilbud	Tilbydere
Campus Nord Troms	Eies av kommunene Kvænangen, Nordreisa, Skjervøy, Kåfjord, Storfjord og Lyngen	Aksjeselskap	Sykepleierutdanning, grunnskoleutdanning, årsstudier innenfor ledelse, administrasjon og økonomi og ulike enkeltemner	UiT
Midt-Troms studiesenter	Senja kommune (87 prosent)	Aksjeselskap	Sykepleierutdanning, vernepleie, nettbasert bachelor økonomi og administrasjon, nettstøttede ingeniørstudier, årsstudier innenfor ledelse, administrasjon og økonomi. Fagskole i matteknikk og prosessknikk	UiT, Høgskolen Innlandet, Fagskolen i Troms
Kongsvinger studiesenter	Stiftelse (finansiert gjennom regionråd)	Stiftelse	Sykepleie, bachelor i bærekraftsøkonomi, økonomi og ledelse – siviløkonom, årstudium i offentlig styring, ledelse og økonomi, årstudium engelsk, ulike fagskoletilbud innen industri, grønn logistikk, og helse og omsorg, etc.	Høgskolen Innlandet, Fagskolen Innlandet
Tynset studie og høgskolesenter	Eies av kommunene Rendalen, Alvdal, Folldal, Tynset, Tolga og Os	Kommunalt oppgavefelleskap (§19 i kommuneloven)	Sykepleie, bachelor i idrett, EVU innenfor helse og omsorg, fagskoletilbud innen industri og logistikk, diverse kurs/sertifiseringer	Høgskolen Innlandet, Fagskolen Innlandet, private tilbydere
Lister Kompetanse	Eies av Farsund, Flekkefjord, Hægebostad, Kvendsdal, Lyngdal, Sirdal og Agder fylkeskommuner	Aksjeselskap	Sykepleier, vernepleier (oppstart 2023) EVU på høyere nivå innenfor IKT, pedagogikk, digitalisering, idrett, økonomi og administrasjon. Ulike fagskoletilbud innenfor helse og omsorg, kontor-, salg- og serviceledelse, bygg og anlegg	UiA, Høgskolen Innlandet, AOF fagskolen
Studiesenteret RKK Vefsn	Eies av kommunene Vefsn, Grane, Hemnes og Hattfjelldal	Interkommunalt selskap (IKS)	Ulike kurs innenfor helse og omsorg, ledelse, arbeidsmiljø og nettverksmøter	AOF, Klimavennlig kompetanse
Dalane Utdanningsenter	Rogaland Fylkeskommune	Del av Dalane vgs.	Sykepleier (samarbeid med Lister kompetanse), vernepleier (oppstart 2023 samarbeid med Lister), nettbasert master i praktisk lederskap, fagskoletilbud innenfor helse og omsorg	UiA, AOF, Høgskolen i Kristiania
Næringshagen i Ullensvang	Eid av SIVA, Ullensvang kommune og lokale bedrifter	Aksjeselskap	Pågående utvikling/etablering	Samarbeid med Fagskolen i Vestland, formidler fag fra HVL
Tana studiesenter	Tana kommune	Kommunal enhet	Per i dag ingen aktivitet	Fagskolen Vestland

5.2 Campus Nord-Troms

«Campus Nord-Troms» (tidligere Nord-Troms Studiesenter) er organisert som et aksjeselskap som er eid av de seks Nord-Troms kommunene Kvænangen, Nordreisa, Skjervøy, Kåfjord, Storfjord og Lyngen. Studiesentret har tre ansatte og holder til i Halti Næringshage på Storslett i Nord-Troms. Fra Storslett er det om lag 2,5 timer reisevei til Alta og 3,5 timer til Tromsø. Det er med andre ord blant studiesentrene i utvalget som ligger lengst fra et av de faste campustilbudene fra UH-sektoren. De seks kommunene har til sammen en befolkning på 15 200. Et særtrekk med Campus Nord Troms er at de har et etablert samarbeid med folkebibliotekene, med et studiebibliotek i hver kommune hvor studentene får tilgang til lokaler og litteratur. Det er i disse lokalene hvor mye av studieaktiviteten foregår. Tidligere er disse omtalt som en slags «ministudiesentre» som supplerer lokasjonen på

Storslett,⁴⁷ og beskrives også av informantene i dag som en viktig møteplass tett på der folk bor. Begrunnelsen for caseutvelgelsen er at studiesenteret opererer i et område preget av særlige distriktpolitiske utfordringer.

Nord-Troms inngår i tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms og er preget av spredtbygde strøk og store avstander. Fra Kvænangen i nord til Storfjord i sør er det nesten 20 mil, og fra regionsenteret Nordreisa er det lang reisevei til nærmeste by, enten man skal til Tromsø eller Alta. Utdanningsnivået er blant de laveste i Nord-Norge. Kun 27 % av de sysselsatte har høyere utdanning, og kun om lag 4 % har utdanning på masternivå.⁴⁸ Nord-Troms har videre stor samisk og kvensk befolkning, og Kåfjord er også del av forvaltningsområdet for samisk språk. I området er det stor mangel på samisk- og kvenskspråklige lærere. Studiesenteret ønsker å ta et større ansvar i arbeidet med å sikre tilstrekkelig kompetanse. Det er for tiden mange som tar samisk på videregående, men det er behov for flere som kan språkene på høyt nok nivå.

Campus Nord Troms er etter en nylig omorganisering etablert som eget aksjeselskap. Tidligere var studiesenteret et interkommunalt samarbeid lagt som del av Regionrådet. Begrunnelsen for omorganiseringen er endringer i det som omhandler interkommunale samarbeid i ny kommunelov. Studiesenterets historikk strekker seg imidlertid et godt stykke tilbake i tid. Tidligere Nord-Troms studiesenter ble etablert i 2004, men kompetansearbeidet mellom kommunene i regionen kan spores tilbake til 1980-tallet som et svar på lokale utfordringer. Det er fremdeles et betydelig kompetansebehov i regionen.⁴⁹

Senteret er fokusert rundt å legge til rette for høyere utdanninger. Pågående studier innen høyere utdanninger var i 2021 to kull med desentralisert sykepleierutdanning, grunnskolelærerutdanning, bachelor i økonomi og administrasjon og ledelse og prosjektledelse. Senteret har et tett samarbeid med Universitetet i Tromsø som tilbyr utdanning, ofte nettbasert, ved studiesenteret. De har videre en kurskatalog, hvor det var planlagt 6-7 kurs i 2022. Noen av disse var rettet mot kommunal forvaltning og andre mot næringsaktører. I løpet av årene 2006-2018 har det ifølge et notat fra UiT til Kunnskapsdepartementet, i snitt vært rundt 100 studenter i aktivitet ved senteret per år, og det har vært avlagt ca. 2000 studiepoeng per år.⁵⁰

Campus Nord Troms (Nord-Troms Studiesenter) har siden oppstarten vært finansiert med ca. 1 mill. kr. i driftsmidler, hvorav halvparten i tilskudd fra eierkommunene og halvparten fra fylkeskommunen. De senere årene har studiesenteret samtidig mottatt prosjektmidler fra fylkeskommunen på om lag 1 mill. kr. gjennom prosjektet «Kompetanseløft i Nord-Troms».⁵¹ Det fremgår av årsrapporten i 2021 at senteret mottok tilskudd fra Kunnskapsdepartementet og Troms fylkeskommune på om lag 3 millioner i 2021, i tillegg til driftsmidler fra kommunen og fylkeskommunen. Blant midlene fra fylkeskommunen er det inkludert prosjektfinansiering gjennom tilskudd til «Kompetansesepilot Nord-Troms». Finansieringen av Campus Nord-Troms er i tråd med det samlede bildet av studiesentrene. Det er med andre ord vanlig å motta driftsmidler fra eierkommuner, med prosjektmidler fra

⁴⁷ Danielsen, Grepperud, Roos (2015) *Levende studie- og læringssentra? Rapport nr 1: Funksjoner og fremvekst. Septentrio Reports (2/2015)*.

⁴⁸ Universitetet i Tromsø (2019). *Regionreformen og tilgangen på høyere utdanning utenfor de etablerte studiestedene. Notat.*

⁴⁹ *Ibid*

⁵⁰ *Ibid*

⁵¹ *Ibid*

fylkeskommunen, og dette utgjør en vesentlig del av de ressursmessige rammene. Det formidles av nær sagt alle studiesentrene at avhengigheten av prosjektmidler er en utfordring for forutsigbar utvikling av studiesentrene og utdanningstilbudet.

5.3 Midt-Troms studiesenter

Midt-Troms studiesenter har lang erfaring med utdanninger til kommunal tjenesteyting og har vært en tydelig stemme for å bedre studiesentrenes rammebetingelser. Studiesenterets prioritert er å dekke kompetansebehovene innenfor helse/velferd, skole/oppvekst og kommunal sektor for øvrig. Målet er å være en regional utviklingsaktør i Midt-Troms som driver fram økt samspill mellom offentlig sektor, næringsliv og høyere utdanningsinstitusjoner. Studiesenteret er ett blant få som har statlig grunnfinansiering, og dette er en av årsakene til at senteret er inkludert som case. Studiesenteret har 5 ansatte.

Midt-Troms studiesenter er lokalisert på Finnsnes i Senja kommune. Studiesenteret har også studiested på Bardufoss og et nettverk av studierom i alle de seks kommunene i Midt-Troms. I over 25 år har studiesenteret bidratt til å øke utdanningsnivå og kompetanse i befolkningen, og studiesenteret må betraktes som en veletablert og anerkjent aktør innen desentralisert utdanning.

Midt-Troms studiesenter skiller seg ut ved at de har statlig grunnfinansiering. I 2022 mottar senteret i overkant av seks millioner over statsbudsjettet. Tilskuddet er tidligere foreslått avvirket, men utgjør i dag den viktigste finansieringskilden for studiesenteret. Midlene kanaliseres gjennom Universitetet i Tromsø som også er studiesenterets viktigste samarbeidspartner innen utdanningsfeltet.

Daværende Studiesenteret Finnsnes ble i utgangspunktet etablert som et kommunalt prosjekt i 1996 og deretter videreført som et femårig forsøksprosjekt med statlig finansiering. Årsaken til opprettelsen var udekkede kompetansebehov i skole- og helsesektoren i regionen.⁵² Desentraliserte tilbud innen velferdsprofesjonsutdanning har derfor hele tiden vært en viktig begrunnelse for studiesenterets eksistens. Gjennom tett samarbeid mellom studiesenteret og kommunene avdekkes kommende kompetansebehov i kommunale tjenester, og dette danner et kunnskapsgrunnlag for dimensjonering av kommende utdanninger.

Den desentraliserte sykepleierutdanningen blir ofte trukket fram som et eksempel på hvordan studiesenteret, kommunene og Universitetet i Tromsø samarbeider. Dette er en utdanning som har blitt institusjonalisert i regionen og som må betraktes som et fast og forutsigbart tilbud. Ifølge intervjudeltakere ble det ved opprettelsen av utdanningen både stilt spørsmål om det var nok potensielle studenter i regionen og om ressursbruken ved å opprette en utdanning som i løpet av få år kanskje ville gå «tom» for søkere. Men siden oppstarten har utdanningen hatt opptak annet hvert år, og til sammen er det snakk om et betydelig antall sykepleiere som er utdannet. Et stort flertall av disse sykepleierne blir værende i regionen.

Når involverte aktører blir spurt om suksesskriteriene for sykepleierutdanning, pekes det på flere faktorer. For det første er sykepleierutdanningen ikke en samlingsbasert utdannelse. Tvert imot. Den desentraliserte modellen som her er valgt innebærer tett kontakt mellom lærerkrefter og studenter.

⁵² Brandt, E. (2001) Evaluering av Studiesenteret Finnsnes. (NIFU skriftserie nr. 5/2001)

Undervisningen er både lærer- og studentstyrt og gjennomføres flere ganger i uka. Studentene oppfordres til å jobbe tett sammen, og gjennom et nettverk av studierom på bibliotekene i regionens kommuner, får studentene tilgang på infrastruktur og studiefasiliteter der de bor. For det andre er lærerkreftene bosatt i regionen. Det sikrer kontinuitet og en forståelse for regionen som de ferdig utdannede sykepleierne skal arbeide i. Flere av de intervjuede aktørene peker på at utdannelsen tilpasses det lokale arbeidsmarkedet og slik gjøres ekstra relevant. Lærerne er selv opptatt av å ha en god forståelse av lokale behov, og enkelte tar seg også ekstrajobb i primærhelsetjenesten for å holde praksisferdigheter i hevd og sikre tett kontakt med og kunnskap om den lokale helsetjenesten. Sist, men ikke minst, framheves studiesenteret som helt avgjørende for å kunne tilby utdanningen desentralisert. Vektleggingen av studiesenterets avgjørende rolle er felles for flere av de intervjuede og handler både om studiesenterets kontakt med kommunene om kompetansebehov, rekruttering av studenter og infrastruktur for den praktiske gjennomføringen av studiet.

Personene vi har intervjuet peker på at studiesenteret gjør en svært viktig jobb med å avdekke og analysere kompetansebehov i regionen. Spesielt gjelder dette for offentlig sektor og velferdsyrkene, hvor man ved av kartlegginger og prognoser er i stand til å peke på konkrete kompetansemangler i kommunene, eksempelvis innen helse og omsorg.

5.4 Høgskolesenteret i Kongsvinger

Høgskolesenteret i Kongsvinger (Høgskolestiftelsen i Kongsvinger) ble etablert i 1990 av kommunene Eidskog, Åsnes, Grue, Sør-Odal, Nord-Odal og Kongsvinger sammen med aktører fra næringslivet. Høgskolesenteret finansieres med midler fra kommunene i Kongsvingerregionen, Innlandet Fylkeskommune og Sparebankstiftelsen Hedmark. Sistnevnte har tatt en særlig rolle når det gjelder finansiering og har siden 2017 støttet Høgskolesenteret i Kongsvinger med 34 millioner kroner.⁵³

Kongsvingerregionen har i overkant av 52 000 innbyggere og må sies å være sentralt plassert sammenlignet med mange av de andre regionene hvor man typisk finner studiesentrene. Kongsvinger er kategorisert i klasse tre på SSBs sentralitetsindeks, i likhet med kommuner som typisk ligger geografisk tett opp mot storbyregioner. Det er om lag 1 time og 20 minutters reisevei til Oslo og omtrent det samme til Elverum hvor Høgskolen Innlandet (HINN) har et av sine campuser. Det er verdt å merke seg at det som regel er kommuner i klasse fem og seks, men også i noen sammenhenger klasse fire som er definert som distriktskommuner⁵⁴.

Høgskolesenteret i Kongsvinger skiller seg dermed vesentlig fra mange av de andre studiesentrene og stedene som studiesentrene befinner seg, langs flere dimensjoner. Det er mer sentralt plassert og har et langt mer omfangsrikt og etablert utdanningstilbud enn mange andre. De har betydelig mer midler til rådighet og følgelig større administrativ kapasitet, samtidig som de har tilgjengelig en utviklet infrastruktur og det tilbys studentboliger til studenter. Høgskolesenteret kan i så måte ses som et slags mini-campus som ligner mer på UH-sektorenes egen desentraliserte campusstruktur. Det er blant et lite knippe studiesentre som nærmest kan fremstå som en fast del av en desentralisert campus-struktur, men som likevel er en lokal fysisk enhet utenfor UH-institusjonene egne studiesteder. Senteret har

⁵³ [Khrono \(2022\) Storsatsing på innovasjon i Kongsvinger](#)

⁵⁴ NOU 2020:12. (2020). Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn, s. 22. Nærings- og fiskeridepartementet.

ifølge nettsidene 11 administrativt ansatte, om lag 900 studenter, og er antagelig studiesenteret med flest studenter og bredest utdanningsportefølje.

Høgskolesenteret tilbyr utdanninger på bachelor- og masternivå innen helsefag, økonomi og ledelse samt ulike fagskoleutdanninger hovedsakelig rettet mot privat sektor. I tillegg leveres konferanser, kurs og etterutdanninger både med privat og offentlig sektor i målgruppen. Utdanningstilbudet er bredt satt sammen av både heltids- og deltidstudier, samlingsbaserte og nettbaserte undervisningstilbud. Blant viktige utdanningstilbud kan nevnes sykepleierutdanning heltid med studiested Kongsvinger. Dette studiet har eksistert i lang tid. Samlingsbasert heltid bachelor i bærekraftsøkonomi er et annet eksempel, og master i økonomi og ledelse med fokus på digital ledelse og forretningsutvikling et tredje. Sistnevnte kan tas både som heltids- og deltidsstudium. Det vises til at flere av utdanningene har kommet i stand i samarbeid mellom høgskolesenteret og HiNN som følge av dokumentert kompetansebehov i næringslivet.

Leverandører av utdanning er hovedsakelig HiNN og Fagskolen Innlandet. Samarbeidet med HiNN er institusjonalisert og karakteriseres som svært godt. Samtidig vises det til at den positive utviklingen ved senteret ikke har kommet av seg selv, men er et resultat av lokalt initiativ og felles krafttak hvor både kommunene gjennom Regionrådet og lokalt næringsliv har dratt i samme retning. I intervjuene vises det videre til at det finnes noe ulike kulturer innad i HiNN når det gjelder ønsket om desentralisert utdanning. Før sammenslåing og etablering av HiNN i forbindelse med kvalitetsreformen, hadde tidligere Høgskolen Lillehammer en enkelt lokasjon, mens tidligere Høgskolen i Hedmark fra før av hadde en desentralisert struktur med flere campus. Poenget tas med i denne beskrivelse fordi det er flere studiesentre som trekker frem at kultur har betydning for UH-sektorens ønske og vilje til å etablere desentraliserte tilbud. Informanter beskriver at det eksisterer ulike oppfatninger om dette på tvers av utdanningsinstitusjoner, men også mellom ulike fakulteter innad ved samme utdanningsinstitusjon – oppfatninger som tilskrives tradisjon og kultur for å tenke desentraliserte tilbud.

5.5 Tynset studie- og høgskolesenter

Tynset studie- og høgskolesenter (TSH) ble etablert i 2001 og er som navnet tilsier lokalisert på Tynset i Nord Østerdalen. Tynset fungerer som regionsenter for de seks kommunene Rendalen, Alvdal, Follidal Tolga, Os og Tynset. Totalt bor det om lag 15 000 mennesker i regionen. Disse kommunene inngår også sammen med Røros kommune i Regionrådet for Fjellregionen. Det er ikke lang vei fra Tynset til Røros i Trøndelag, og studiesenteret har slik sett også et nedslagsfelt over fylkesgrensen. Studiesenteret ligger et stykke fra andre universitet og høgskoletilbud med ca 2,5 timer reisevei til NTNU i Trondheim og 2 timer til Høgskolen i Innlandet (HiNN) campus Rena som nærmeste faste tilbud. Senteret har altså et geografisk nedslagsfelt som favner bredere enn kommunene som eier det, og intervjudeltakerne trekker frem at de markedsfører seg like tungt mot Røros og omkringliggende kommuner i Trøndelag som de gjør mot eierkommunene i Innlandet.

Siden oppstarten har TSH vært organisert på noe ulike måter. I dag er senteret organisert som et vertskommunesamarbeid etter § 27 i tidligere kommunelov, men er (som følge av ny kommunelov) i ferd med å omorganiseres til kommunalt oppgavefelleskap etter §19 i ny kommunelov. Kjernen i organisasjonsformen har imidlertid hele veien vært kommunalt eierskap av kommunene i Nord-Østerdalen, noe det kommer til å være også i fortsettelsen. Samtidig muliggjør overgangen til ny

organisasjonsform også fylkeskommunens deltakelse på eiersiden. Fylkeskommunens mulige inntreden som eier er imidlertid ikke avklart per i dag, selv om intervjudeltakerne viser til at de har jobbet aktivt for å få fylkeskommunen med. Samtidig ser de nå en større interesse fra staten rundt studiesentrene. Dette engasjementet ønskes ikke overraskende velkomment.

THS er finansiert gjennom ulike kilder. I hovedsak det de en blanding av driftsmidler fra eierkommunene, og prosjektfinansiering fra fylkeskommunen. Eierkommunene bidrar med 1,2 millioner kroner til drift i året, gjennom en fordelingsnøkkel som gjenspeiler kommunenes innbyggertall. Fylkeskommunens bidrag har utgjort syv millioner gjennom et utviklingsprosjekt over tre år. Det har gjort at THS sammenlignet med mange andre studiesenter må sies å ha hatt kapasitet til administrasjon og utviklingsaktivitet. De har de siste årene hatt tre ansatte. THS har i tillegg noe egne inntekter gjennom bidrag fra studenter og HiNN. Som vertskommune dekker også Tynset kommune enkelte kostnader og funksjoner innenfor IT og personal.

Både finansiering og eierskap gjenspeiler et tydelig funn i denne undersøkelsen om at etablering av sentrene og løpende finansiering har blitt til og opprettholdes gjennom lokale initiativ. Når det gjelder finansiering har THS i likhet med andre studiesentre begrenset med faste midler. Det gjør at de hele tiden må orientere seg mot og bruke tid og ressurser på å skaffe prosjektfinansiering. Da er det kanskje ikke overraskende at THS i likhet med andre studiesentre i denne undersøkelsen uttrykker et sterkt behov for mer stabile og forutsigbare rammer gjennom grunnfinansiering.

Ved Tynset Studie- og høgskolesenter er det levert utdanningstilbud som er rettet mot både offentlig og privat sektor i over 20 år, og det må sies å være i gruppen av studiesentre som er stabile og veletablerte. Utdanningstilbudene har vekslet over tid. Listen over samarbeidene leverandører av utdanninger har derfor vært i endring. Det er levert grunnutdanninger innenfor sykepleie, vernepleie, lærerutdanning, barnehage, økonomi, ingeniør og IKT. Det leveres også etter- og videreutdanning innenfor en bredde av fagområder som helse, oppvekst, økonomi, organisasjon og ledelse. Profilen på THS synes imidlertid å ha en tydelig slagside mot utdanninger som dekker kompetansebehovet i offentlige sektor. Desentralisert og fleksibel sykepleierutdanning med varighet over 4 år er det viktigste studiet. Tynset har også tidligere tilbudt arkivutdanning for å dekke kompetansebehovet til nasjonalt helsearkiv som er en statlig arbeidsplass i kommunen. Det er utdannet 62 arkivarer som skulle jobbe i helsearkivet. Det trekkes frem at antall studenter varierer fra år til år, men man anslår å ha hatt om lag 100-180 studenter årlig under utdanning de siste årene.

5.6 Lister kompetanse

Det er flere kommuner i Agder som står ovenfor levekårsutfordringer.⁵⁵ Listerregionen er en region med mange industriarbeidsplasser, men relativt lav vekst i næringslivet og et lavere utdanningsnivå enn landsgjennomsnittet.⁵⁶ Behovet for kompetanseutvikling er derfor stort.

⁵⁵ [Agder fylkeskommune](#)

⁵⁶ Vareide, K., & Roncosse S.D. Regional analyse Lister. (Notat 78 – 2015, Telemarksforskning)

Lister kompetanse AS er et samarbeid mellom de seks kommunene som til sammen utgjør Listersamarbeidet: Farsund, Flekkefjord, Sirdal, Hægebostad, Lyngdal og Kvinesdal. Studiesenteret er organisert som et aksjeselskap eid av de nevnte kommunene og fylkeskommunen i fellesskap. Lister kompetanse er lokalisert i Lyngdal, mens utdanningstilbudet dels også foregår andre steder i kommunene ved at det leies klasseromslokaler. Fra Lyngdal er det ca. 1 time og et kvarter reisevei til Universitetet i Agder (UiA) sitt hovedcampus. Videre er det 1,5 timer kjørevei til Dalane utdanningssenter. Disse to studiesentrene samarbeider for øvrig om desentraliserte sykepleierstudier.

Lister kompetanse har en tydelig forankring i det regionale Listersamarbeidet. Samlokalisering med en rekke andre regionale tjenester skaper et arbeidsfellesskap der kompetanse og ressurser flyter mellom de ulike aktørene. Flere peker på at samlokaliseringen har åpenbare fordeler som er til gunst for studentene. Det at Listersamarbeidet er arbeidsplass for flere skaper liv og røre og gjør det mer attraktivt for studenter å oppholde seg der. Flere av studentene spør også andre ansatte om tips og råd og blir på denne måten en del av arbeidsfellesskapet. En rasjonell bruk av lokaler og infrastruktur gjør også at man kan legge bedre til rette for studenter. Flere viser til at Listersamarbeidet er et uttrykk for en tanke hvor man «*kraftsamler den kompetansen som er relevant*». Regionen er også vertskap for pilotordningen med Statens hus hvor man ser på mulighetene for å skape et tettere samarbeid mellom ulike kompetansearbeidsplasser i offentlig forvaltning

Lister kompetanse er ett av få studiesenter som har finansiering direkte fra statsbudsjettet, noe de har hatt i tre år. Flere understreker at støtten på om lag 1 million årlig gir nye muligheter for å jobbe strategisk med mobilisering til utdanning. Som ved nær sagt alle andre studiesentre som er med i denne undersøkelsen, pekes det også her på utfordringene som er knyttet til uforutsigbare rammevilkår. Selv om Lister kompetanse nå har en viss basisfinansiering med om lag 1 million kroner, oppfattes likevel den økonomiske situasjonen som utfordrende. Den nye tilskuddsordningen som ble varslet våren 2022 vil bedre situasjonen noe. Lister kompetanse har selv vært pådrivere for en slik ordning, men understreker at det bør komme en fastere og mer forutsigbar grunnfinansiering på plass.

Midlene fra statsbudsjettet er benyttet til en stilling med særlig ansvar for rekruttering og mobilisering. En av intervjudeltakerne karakteriserer hensikten med markedsføringsarbeidet studiesenteret utfører som en måte «*å holde befolkningen varme om utdanning*». Vedkommende forteller at ved å være til stede, lytte og rekruttere kan studiesenteret tilby utdanning med høy arbeidslivsrelevans for regionen. Denne nærmest oppsøkende virksomheten ville ikke vært mulig i samme omfang dersom det ikke lå en finansiering i bunn.

Lister kompetanse tilbyr en rekke utdanninger på universitets-, høgskole- og fagskolenivå. Utdanningstilbudet på høgskolenivå leveres av UiA, men det er tidligere også levert tilbud fra andre institusjoner. Utdanningstilbudet som leveres gjennom Lister kompetanse er av det mer omfangsrike tilbudet som gis ved studiesentrene. Desentralisert sykepleier har over lang tid vært en viktig utdanning. Videre skal de nå i gang med desentralisert vernepleie deltid over 4 år, hvor det nærmeste faste tilbudet er ved UiAs Campus i Grimstad, nesten to timers reisevei fra Lyngdal. Videre starter desentralisert barnehagelærerutdanning etter samme modell opp til høsten. Det leveres også etter- og videreutdanning på fagskolenivå innenfor fagområder som helse, oppvekst, HMS og bygg og anlegg. Disse tilbudene leveres av AOF Fagskolen.

5.7 RKK Vefsn

Studiesenteret RKK Vefsn er eid av de fire kommunene Vefsn, Grane, Hemnes og Hattfjelldal og er organisert som et verstkommunesamarbeid der Vefsn fungerer som vertskommune. Sistnevnte kommune er med sine rundt 13 000 innbygger den desidert største av de fire kommunene.

Administrasjonssenteret er Mosjøen hvor også studiesenteret er lokalisert, men det er også fysiske lokaler tilgjengelig rundt om i eierkommunene. Til sammen bor det om lag 20 000 innbyggere i de fire eierkommunene. Studiesenterets lokasjon i Mosjøen er relativt nær Mo i Rana og Campus Helgeland med sine faste utdanningstilbud fra Nord Universitet og Universitetet i Tromsø. Det er i dag ca. 1 time og 10 minutters reisevei med bil mellom de to. Det er videre ca. en time og fem minutter reisevei til Nord universitets campus Nesna

RKK er en forkortelse for regionalt kontor for kompetanseutvikling som er et nordlandsfenomen med historie et stykke tilbake i tid. RKKene ble etablert i 1987 etter initiativ fra Statsforvalteren i Nordland. Det finnes i dag seks RKKer spredt rundt i ulike regioner i fylket. Driftsmodellene varierer, men de er alle interkommunale organ som bistår kommunene med kompetanseutvikling⁵⁷. Et fellestrekk ved RKKene er at hovedoppgaven er å legge til rette for at kommunene får tilbud om etterutdanning for sine ansatte. RKKene bistår kommunene innenfor kompetanseplanlegging og kompetanseutvikling og skal utgjøre et bindeledd mellom de enkelte deltakerkommunene og samarbeidende instanser, for eksempel universiteter/høgskoler, videregående skoler, fylkeskommunen og Statsforvalter.⁵⁸ Nordlands seks regionale kompetansekontor kan sies å utgjøre et økosystem for regional kompetanseutvikling rettet mot offentlig sektor. Men RKK Vefsn har samtidig ambisjoner om å legge til rette for kompetanseutvikling som er næringslivsrelatert gjennom nettbaserte studier.

Det er i dag ikke tilbud om poenggivende utdanning på universitets/høgskolenivå eller fagskolenivå som leveres fysisk ved studiesenteret. Aktivitetene er snarere karakterisert som kompetansehevingstiltak hvor tilbudet består av ulike kurs og samlinger rettet både mot offentlig og privat sektor. Disse foregår både nettbasert og ved ulike lokasjoner i fylket. Studiesenteret er videre blant initiativtakerne til «Skill up»-nettverket (tidligere klimavennlig kompetanse). Sammen med Høgskolestiftelsen i Kongsvinger fungerer RKK Vefsn også som koordinerende aktører for dette nettverket. Denne satsingen går ut på å levere kurs og utdanninger digitalt som flere studiesentre kan ta i bruk som del av sin portefølje.⁵⁹

Studiesenteret RKK Vefsn får midler fra eierkommunene og har tidligere «holdt det gående», slik det formuleres av en informant, av prosjektmidler hvor store deler av midlene kom fra fylkeskommunen. I dag er den viktigste finansieringen og dermed også aktiviteten knyttet til prosjektmidler gjennom Desentralisert kompetanseutvikling for grunnskole og videregående skole (DeKom). Dette er et tilskudd som forvaltes av Kunnskapsdepartementet via fylkeskommune og statsforvalter og som RKK Vefsn har fått i oppdrag å drifte. Videre har de innenfor helsesektoren kompetanse- og innovasjonsmidler som søkes statsforvalter årlig. Dette har vært en viktig kilde til finansiering de senere årene.

⁵⁷ [RKK i Nordland \(rkkv.no\)](http://rkkv.no)

⁵⁸ Nilsen, J.K og Langset, M. (2011) Studiesentrene i Nordland – organisering, resultater og framtidig rolle. (NIVI-rapport 7/2011).

⁵⁹ [Hva er Klimavennlig Kompetanse? – Klimavennlig-Kompetanse](#)

Senteret har også knyttet seg opp til og samarbeider med regionens næringselskaper og næringsforeninger. Dette er arenaer de bruker for å utvikle kurstilbud og rekruttere deltakere. De har ambisjoner om å være relevant for næringslivet gjennom å legge til rette for sertifiseringer, kursing etc. Men det synes å ligge utfordringer i at det mangler ressurser til å realisere ambisjonene. Det vises videre til at det er et godt etablert samarbeid med de største bedriftene, for eksempel Alcoa (aluminiumsverket) som de arbeider tett med. Studiesenteret beskriver imidlertid også en utfordring som mange av de andre studiesentrene også trekker frem knyttet til utfordringene med å etablere samarbeid og skreddersy kompetansetiltak rettet mot mindre bedrifter. Små bedrifter er en viktig del av næringsstrukturen i regionen.

5.8 Dalane utdanningscenter

Dalane studiesenter skiller seg ut ved å være eid av fylkeskommunen og samlokalisert og integrert med den videregående skolen på Dalane i Eigersund. Studiesenteret og den videregående skolen har felles rektor, og alle ansatte er tilsatt ved skolen. Dette gir fleksibilitet i personalbruk. Dette kan være en interessant modell i et utviklingsperspektiv for studiesentrene, men samtidig uttrykkes skepsis av mange av informanter fra andre regioner når det gjelder fylkeskommunens eventuelle rolle som eier og drifter av studiesentrene. Dette er en diskusjon vi kommer tilbake til i rapportens avsluttende kapittel.

Utdanningscenteret dekker ifølge en informant en region på 25 000 innbyggere. Fra Eigersund er det i overkant av 1 times reisevei i bil til Stavanger i vest hvor Universitetet i Stavanger er lokalisert og ca. 2,5 timer til Kristiansand i øst, hvor Universitetet i Agder (UiA) har sin største campus. Dalane samarbeider også med Lister Kompetanse om utdanningstilbud. Lister kompetanse har blant annet koblet Dalane utdanningscenter på UiAs distriktsvennlige sykepleierutdanning som tilbys med samlinger i Dalane. Fra høsten 2022 tilbys også distriktsvennlig barnehagelærerutdanningen etter samme modell. I tillegg tilbys for tiden master i praktisk lederskap som leveres av Høgskolen Kristiania og ulike etter- og videreutdanningskurs på fagskolenivå som tilbys av AOF Fagskole. Dalane utdanningscenter rapporterer om 154 personer som har deltatt på ulike utdanninger, poenggivende etter- og videreutdanningskurs, og andre kurs i årene 2020 og 2022.⁶⁰

Dalane studiesenter har gjennom årene hatt noe ulik organisering og finansiering. Senteret ble etablert under navnet Dalane studiesenter i 2008, da som en del av Regionrådet. Når studiesenter-prosjektet senere skulle avsluttes, kom Dalane videregående skole inn og ønsket å overta. Senteret var fra 2018 over i varig drift i den formen det er i dag. Det er ett årsverk tilknyttet studiesenteret som er finansiert via fylkeskommunen, i tillegg bidrar de fire kommunene som er del av Dalane regionen også med midler. Det er de samme personene som har ansvaret for senteret i dag som når det tidligere var del av Regionrådet. Utdanningscenteret har i likhet med de andre studiesentrene også hele veien vært avhengig av prosjektmidler. I dag har utdanningscenteret prosjektmidler som del av Kompetansepiloten i Rogaland. En av informantene forteller at aktiviteten har økt betydelig som følge av dette tilskuddet. Kompetansepilote er en søknadsbasert tilskuddsordning til fylkeskommuner, finansiert over Kommunal- og distriktsdepartementets budsjett. Formålet for kompetansepilote er blant annet å koble og tilrettelegge for et tilpasset etter- og videreutdanningstilbud i Distrikts-Norge.⁶¹

⁶⁰ Rogaland fylkeskommune rapportering på midler fra Kompetansepilot.

⁶¹ Samfunnsøkonomisk analyse. (2021). Følgeevaluering av Kompetansepilote. (Rapport 22/2021)

Som del av Kompetansepiloten er det etablert samarbeid med bedrifter om behovsavklaringer og med UH-sektoren om etablering av utdanningstilbud. I tillegg samarbeides det med fagskoler om opprettelsen av fagskoleutdanninger. Studiesenteret har også drevet med aktiviteter knyttet til kurs, veiledning og mentorordning.⁶²

En av intervjudeltakerne peker på hvordan fylkeskommunens eierskap og samlokaliseringen med videregående skole gir mange ringvirkninger i et forholdsvis lite lokalsamfunn. Studiesenteret forbedrer kvaliteten på arbeidet som gjøres på den videregående skolen, nettopp ved at skolen får et tett og godt samarbeid med regionalt næringsliv. I sum fører et samarbeid med næringslivet rundt fagskole, voksenopplæring og høyere utdanning til at tilbudet blir bedre for videregående elever og ungdom i regionen.

På spørsmål om hvorvidt fylkeskommunens ansvar for samfunnsutvikling virker inn på studiesenterets profil, viser en av intervjudeltakerne til hvordan den videregående skolen er en slags hjørnesteinsbedrift i lokalsamfunnet. Alle har derfor en interesse i å utvikle et sterkt kompetansemiljø ved skolen og bidra til at skolen lykkes. Ifølge vedkommende fører dette til høy legitimitet for studiesenteret. Denne legitimiteten er basert på hva senteret skaper og utfører for lokalsamfunnet, og er i liten grad knyttet til studiesenterets organisasjonsmessige tilhørighet.

Som ved de andre studiesentrene er også aktørene rundt Dalane studiesenter opptatt av lokal forankring. Det er nærheten til lokalsamfunnet, evnen til å være tett på næringslivet og den gjensidige kjennskapen mellom senteret og det lokale politiske miljøet som skaper slagkraft. Den tette forbindelsen til fylkeskommunen styrker posisjonen ytterligere.

5.9 Næringshagen i Ullensvang

Næringshagen i Ullensvang AS eies av Siva, Ullensvang kommune og en rekke lokale private selskap. Næringshagen er lokalisert i Odda som er administrasjonssenteret i kommunen med ca. 11 000 innbyggere. Nærmeste høgskolecampus er Høgskulen på Vestlandet (HVL) sin campus i Haugesund med 2,5 timers reisevei. Næringshagen ligger dermed et godt stykke fra studiestedene som finnes i fylket.

Det er tre faste ansatte i Næringshagen hvor en prosjektstilling blant andre oppgaver er tilknyttet studiesenteraktiviteten. Næringshagene er som kjent et nasjonalt nettverk av innovasjonsselskaper som tilbyr bedrifter i distriktene ulike rådgivningstjenester og nettverksbygging.⁶³ De har dermed en tett relasjon og kobling til lokalt næringsliv. I intervjuet vektlegges denne koblingen som et stort fortrinn for å forstå utfordringsbildet og kompetansebehovet som næringslivet står i. En kan si at det tydelig formidles en forståelse om å være et verktøy for næringslivet, og at det dermed er næringslivsperspektivet som ligger til grunn for deres forståelse av kompetansehevingsbehov. Det fremgår i Dikus kartlegging av studiesentrene at de i enkelte tilfeller inngår under andre overbyggende virksomhetsformer slik som næringshager. Gjennom denne undersøkelsen ser det ikke ut til at dette er en særlig utbredt organisasjonsform for studiesentrene, og Næringshagen i Ullensvang er eneste case i utvalget som er innordnet en næringshage. En kan si at den organisatoriske formen i prinsippet er en

⁶² Ibid

⁶³ Siva (u.å). Næringshageprogrammet. [Næringshageprogrammet - Siva](#)

løsning som fremmer kompetansehevingsarbeid i næringslivet fremfor i offentlig sektor. Sistnevnte er det flere av de andre studiesentrene som synes å ha en slagside mot.

Studiesenteret i Ullensvang har eksistert siden 1997. Tidligere het det Stiftelsen for høgskoleutdanning i Hardanger, og var som navnet tilsier organisert som en stiftelse der næringshagen sto for daglig drift. Utdanningstilbudet som ble levert av studiesenteret var i stor grad basert på tilbudet som ble levert gjennom det tidligere nettverket bestående av 40 studiesentre som bar navnet Studiesenteret.no (dette er omtalt i 3.3). Når dette nettverket ble avvirket var det flere studiesentre som fikk utfordringer. Også i Ullensvang vises det til at tilbudet falt sammen og at man da valgte å avvike stiftelsen. I dag er studiesenteraktiviteten under utvikling i prosjektformat.

Denne utviklingen skjer konkret gjennom et pågående prosjektsamarbeid mellom Næringshagene i Ullensvang, Kvam og Voss og Kvinnherad næringsforum. Prosjektet har som formål «å etablere et utdanningsenter/studisenter for Voss, Hardanger og Kvinnherad». Det er videre et «mål å motta statlig finansiering innen 2024»⁶⁴. Disse aktørene har også gjennom tidligere prosjektsamarbeid påbegynt arbeidet med å etablere utdanningstilbud i regionen siden begynnelsen av 2020. Prosjektet har fått tildelt 1,2 mill. kr. fra Vestland fylkeskommune gjennom «Nærings- og utviklingsfondet for utsatte områder», og løper fra juni 2021 til desember 2023. Forutsetningene for tildelingen fra fylket var at de seks kommunene som er med, sammen går inn med tilsvarende beløp.⁶⁵

I utviklingsarbeidet er det etablert dialog og samarbeid med HVL, Fagskolen Vestland, Universitetet i Bergen, Kompetanseforum Vestland, Studiesenteret Midt-Troms AS og en rekke andre aktører. Det vises til at man samarbeider særlig godt med Fagskolen Vestland og at man nå konkret jobber med å utvikle utdanningstilbud basert på innmeldte behov fra næringslivet med mål å etablere studieløp som skal tilbys lokalt. Næringshagen jobber per i dag med å utarbeide planer for fremtiden når det gjelder studiesentertilbudet.

5.10 Tana studiesenter

Det har vært fremholdt i ulike sammenhenger at det eksisterer store utfordringer med mangel på kompetanse i både offentlig sektor og næringslivet i Finnmark.⁶⁶ Det er et paradoks at det forventes vekst i næringslivet fremover, samtidig som det rapporteres om at vekstkraften blir utfordret av tilgangen til arbeidskraft. Finnmark består samtidig av mange av de minst sentrale kommunene i landet, det er store avstander og befolkningstallet er nedadgående. I de ni kommunen som utgjør Øst-Finnmark og som dekker et stort geografisk område, bor det om lag 26 000 personer.⁶⁷ Tana kommune befinner seg i likhet med de fleste andre omkringliggende kommunene seg i klasse seks på SSBs sentralitetsindeks, det vil si de aller minst sentrale kommunene.⁶⁸

Tana studiesenter er av casene i utvalget hvor aktiviteten for tiden er i bero. I likhet med hva flere andre informanter forteller om, har det de siste få årene skjedd betydelige endringer på feltet og flere av studiesentrene har blitt lagt ned. Moss og Tana er blant eksemplene vi har sett gjennom denne

⁶⁴ Rogaland fylkeskommune rapportering på midler fra Kompetansepilot.

⁶⁵ Ibid

⁶⁶ Troms og Finnmark fylkeskommune. [Regional plan for kompetanse i Finnmark 2016-2028](#)

⁶⁷ [SSB befolkningsstatistikk](#)

⁶⁸ [SSB sentralitetsindeksen](#)

undersøkelsen. Det blir hevdet av informanter at dette dels skyldes at oppmerksomheten rundt desentraliserte utdanninger har avtatt over tid i forbindelse med Kvalitetsreformen, men også at den tidligere nevnte fellesfunksjonen studiesenteret.no ble nedlagt. Leder for norske utdanningssentre (som også er daglig leder for Høgskolesenteret i Kongsvinger) anslår at det i dag eksisterer omkring 30-40 studiesentre. I Dikus kartlegging av studiesentre fra 2021 var det 25 studiesentre som svarte på undersøkelsen. Det blir påpekt at det er lav svarprosent, noe det ikke er utenkelig at skyldes at aktiviteten ved flere av de som undersøkelse ble rettet til, i likhet med Tana, var satt i bero. En informant anslår at det tidligere eksisterte 65 sentre, men at det nå er igjen et sted mellom 30 og 40.

En informant fra Tana understreker at de var tidlig ute med å etablere studiesenter. I starten var det en forholdsvis betydelig satsing med 1,5 årsverk tilknyttet. Dette ble gradvis trappet ned og man hadde til slutt få ressurser tilgjengelig. Dette i kombinasjon med at kommunen er perifert plassert og at hele regionen har en liten befolkning, ga store volumutfordringer. I sum medførte dette at Tana var blant studiesentrene som måtte legge ned aktiviteten når Studiesenteret.no ble avvirket. Satsingen i Tana er imidlertid ikke lagt helt på is. Det arbeides med å revitalisere studiesenteret gjennom et samarbeid med Tana videregående skole. Man ser også på mulighetene for å bruke digitale plattformer for leveranse av utdanningstilbud, for eksempel gjennom Skill-up nettverket. Det vises videre til at de av studiesentrene som har lyktes har gjort det ved hjelp av gode samarbeid mellom kommuner, universitet/høgskoler og næringslivet, og gjennom det som beskrives som en «kamp», klart å bygge seg opp gradvis.

6. Diskusjon og analyse av empiriske funn og resultater

I dette kapitlet presenteres og diskuteres de empiriske resultatene fra undersøkelsen. Kapitlet skal bidra til å belyse to av oppdragets tre temaer som er nevnt innledningsvis i rapporten. For ordens skyld gjentar vi her at det dreier seg om (A) å belyse å vurdere studiesentrenes samarbeidsforhold med andre aktører. I dette er det sentralt å få frem perspektiver på hvordan aktørene i økosystemet samarbeider, hvordan samarbeidet best kan innrettes for å realisere relevante utdanningstilbud og rekruttere studenter, samt belyse insentiver og mulig mangel på insentiver til å få et slikt samarbeid til å fungere. Ulike finansieringsordninger og eierskapsmodeller vil også være av interesse å diskutere i dette kapitlet. Videre vil kapitlet belyse og vurdere (B) betydningen studiesentrene har for å tilrettelegge for utdanning samt hvordan de mobiliserer til utdanning ut ifra lokale og regionale kompetansebehov.

Samtidig som kapitlet tar for seg problemstillingene som ligger til grunn for oppdragets mandat og som dermed har vært styrende for vår tilnærming til oppdraget, lar vi samtidig resultater fra datainnsamlingen være styrende for overskrifter og temaer som løftes frem og diskuteres.

De empiriske resultatene fremstilles videre som en syntese av funn som går på tvers av studiesentre og på tvers av ulike aktør som omgir feltet. Det vil si at vi vil være mindre opptatt av å beskrive hvilke meninger og oppfatninger som kan tilskrives de enkelte studiesentrene som har inngått i utvalget, men heller søke å løfte frem fellestrekk og felles muligheter og utfordringer som finnes i datamaterialet. I noen tilfeller er imidlertid konteksten av uttalelser av en slik art at vi også vil gi konkrete eksempler fra ulike studiesentre og i noen tilfeller hvilke typer av aktører som har sagt hva.

Det er et solid funn i denne undersøkelsen at det typiske utfordringsbildet som løftes frem av informantene i stor grad er felles på tvers av studiesentrene og på tvers av bakgrunnsvariabler som geografisk plassering, profil og volum på utdanningstilbud og studenter, organisering og eierskap med mer. En kan kanskje hevde at studiesentrene og andre aktører som er intervjuet er forbausende samstemte i deres beskrivelser av feltet. Men selv om det er regionale forskjeller når det gjelder kompetansebehov og de økonomiske rammebetingelse til studiesentrene varierer, er de nasjonale og overordnede rammene som omgir sentrene ikke så forskjellige. Sentrene møter på samme typer av utfordringer for eksempel når det gjelder (mangel på) finansiering og relasjoner med utdanningstilbydere – noe som er blant de avgjørende faktorene for aktivitetene som foregår ved sentrene.

Resultatene som presenteres er basert både på funn fra 32 intervjuer og diskusjoner i scenarioverksted med 28 deltakere. Til sammen representerer dette en bredde av studiesentre og aktørene som omgir disse.

6.1 Rammebetingelser og organisering

Blant problemstillingene vi har søkt å få svar på gjennom datainnsamlingen har vært hvorvidt de nødvendige finansielle og organisatoriske forutsetningene for å etablerer og drifte utdanningstilbud har vært til stede ved studiesentrene? Og hvilke svakheter som typisk ligger i rammebetingelsene og finansieringsmodeller. Dette diskutere nærmere under de påfølgende overskriftene.

6.1.1 Usikker finansiering

Det er et entydig funn i datamaterialet at mange av studiesentrene må klare seg med relativt små midler, og at de samtidig strever med å finne finansiering for å kunne drive utvikling og legge til rette for etablering av nye utdanningstilbud. Slik vi har sett i kapittel fem, har studiesentrene gjerne 1-2 ansatte og er finansiert av driftstilskudd fra eiere og av prosjektmidler. Som regel er det flere kommuner i felleskap som eier og finansierer deler av driften, men de fleste sentrene er samtidig helt avhengige av prosjektmidler som ofte er forvaltet av fylkeskommunene, men som kan ha sin opprinnelse i ulike departementer og direktorater. For eksempel har Dalane utdanningscenter og Campus Nord-Troms midler fra kompetansepiloter⁶⁹ og RKK Vefsn har midler fra Desentralisert kompetanseutvikling for grunnskole og videregående skole (DeKom), for å nevne noen eksempler. Videre har Tynset studie- og høgskolesenter fylkeskommunale midler til et treårig prosjekt med eksplisitt formål om å videreutvikle studiesenteret. Midlene har finansiert to stillinger.

Mangelen på forutsigbar finansiering er en gjennomgående utfordring for studiesentrene i denne undersøkelsen. Flere viser til at utdanningstilbudene styres av finansieringsmuligheter, ikke nødvendigvis kompetansebehov. Selv om det de siste årene har vært flere utlysninger som har støttet opp under desentralisert utdanning, forteller flere at dette gir en lite stabil drift ved sentrene. I stedet blir det et «*jag etter penger*», som en formulerer det.

Det brukes med andre ord mye tid og ressurser på å søke om og rapportere på prosjektmidler/tilskuddordninger. Når prosjektmidler er den klart viktigste finansieringskilden for enkelte av sentrene, blir kravene og formålet som ligger i slike finansieringsordninger også den viktigste faktoren for hva som utgjør studiesentrenes aktiviteter. Da er det viktig med en diskusjon rundt formålet med ulike tilskudd. Det er ikke alle prosjektmidler som de mottar som er eksplisitt rettet mot å få på plass desentraliserte utdanningstilbud. Med utbredt prosjektfinansiering risikerer man å styre studiesentrene i andre retninger enn å utøve det som kan hevdes burde vært kjernefunksjoner, slik som å megle frem konkrete utdanningstilbud, rekruttere til deltakelse på utdanning, og drive praktiske, faglige og sosiale støtte rundt den enkelte student. Funksjoner som vi ovenfor (kap. 3.1) har omtalt som megler og møteplass⁷⁰ og som er viktige begreper for studiesentrenes selvoppfatning. Et sitat fra et av studiesentrene er illustrerende:

«Skulle gjerne hatt statlig eller regional finansiering! De statlige midlene er enkle og ubyråkratiske – det er fantastisk! For fylkeskommunen må vi konstruere prosjekter i tråd med deres mål.»

Et generelt inntrykk gjennom datainnsamlingen er at flere studiesentre gjennom prosjektfinansiering ledes inn i, men også oppsøker, en regional utviklerrolle. I enkelte intervjuer vektlegges denne rollen like tungt som studiesenterets funksjon som et sted hvor desentralisert utdanning tilbys. Det er i flere tilfeller litt uklart hvilket mandat studiesentrene i disse tilfellene arbeider ut fra, men det kan tenkes flere årsaker til at studiesentrene i flere regioner tar denne rollen. For det første har studiesentrene et

⁶⁹ Kompetansepiloter er en søknadsbasert tilskuddsordning til fylkeskommuner, finansiert over Kommunal- og distriktsdepartementets budsjett. Kompetansepilotene skal blant annet bidra til å koble og tilrettelegge for et tilpasset etter- og videreutdanningstilbud i Distrikts-Norge. Se f.eks. Samfunnsøkonomisk analyse (2021) Følgeevaluering av Kompetansepiloter. (Rapport nr. 1)

⁷⁰ Danielsen, Å., Grepperud, G., & Roos, G. (2015). "Levende studie – og læringsentra?" Rapport nr. 1: Funksjoner og framvekst (Septentrio Reports (2/2015)).

betydelig regionalt nettverk. Gjennom kartleggingsarbeidet de gjør med tanke på lokale kompetansebehov, kommer de i kontakt med en rekke offentlige og private aktører. Dette kan være alt fra omkringliggende kommuner, lokale bedrifter eller fylkeskommunens næringsavdeling. Fellesnevneren for alle kontaktpunktene er at de i sum bidrar til at de ansatte ved studiesentrene over tid opparbeider betydelig innsikt og forståelse for regionens utfordringer og hvordan kompetanse spiller inn i problemområdene. Dette gjør studiesentrene til attraktive samarbeidspartnere i ulike regionale utviklingsprosjekter. Her ligger det en interessant parallell til fylkeskommunens samfunnsutviklerrolle og det utvidede ansvaret fylkeskommunen de senere år har fått innenfor den regionale kompetansepolitikken. Måten studiesenteret tildeles eller oppsøker en regional utviklerrolle kan både betraktes som å være i konkurranse og konflikt med fylkeskommunens ansvar, men det kan også her tenkes betydelige synergier. Denne balansegangen kommer vi tilbake til i rapportens avsluttende drøfting. For det andre fører påvirkningsarbeidet flere av studiesenteret gjør for å sikre basisfinansiering til betydelig kontakt med nasjonale beslutningstakere. Denne kontakten er med på å bygge studiesenterets nettverk slik det er redegjort for, men arbeidet med å skaffe stabil finansiering gjør også at de ansatte er vante med å argumentere politisk for sin eksistens. I en slik politisk argumentasjon er lokal samfunnsutvikling særlig relevant. På denne måten utvikler studiesentrene et narrativ knyttet til distriktsutvikling og kompetansepolitikk som også styrker deres rolle som utviklingsaktører. Studiesentrenes arbeid med å skaffe basisfinansiering er beskrevet i mer detalj senere i dette kapitlet.

Usikkerhet omkring finansiering, i kombinasjon med at de faste driftsmidlene jevnt over må sies å være lave, gir lav administrativ kapasitet. Vi kan si at datamaterialet generelt gir inntrykk av en «sektor» som er sårbar, hvor kapasiteter for flere er under hva som er kritisk nødvendig for at de skal utgjøre en forskjell for kompetanseutfordringer i distriktene. Det gir seg uttrykk blant annet gjennom at flere informanter viser til at antall studiesentre har gått ned de siste årene. Nettsidene til flere, særlig blant de som ikke har inngått i utvalget, er videre et eksempel. Mange av nettsidene til studiesentrene gir svært lite eller nær sagt ingen informasjon om hvem de er, hva de driver med og hvilke utdanningstilbud som ivaretas gjennom studiesenteret. Det at de ikke har nettsider hvor et tilbud formidles, innebærer enten at tilbudet ikke eksisterer eller at de ikke gjør en nødvendig jobb med å kommunisere og rekruttere til utdanninger. Studiesentrene skal også motivere til studier – det krever mer administrative ressurser enn i dag.

Merk at det også er viktige unntak fra dette bildet. Dessuten er inntrykket at dette ikke spesifikt gjelder sentrene som har inngått i denne undersøkelsen. Snarere virket det som at de som «*står igjen i dag er de sterke der hvor det er gjort en skikkelig satsing fra fylkeskommune og kommune, i tillegg er noen på statsbudsjettet*», slik en informant formulerer det. Det er også et tydelig funn i undersøkelsen at flere studiesentre må sies å få til mye, med små midler. På direkte spørsmål om nettopp det svarer en informant:

Vi har jobbet med minimale ressurser i mange år. Hadde jeg hatt en åtte-til-fire-jobb, da hadde ikke dette utdanningssenteret eksistert i dag. De som nå sitter igjen og driver er ildsjeler som jobber dag og natt. [...] med politikerkontakt og konferanse og slik jobber andre også. Veldig mye av den jobben er ikke synlig, og vi får ikke betalt. Derfor vil ikke jeg si at vi får mye ut av små midler, fordi vi vil ha en stabil drift og forutsigbarhet i det vi gjør [...] det er noen ildsjeler som bruker mye av sin fritid, men det er ikke slik det skal være.

Sitatet speiler en opplevelse som deles av mange studiesentre. Satt på spissen kan vi si at måten mange av sentrene drives på, er nummeret før dugnad. Dette kan selvfølgelig kritiseres, og det er et betimelig spørsmål om distriktene er tjent med en såpass lite ensartet, ustabil og sårbar infrastruktur for utdanning som her skisseres. Samtidig kan nettopp denne formen å drive på gir stor fleksibilitet, evne til å tilpasse seg endringer og gripe muligheter som oppstår. Denne dynamikken kjenner vi som adhokrati fra Mintzbergs typologi av organisasjonsstrukturer. Adhokratiet blir ofte betraktet som antitesen til byråkratiet. Vi kommer tilbake til en drøfting av dette i rapportens avsluttende kapittel.

Som en naturlig konsekvens av at finansieringen er usikker og lite stabil, forteller også nær sagt alle intervjudeltakere at det går mye tid med til å skaffe inntekter. På et av de mer etablerte studiesentrene utfører de ansatte vaktmesteroppgaver for å få budsjettet i havn. Som en av dem sier er det lang vei fra snøbrøyting til studiepoeng, og vedkommende er ganske sikker på at hens kompetanse kunne blitt brukt bedre, men studiesenteret vil, etter vedkommendes mening, ikke klare seg uten inntektene snøskuffingen skaffer. Vedkommende er høyt utdannet og har lang erfaring med kompetansepolitikk og utviklingsarbeid. Det er derfor et paradoks at en slik person ikke kan vie all sin tid til å styrke lokal utviklingskraft, men i stedet nærmest bokstavelig må ta en strøjobb for å finansiere studiesenteret.

6.1.2 Påvirkningsarbeid for basisfinansiering

Ønsket om en fast basisfinansiering av studiesentrene blir nevnt i de fleste intervjuene som er gjort med ansatte eller styreledere ved de ulike studiesentrene. Noe annet hadde vært overraskende. Det betyr ikke at et slikt ønske bør avfeies som interessepolitikk uten en nærmere vurdering av konsekvensene studiesentrenes rammebetingelser har for rollen de kan spille når det kommer til lokale og regionale kompetansebehov.

Det er nemlig ikke bare studiesentrene selv som peker på svake rammebetingelser som en alvorlig hemsko for sentrenes arbeid. Også aktører i privat og offentlig sektor viser til at studiesentrene lider under uforutsigbar finansiering. Flere er også opptatt av at studietilbudet kunne vært mer relevant for lokale behov dersom det i mindre grad var styrt av prosjektfinansiering. En aktør tilknyttet næringsutvikling forklarer det på denne måten: «*Det er ikke kompetansebehovene som er styrende for hvilke tilbud som tilbys, men finansieringsløsningene*». Vedkommende peker på at studiesentrene må «*jage prosjektmidler*» i stedet for å bygge opp tilbud skreddersydd regionen de opererer i. Paradoksalt nok er prosjektmidlene ofte lyst ut av statlige aktører som for eksempel ulike direktorater. I intervjuene nevnes både Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) og dette direktoratets forløpere Kompetanse Norge og DIKU. Kravspesifikasjonene i denne type prosjektutlysninger innebærer styring som de lokale studiesentrene må ta hensyn til. Prosjektutlysningene passer nødvendigvis ikke med lokale behov, men flere av de intervjuede forteller om lang erfaring med å tilpasse ulike tilskuddsordninger. Det er likevel grenser for hvor langt slike tilskudd kan strekkes. Dermed mister studiesentrene muligheten til å være genuint innrettet mot lokale og regionale kompetansebehov, men tilpasser i stedet tilbudet til statlige føringer og ulike prosjektfinansieringsordninger.

Som del av dokumentstudiet i denne undersøkelsen, har vi sett nærmere på en oversikt over påvirkningsarbeidet et av studiesentrene har utført for å få på plass basisfinansiering over statsbudsjettet. Som nevnt er det enkelte studiesentre som har slik finansiering, og det har trolig motivert andre til å arbeide hardt for å oppnå tilsvarende. Oversikten over påvirkningsarbeidet vitner

om et langvarig og profesjonelt arbeid for å sikre stabile inntekter. Studiesenterets ansatte har møtt stortingspolitikere, statsråder med ansvar for blant annet utdanning, distriktpolitikk og helse, og de har også bygd allianser med nærmeste UH-institusjon slik at denne også tar opp studiesenterets finansieringsutfordring i sin styringsdialog. Studiesenteret har også gjentatte ganger skrevet notater og merknader til utdanningskomiteen på Stortinget, samlet støtte blant omkringliggende kommuner, regionråd og næringslivsaktører og utarbeidet detaljerte strategier for hvordan man skal oppnå stabil finansiering. I intervjuer med ledelsen ved dette studiesenteret var de til dels oppgitte og frustrerte over det de betraktet som en forskjellsbehandling mellom studiesentre som hadde grunnfinansiering over statsbudsjettet og studiesentrene som ikke hadde dette. De kunne ikke selv forstå hva som var årsaken til forskjellsbehandlingen og mente selv at om det var regionale behov for kompetanse som skulle være styrende, måtte i alle fall de motta midler. For det andre reflekterte de også over hvor mye tid som gikk med det til dette arbeidet. Denne tidsbruken var ikke utelukkende bortkastet. For eksempel hadde de gjennom det strategiske arbeidet knyttet nære kontakter til relevante samarbeidsaktører, og de hadde også fått satt søkelys på behovet for kompetanse og rollen studiesenteret kunne spille. Likevel, arbeidet med å sikre grunnfinansiering burde ikke gå ut over arbeidet de egentlig skulle gjøre, nemlig å koble etterspørsel etter kompetanseheving med relevante studietilbud.

6.2 Kobling mellom tilbud og etterspørsel

En avgjørende bestanddel i studiesentrenes arbeid er å jobbe med å identifisere hva arbeids- og næringslivet etterspør av kompetanse. Dette er i tråd med rollen som kobler og megler; begreper de fleste studiesentrene identifiserer seg med og som de selv benytter for å forklare egen virksomhet.

Det er tydelig gjennom datamaterialet at behovskartlegging ses som en kjerneoppgave og utgjør en vesentlig del av aktiviteten som foregår ved studiesentrene. Studiesentrene er tett på kommunene, både organisatorisk, finansielt og gjennom løpende dialog om kompetansebehovet. Når det gjelder kompetansebehovet i offentlig sektor er behovet gjerne mer åpenbart og tydelig enn hva tilfellet er i næringslivet. I en distriktskontekst er det kjent at det eksisterer et betydelig udekket behov for kvalifisert arbeidskraft i flere av de store velferdsprofesjonene. Det utdannes for eksempel færre kandidater enn det som skal til for å dekke etterspørsel av både helsefagarbeidere og sykepleiere.⁷¹

Dette reflekteres også tydelig gjennom utdanningsporteføljen som leveres innenfor rammen av studiesentrene. Noen av studiesentrenes opprinnelse var også begrunnet med utgangspunkt i behov for å utdanne sykepleiere til kommunene i regionen. Vi ser også gjennom porteføljen til studiesentrene at desentralisert sykepleierutdanning fremdeles er viktig, samtidig som det i dagens portefølje også inngår en del tilbud som er rettet mot etter- og videreutdanning av ansatte i helse- og omsorgssektoren. Disse tilbudene er både på høgskole- og fagskolenivå, i tillegg til en rekke kurs. Lister Kompetanse forteller for eksempel at kommunene i regionen har så stort behov for sykepleiere at de ut fra sitt mandat må prioritere rekruttering av personer til desentralisert sykepleierutdanning.

De fleste som er intervjuet, virker samtidig å ha store ambisjoner om også å være relevant for privat næringsliv. Kartlegging av kompetansebehovene i næringslivet gjøres gjennom tett samarbeid og

⁷¹ NOU 2020:15. (2020). Det handler om Norge. Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

dialog med næringsliv, på ulike arenaer. Noen forteller også om samarbeid med NAV lokalt. Kartlegging av kompetansebehov er en kjerneoppgave og studiesentrene virker å være svært oppdatert om lokale kompetansebehov. Spesielt gjelder dette offentlig sektor. Flere informanter viser til at de er i tett dialog med både næringsforeninger og enkeltbedrifter:

«Vi arbeider mye med å avdekke næringslivets behov. Det kan begynne med en telefon om hvor skoen trykker. Så spør vi om andre bedrifter har samme behov. Dersom det er en tilstrekkelig etterspørsel, prøver vi å megle inn relevante studier».

Sitatet viser at studiesentrene har direkte kontakt med bedrifter og at de må sies å være «hands-on» hva gjelder å forstå regionale behov. Flere studiesentre trekker frem at de har en kunnskap om kompetansebehovet i lokalt næringsliv som er unik – de vet hvor skoen trykker og er dermed bedre posisjonert enn det utdanningsinstitusjonene selv er til å forstå behov og etterspørsel. Det er i dette mellomrommet hvor meglingsfunksjonen ligger.

6.2.1 Avveining mellom volum og relevans

Det er imidlertid en vei å gå fra det å avdekke kunnskap om behovet til å realisere konkrete utdanningstilbud. Dette viser studiesentrene til at skyldes flere årsaker, blant annet manglende insentiver for å etablere desentraliserte utdanninger i finansieringssystemet av UH-sektoren. Videre har det igjen nær sammenheng med volumutfordringer. Dette ser spesielt ut til å ramme studiesentrenes mulighet til å utvikle tilpassede tilbud til lokalt næringsliv. Her er behovet for skreddersøm større, noe som i praksis innebærer større kostnader til å utvikle og tilby relevant utdanning. Dette relaterer seg videre til nærings sammensetning i distriktene som er dominert av små- og mellomstore bedrifter. Følgende sitat fra en av intervjuobjektene er talende for hvordan spørsmål om volum gjør seg gjeldende:

«Næringsstrukturen er sammensatt av mange små bedrifter ute i distriktene og når det potensielt er én deltaker i hver bedrift blir det vanskeligere å være superrelevant for privat næringsliv [...] Det å realisere spisset og målrettet utdanning for de som holder på innenfor en bransje er vanskeligere, fordi volumene blir for små.»

For å få UH-sektoren interessert, er det nødvendig med et visst antall studenter. Ofte snakkes det om 25 studenter eller mer for å sikre økonomien i et tilbud. Intervjudeltakere i Dalane peker på at dette fører til at tilbudet ved studiesenteret retter seg mindre mot privat næringsliv enn hva etterspørselen tilsier. Regionen har maritime næringer med stor verdiskapning, og virksomhetene melder inn kompetansebehov som ofte er knyttet til rask teknologisk utvikling. Dette er en type etterspørsel som er krevende å tilfredsstille fordi volumet er lavt. I tillegg trengs det faglig spisskompetanse som kan være vanskelig å mobilisere fra utdanningsinstitusjonene. Ikke minst gjelder dette høyere utdanning innen naturvitenskapelige fag som ingeniører eller matematikere. Her mener intervjudeltakere at studiesenteret kunne spilt en viktigere rolle dersom insentivstrukturen til UH-sektoren ikke var så styrt mot volum, eller om studiesentrene i større grad klarte å samarbeide om tilbud.

Tilbud styres av krav til volum i UH-sektoren. Dette gir en dreining mot velferdsyrker ved studiesentrene. Dersom studiepoengproduksjon får en relativt sett større betydning i finansieringssystemet for høyere utdanning, kan denne tendensen forsterkes ytterligere. Det er vår oppfatning at lokal skreddersøm til et begrenset antall studenter da blir enda vanskeligere å få til. Dette kan svekke studiesentrenes relevans for privat sektor.

6.3 Studiesentrene og samarbeidsforhold

Som vi har sett over er studiesentrene en sammensatt og variert gruppe i det lokale og regionale utdanningslandskapet. Både, kommuner, fylkeskommuner utdanningstilbydere og næringsliv er på ulike måter involvert i studiesentrene.

Det er flere av disse samarbeidsrelasjonene som er vesentlig for studiesentrene virke. Forholdet til universitet- og høyskoler og til fagskole har avgjørende betydning fordi det er disse som står ansvarlig for å levere utdanningstilbudet. Rekruttering og mobilisering av studietilbydere og hvordan det arbeides med å sikre at institusjoner etablerer ulike studietilbud ved sentrene er blant spørsmålene som adresseres i denne delen. Videre er kommuner gjennom eierskap og fylkeskommuner gjennom finansielle bidrag avgjørende for å sikre drift og utvikling. Når det gjelder eierskap og finansiering er dette tematisert over, dels gjennom beskrivelsen av studiesentrene som inngår i utvalget og dels i kapitlet over om rammebetingelser og organisering. Ulike aspekter som gjelder relasjonene til kommune og fylkeskommunene er likevel også tematisert i denne delen.

6.3.1 Forholdet til UH sektoren

Forholdet til studietilbyderne har naturlig nok vært et sentralt tema i mange av intervjuene som er gjort i denne undersøkelsen. Og for å ta forbeholdet først: Det er flere som snakker om gode samarbeidsforhold og som peker på studietilbud som har gått over tid og hvor ansvars- og rollefordeling er avklart. Samtidig blir fortellingen om en UH-sektor som stritter imot og som bare i begrenset grad er interessert i å legge til rette for desentralisert utdanning fortalt av såpass mange at det er grunn til å gå noe nærmere inn i denne samarbeidsrelasjonen.

I flere tilfeller betoner intervjudeltakere fra studiesentrene et sterkt og godt samarbeid med enkeltpersoner på utdanningsinstitusjonene. Enkeltpersonene er som regel fagpersoner med betydelig undervisningserfaring, ofte ispedd personlig engasjement for desentralisert utdanning. Flere av disse fagpersonene har gjennom lang tid opparbeidet et tett og nært samarbeid med ulike studiesentre og identifiserer seg gjerne med studiesentrenes innsats for å legge til rette for utdanningstilbud i distriktene. Enkelte er sågar sterkt kritiske til egen arbeidsgiver i UH-sektoren og betegner egen utdanningsinstitusjon som fraværende, lite interessert og lite risikovillig når det kommer til desentraliserte tilbud. Tilbudene som finnes i distriktene, eksisterer med deres ord like mye på tross av som på grunn av utdanningsinstitusjonenes innsats.

Mange fra studiesentrene og andre samarbeidende aktører forstår imidlertid utdanningsinstitusjonenes atferd godt og viser til at finansieringssystemet for UH-sektoren stimulerer til konsentrasjon. Høy søkning til høyere utdanning har gjort at de fleste institusjonene har mer enn nok av kvalifiserte studenter. Dermed er det rasjonelt å utdanne dem som koster minst og gir mest tilbake økonomisk. Det vil si heltidsstudenter som tar gradsutdanninger ved campus. Desentraliserte tilbud kan koste mye å

utvikle, logistikk og organisering kan være krevende og interessen fra lærerkreftene er heller ikke alltid den største. I slike tilfeller blir det lett å nedprioritere desentraliserte tilbud. Med stor forståelse for at utdanningsinstitusjonene velger som de gjør, retter derfor mange av intervjudeltakerne kritikken mot styringen av UH-sektoren, og da fortrinnsvis det de mener er en begrenset forståelse av samfunnsoppdraget utdanningsinstitusjonene er gitt. I den forbindelse viser enkelte til Distriktsdemografiutvalgets påpekning av at utdanningsinstitusjonene har et uklart mandat når det gjelder å tilby fleksibel og desentralisert utdanning og at Kunnskapsdepartementet i sin styring av sektoren må bli tydeligere i kravene om at også folk i distriktene skal ha tilgang til utdanning og livslang læring.

På den annen side kan det hevdes at den norske utdanningsstrukturen allerede er preget av desentralisering. For studieåret 2020-2021 kunne de 24 statlige høyere utdanningsinstitusjonene tilby undervisning på i alt 70 faste campus. I tillegg er private høgskoleinstitusjoner til stede ved 40 lokaliteter.⁷² Enkelte har i den forbindelse tatt til orde for at man i stedet for å satse på studiesentre må sørge for regionalt nærvær av fullverdige høyere utdanningsinstitusjoner, for eksempel gjennom flercampus-universiteter.⁷³

Vi finner også eksempler på samarbeid mellom studiesentre og utdanningsinstitusjoner som berører strategiske spørsmål. Ett slikt eksempel er Universitetet i Tromsø (UiT) sitt arbeid med å løfte fram desentralisert utdanning i sin region og peke på behov for ytterligere finansiering av studiesentrene. I et notat til Kunnskapsdepartementet, signert av tidligere rektor ved universitetet, bruker UiT Campus Nord-Troms som eksempel på betydningen slike desentraliserte tilbud kan ha. Notatet viser til den tette kontakten utdanningscenteret har med lokalt næringsliv og hvordan det legges til rette for kurs og kompetansepåfyll for bedrifter og virksomheter i området. Dette er en tynt befolket region med et betydelig kompetansebehov, og universitetet viser til hvordan studiesenteret og universitetet utfyller hverandre. For mens universitetet har ansvar for studietilbudenes faglige og pedagogiske kvalitet, identifiserer studiesentrene lokale kompetansebehov og rekrutterer studentgrupper som ellers ikke ville ha søkt høyere utdanning.⁷⁴ Notatet understreker videre at studiesentrene utgjør en nødvendig infrastruktur for å tilby høyere utdanning i regioner uten eget studiested og at universitetene er avhengige av slike samarbeidspartnere for å kunne gi et godt tilbud.

Etter vår mening illustrerer dette notatet hvordan et studiesenter fyller en funksjon som UH-sektoren vanskelig kan ivareta. Ved å være tett på lokalsamfunnet og rekruttere og motivere personer til utdanning, komplementerer Campus Nord-Troms universitetets solide kompetanse og sørger for at også folk bosatt i Nord-Troms kan nyttiggjøre seg denne. I et intervju med en av de ansatte ved Campus Nord-Troms, ble det poengtert av partene gjennom en slik samarbeidsmodell utnyttet både universitetets stordriftsfordeler og studiesenterets smådriftsfordeler. Slik vi forstår notatet, har studiesenteret og universitetet erkjent behovet for arbeidsdeling og på den måten utviklet en relasjon preget av gjensidig avhengighet.

⁷² Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2021). *Strategi for småbyer og større tettsteder som regionale kraftsentre*. Strategi.

⁷³ [Khrono.no](https://www.khrono.no)

⁷⁴ Universitetet i Tromsø (2019). *Regionreformen og tilgangen på høyere utdanning utenfor de etablerte studiestedene*. Notat.

Forskjell mellom ord og handling?

Et interessant funn er hvordan noen av studiesentrene viser til UH-sektorens strategidokumenter som uttrykker interesse for å satse på å utvide det fleksible og/eller det desentraliserte utdanningstilbudet. Studiesentrene er opptatt av at de i en slik satsing kan ta en rolle, enten det er som lokasjon for samlingsbaserte utdanninger, eller som miljø og møteplass for studenter som deltar på nettbaserte utdanninger. Samtidig sier en tidligere dekan på en av institusjonene som er intervjuet at studiesentrene er flinke til å lese strategiene til UH-institusjonene og presse på for å etablere nye tilbud, samtidig som de i realiteten kan bli møtt med en mer avventende holdning når det gjelder etablering av utdanningstilbud enn hva strategidokumentene til institusjonene skulle tilsi. Diskrepansen mellom institusjonenes uttalte satsing og målsettinger og det reelle handlingsmønsteret, finner vi eksempler på i flere regioner. Dette kan også ses i sammenheng med at det er flere informanter som prater om kultur for desentraliserte utdanninger, som varierer mellom utdanningsinstitusjoner, men også mellom ulike fakultet og institutter ved samme institusjon. Kanskje er det også en diskrepans mellom de store vyene som gjerne kan ligge i strategidokumenter og en realitet der økonomiske og faglige ressurser er begrenset. En uttalelse som illustrere forskjellene mellom uttalte mål og faktisk handling er følgende:

De er veldig åpne på et overordnet plan. De skjønner godt hvordan vi tenker, så kommer du til fakultetet som skal levere, der ligger problemet. Når de faktisk skal samarbeide på det nivået. De [institusjonen] har begynt et bra arbeid, men kulturen for campusundervisning er gjengs i hele sektoren. Men tror kanskje [institusjonen] er de som er fremst der, men de snakker ofte med to tunger. Det er lettere å gjøre det slik de er vant med [...] Tror på sikt når de har gjennomarbeidet sin strategi på desentralisert utdanninger at de blir en av de første som kan levere bra utdanninger til distriktene.

6.3.2 Forholdet til fagskoler

Mange studiesentre samarbeider tett med fagskolene og det leveres flere fagskoletilbud innenfor rammen av studiesentrene som er tilpasset næringslivsbehov. Blant eksempler på fagskoletilbud ved de ulike sentrene finnes en bredde av tilbud innen industri, grønn logistikk, digitalisering og helse og omsorg, for å nevne noen viktige områder. Det er mange tilbud og det er i tråd med distriktsnæringsutvalgets anbefalinger om å satse på fagskoler for å dekke behov i regionale arbeidsmarkeder. Fagskoleutdanninger er noe som i stor grad etterspørres av privat næringsliv, og som det blir hevdet har et tilbud som er særlig tilpasset næringslivet i distriktene.⁷⁵ Derfor kan nettbasert og desentral fagskole være en viktig utdanning både for unge som skal ut i arbeidslivet, men også for voksne som allerede står i jobb og som trenger kompetansepåfyll i tråd med hva næringslivet etterspør. Regjeringen ønsker også å trappe opp satsingen på fagskoler fremover, noe som uttrykkes tydelig i Hurdalsplattformen.⁷⁶ Det uttrykkes også ved at fagskoler (og universitet/høgskoler) nå kan søke midler for å etablere desentraliserte utdanning fra en ny pott på 144 mill. kr. Videre ble

⁷⁵ NOU 2020: 12 Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn. Nærings- og fiskeridepartementet.

⁷⁶ Hurdalsplattformen s. 54-54

Kompetansebehovsutvalget rapport om fagskolenes rolle i utdanningssystemet publisert 14. juni 2022 som også fremholder at det er behov for å satse på fagskolene fremover.⁷⁷

Til tross for flere eksempler på gode samarbeid og bredt utdanningstilbud på fagskolenivå ved studiesentrene, er dette noe studiesentrene i mindre grad synes å være opptatt av å fortelle om enn tilbud på universitet-/høgskolenivå. I tidligere forskning om studiesentrene blir det påpekt at studiesentrene gjerne dekker bredden av utdanningsbehov for voksne på flere nivåer med relevans for det lokale arbeidslivet, både for offentlig og privat sektor. Samtidig blir det påpekt at de likevel legger mest vekt på å tilby utdanning som foregår på universitetet- og høgskolenivå. Dette er vist til i flere forskningsprosjekter som har omhandlet studiesentrene.⁷⁸ En viktig årsak til dette kan ligge i at de store velferdsprofesjonene slik som sykepleiere, vernepleier og lærer, er utdanninger som foregår på høgskolenivå. Desentralisert sykepleierutdanning har vært, og er fremdeles, et viktig tilbud ved studiesentrene.

De fleste studiesentrene virker også i dag å ha et særlig søkelys på og et ønske om å tilby høyere utdanning. Noe som altså er i tråd med tidligere forskning. Det snakkes merkbart mindre om fagskolen i intervjuene, og informantene beveger seg fort til å snakke om UH-sektoren når utdanningstilbudet diskuteres. Selv om distriktsnæringsutvalget peker på fagskoletilbudet som særlig relevant for regionale arbeidsmarkeder, er det flere eksempler fra utvalget av studiesentre at de tenker i retning av høgskolenivå for å svare ut næringslivsbehovet. Det gjelder blant annet desentraliserte ingeniørutdanninger og økonomi og administrasjon. Studiesentrene tenker imidlertid noe forskjellig rundt dette. Det synes å avhenge av størrelsen på senteret og hvor etablerte de er. For eksempel ser vi at de største sentrene har klare ambisjoner om å vokse frem som en markant tilbyder av desentraliserte utdanninger på høyere nivå, og da blir de også opptatt av å formidle dette, selv om de samtidig tilbyr fagskoleutdanninger. I noen tilfeller er det også klare ambisjoner og arbeid for å etablere kunnskaps- og forskningsmiljøer i tilknytning til eller i samarbeid med senteret. Det ligger for eksempel tydelig i navnet til Høgskolesenteret Kongsvinger hvilket utdanningsnivå de er sentrert mot, men viser seg også i deres satsing på etableringen av et forskningssenter innen digitalisering og bærekraft⁷⁹. Lignende satsinger finner vi også i andre deler av landet, for eksempel Høgskolesenteret i Kristiansund som ikke har inngått i dette utvalget. Begge de nevnte har ellers et tilbud hvor fagskoleutdanninger inngår. Slik vi tolker intervjumaterialet er studiesentrene mer opptatt av å formidle satsning på universitet- høgskoleutdanninger selv om det er viktig å understreke at de også tilbyr fagskoleutdanninger.

Samtidig som noen av studiesentrene nærmest synes å utvikles nesten som en parallell struktur ved siden av UH- sektorens allerede etablerte campusstruktur, tilbys altså ulike fagskoleutdanninger ved de fleste av sentrene i utvalget. Fagskoletilbud ved studiesentrene synes å være en viktig del av studiesentrenes portefølje, noe som tilsier at koblingen med fagskolen er god. Relasjonen til fagskoler beskrives jevnt over som svært bra og noen synes også å samarbeide tett med fagskoler i utviklingsarbeidet. Men det er relativt lite snakk om næringslivets behov opp mot fagskoleutdanning i mange intervjuer, og om det er tema, blir det gjerne trukket frem i en bisetning eller som svar på direkte spørsmål i motsetning til at sentrene uoppfordret trekker frem fagskolene. Dette tolker vi som

⁷⁷ Kompetansebehovsutvalget (2022). Fremtidig kompetansebehov: Høyere yrkesfaglig utdanning for et arbeidsliv i endring.

⁷⁸ Danielsen, Å., Grepperud, G., & Roos, G. (2015). "Levende studie – og læringsentra?" Rapport nr. 1: Funksjoner og framvekst. Septentrio Reports (2/2015). s. 12-15

⁷⁹ [HIK – Høgskolesenteret i Kongsvinger](#)

et uttrykk for at studiesentrene er mer orientert mot UH-sektoren, men hvorvidt dette er mer retorikk enn faktisk prioritering er uklart. En mulig forståelse er at de er mer opptatt av fagskoletilbud i praksis enn hva det gis uttrykk for.

Med nær 80 offentlige og private fagskoler i Norge har disse allerede en desentralisert struktur.⁸⁰ Som skoleeier for videregående skoler og en stor del av landets fagskoler utgjør fylkeskommunen dermed en viktig del av aktørbildet når det gjelder kobling mellom utdanning og arbeidskraftbehov, og når det gjelder samspill og samarbeid mellom næringsliv, kommuner og utdanningstinstitusjoner. Slik det fremgår over er fagskoleutdanninger noe som flere har pekt på at det er behov for og som etterspørres i arbeidsmarkedet og det virker å være politisk interesse om å satse på fagskoleutdanninger. Gitt at fagskolene muligens får en mer fremskutt plass i det norske utdanningssystemet fremover, kan det være et argument for å knytte studiesentrene tettere til fagskolene og tettere med fylkeskommunen som eier av disse.

6.3.3 Forholdet til kommunene

Kommunene er også en vesentlig aktør for studiesentrenes rolle og funksjon. Kommunene er som regel involvert på eiersiden av studiesentrene og er sentrale for drift og rammebetingelser. Kommunenes kompetansebehov er også viktige for etablering av utdanningstilbud og rekruttering av studenter, og det er flere studiesentre i utvalget som primært retter seg mot kompetanseheving i kommunal sektor. I kommuner hvor en har opplevd gradvis uttynning av næringslivet, så vel som tap av offentlige arbeidsplasser, kan det ha gitt grunnlag for en særlig innsats fra kommunens side.⁸¹ Flere studiesentre er lokalisert i kommuner preget av lavt utdanningsnivå, små næringsmiljø og permanente ulemper knyttet til perifer beliggenhet.

Det empiriske materialet i denne undersøkelsen viser også hvordan enkelte studiesentre har blitt opprettet for å bøte på et konkret kompetansebehov i enkelte kommuner. Studiesenteret Midt-Troms er et eksempel på et slikt senter hvor oppstarten på 80-tallet hadde nær sammenheng med regionens behov for flere sykepleiere. Slike tydelig definerte kompetansebehov har fått god støtte fra både regionale og nasjonale myndigheter, og med utgangspunkt i solid kommunal forankring har man her jobbet langsiktig på tvers av ulike styringsnivåer. Studiesenteret i Midt-Troms har som ett av få sentre stabil statlig finansiering.

Seks av de ni studiesentrene i utvalget er heleide av kommuner, mens Kongsvinger er en stiftelse med opprinnelse i Regionrådet og delvis finansiert av kommunene som inngår i regionrådssamarbeidet. Næringshagen Ullensvang er eid av Siva, men hvor også kommunen inngår som eier. Kun ett av sentrene er heleid av fylkeskommunen. Finansiering og eierskapet forteller om en tett kobling med kommuner. Et annet vesentlig trekk er at sentrene som regel eies av flere kommuner i felleskap, gjerne også organisert som interkommunale samarbeid. Mange av sentrene i utvalget er med andre ord godt lokalt forankret både administrativt og politisk. Tynset- studie og høgskolesenter er for eksempel organisert som et interkommunalt samarbeid, hvor alle kommunen bidrar, men hvor Tynset som

⁸⁰ NOU 2020: 12. (2020). Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn. Nærings- og fiskeridepartementet.

⁸¹ Meld. St. 18 (2016–2017) Bærekraftige byer og sterke distrikt. Kommunal- og distriktsdepartementet.

vertskommune tar et utvidet ansvar for en del funksjoner (som lønnsutbetalinger og IT-drift) og med en personalstyringslinje fra kommunedirektøren i Tynset.

Vi kan videre se konturene av at samarbeid mellom flere kommuner, i kombinasjon med at fylkeskommunen har tatt en rolle med å sikre finansiering, har gitt de mest robuste studiesentrene. Nevnte Tynset er et eksempel og Lister et annet. Det synes videre som at studiesentrene som var eid av enkeltkommuner og som ifølge flere informanter gjerne kun hadde deler av en kommunal stilling tilknyttet studiesenteraktiviteten, var en for svak modell. Det blir i noen intervjuer vist til at studiesentre med en slik modell forsvant i dragsuget av at studiesenterer.no ble nedlagt, slik det er omtalt tidligere i rapporten.

I Lister er de opptatt av at samarbeid mellom flere kommuner er avgjørende for å kunne realisere et studiesentertilbud, men også samarbeid mellom forvaltningsnivåene. Slik daglig leder uttrykker det, vil studiesentre som ikke er bygget opp på felles forpliktende regionale samarbeid være svært sårbare. Samarbeidskonstellasjoner mellom kommuner og med fylkeskommunal involvering, er i større grad forpliktende ovenfor alle parter og gjør at de nær sagt binder seg til masten:

«Når eierne står i kommunestyrene sine og vurderer kutt så er ikke det like lett å kutte når det er andre kommuner og fylkeskommunen som også bidrar»

De aller fleste forteller om at politikere og administrativ ledelse i kommunen støtter opp om å engasjere seg rundt studiesenteret. Dette uttrykkes blant annet gjennom styrerepresentasjon fra nevnte aktører. For å ta et eksempel til fra Lister kompetanse, viser de til at det er sentralt at studiesentrene løftes opp på høyt politisk nivå. Deres styre er bredt sammensatt bestående av to ordførere, politikere fra fylket, representasjon fra næringslivet og Universitetet i Agder. Dette vitner om tett kobling til kommunene, men også til andre samarbeidende aktører. Et annet eksempel som illustrerer betydningen av politisk forankring, stammer fra Midt-Troms studiesenter. På spørsmål om hva som har vært suksessoppskriften svarer en informant:

«Det geniale grepet var å forankre det så godt politisk. Hvis du spør de seks eierkommunene føler de at dette er deres utdanninger. De har et veldig tett eierforhold til dette og på den måten blir det lagt press på universitetet og høgskolen».

Til tross for at kommunen har vært og fremdeles er avgjørende for å sikre drift, er det også slik at noen i mer begrenset grad synes å ha fått en tydelig regional plass. Hvorvidt den kommunale støtten og engasjement er tilstrekkelig og bærekraftig i et lengre perspektiv, kan det stilles spørsmål ved. Det synes å være en markant forskjell mellom de større og mer etablerte studiesentrene og de mindre i hvilken grad de har evnet å skape forpliktelser på tvers av kommuner. De mer etablerte studiesentrene synes å være en del av et større hele i et regionalt utviklingsperspektiv. Dette trekker kommunene i en region tettere sammen.

I intervjumaterialet er det også eksempler på studiesentre som uttrykker ønsker om sterkere involvering fra kommunenes side. En daglig leder etterlyste mer «*gnist og glød fra kommunene som er involvert*».

Vedkommende pekte på at kommunene var sterkt involvert som eiere da senteret ble etablert, men at oppmerksomheten, både fra administrasjon og politisk nivå, gradvis hadde bleknet. Den daglige lederen satte dette i sammenheng med studiesenterets arbeidskultur hvor man hele tiden kommuniserte at ingen problemer var for store og at det meste kunne løses. Vedkommende var stolt av den konstruktive og pragmatiske holdningen de ansatte hadde til ulike utfordringer, men av og til ønsket han også mer hjelp fra kommunens side. Behovet for bistand hadde økt ettersom man nå satset mer på bibliotek tjenester og andre tiltak for å bedre studentmiljøet. Dette var forhold som var avhengige av at kommunene engasjerte seg og prioriterte.

6.3.4 Forholdet til fylkeskommunen

I Nasjonal kompetansepolitisk strategi fremgår det at fylkeskommunens kompetansepolitiske ansvar og samordningsrolle skal styrkes.⁸² Dette skjedde parallelt med arbeidet med regionreformen der fylkeskommunene fikk et tydelig regionalt kompetansepolitisk oppdrag – et ansvar for å bidra til bedre samsvar mellom etterspørsel etter arbeidskraft og tilbud om utdanning og kompetanse i sitt fylke. Dette innebærer at fylkeskommunene forventes å ta et helhetlig ansvar for kompetansepolitikken i fylket – utover forvaltning av det lovpålagte ansvaret for VGO, fagskolene og karriereveiledning for voksne. Fylkeskommunene skal ha oppdaterte regionale planer som ramme for prioriteringer på utdannings- og kompetanseområdet, et godt kunnskapsgrunnlag for å kunne vurdere regionale behov og et tydelig samarbeid med kompetanseaktørene (kommunene, NAV, partene i arbeidslivet, utdanningsinstitusjoner og frivilligheten) regionalt. Den styrkede regionale kompetansepolitiske rollen og arbeidets tre pillarer som beskrevet over, er en sentral del av fylkeskommunens samfunnsutviklerrolle. Regjeringens ambisjoner er å styrke fylkeskommunes samfunnsutviklerrolle fremover. (jf. Hurdalsplattformen) Fylkeskommunene er i noen tilfeller involvert på eiersiden av studiesentrene og bevilger ofte tilskudd gjennom ulike typer av prosjekter. De aller fleste studiesentrene har en samarbeidsrelasjon med egen fylkeskommune. Hvor tett dette samarbeidet er, og hvordan studiesentrene karakteriserer samarbeidsrelasjonen, varierer imidlertid. Selv om fylkeskommuner er avgjørende for å sikre finansiering gjennom ulike prosjekter, uttrykkes det jevnt over betydelig skepsis om en eventuell utvidet rolle for fylkeskommunen vis-a-vis studiesentrene. Datamaterialet peker altså i retning av en noe anstrengt relasjon til fylkeskommunene, men også her varierer posisjoner fra det ene ytterpunktet til det andre. Enkelte informanter uttrykker det som må forstås som liten tillit til fylkeskommunen, mens andre er mer åpne for å utforske fylkeskommunes rolle i et utviklingsperspektiv fremover. Begrunnelsen informanter har for skepsisen til fylkeskommunen ligger i flere forhold. Disse begrunnelsene fremkommer litt senere i dette delkapitlet.

Det som likevel er tydelig, er at fylkeskommunen er en viktig aktør som sikrer finansiering gjennom prosjektmidler. Men jevnt over virker fylkeskommunene å være mindre engasjert og påkoblet enn hva en kanskje hadde forventet. Dette er et tydelig funn i undersøkelsen. Videre synes trekk ved prosjektene å spille en rolle for relasjonen studiesenteret har til fylkeskommunen. For eksempel synes samarbeidet mellom fylkeskommunen, studiesenteret og fagskolen å være tettere mellom dem som har finansiering gjennom Kompetansepiloter. Et eksempel som er interessant i sammenheng med overskriften for denne delen, er at et av studiesentrene som mottar betydelige deler av finansieringen sin fra fylkeskommunal prosjektfinansiering, likevel forteller om en svært begrenset samarbeidsrelasjon med fylkeskommunen. Samarbeidet er til dels til stede opp mot

⁸² Kunnskapsdepartementet (2017). Nasjonal kompetansepolitisk strategi.

næringsavdelingen, mens det beskrives som fraværende når det gjelder avdelingen med ansvar for utdanningsfeltet.

Det finnes eksempler på andre studiesentre som har en tettere relasjon med fylkeskommunen. Dalane utdanningscenter er som vi har sett over er en del av fylkeskommunens organisasjon og organisatorisk lagt som en avdeling ved en videregående skole. I kraft av den organisatoriske oppbyggingen har de naturligvis en tett relasjon med fylkeskommunen, men også gjennom kompetansepilot-prosjektet i Rogaland synes de å ha et tett samarbeid også med fagskolen i fylket. Videre er Lister kompetanse delvis eid av Agder fylkeskommune. Fylkeskommunen var med fra starten og betegnes som en viktig ressurs i arbeidet med å utvikle og skalere opp utdanningstilbudet. Fylkeskommunale politikere er også representert i styret og det fortelles om at fylkeskommunen også har vært sentral i arbeidet som gjøres for å få et bedre desentralisert tilbud på fagskolenivå. I sum må det sies å være et stort mangfold blant studiesentrene i deres samarbeid og relasjon til fylkeskommunen, noe som ellers speiler mangfoldet blant studiesentrene også når det gjelder mange andre dimensjoner. Studiesentrene som sådan er karakterisert av store lokale variasjoner.

Som nevnt uttrykkes skepsis av flere informanter når det gjelder fylkeskommunens plass i landskapet av studiesentre. Skepsisen begrunnes gjerne i tre forhold som har nær sammenheng med hverandre.

(i) For det første eksisterer det en viss bekymring til det fylkeskommunale byråkratiet og deres (manglende) evne til å være proaktive og snu seg raskt for å megle frem nye utdanningstilbud. (ii) For det andre vises det til at fylkeskommunen er ansvarlig for lovpålagte utdanningstilbud, både det ordinære videregående tilbudet, men også voksenopplæring og voksenretten. Dette skaper en viss bekymring rundt fylkeskommunens evne til å ivareta utviklingsperspektivet på kompetanse- og utdanningsfeltet. Fylkeskommunen, blir det hevdet, er så sterkt innrettet mot å utføre lovpålagte oppgaver på utdanningsfeltet at de i liten grad klarer å knytte utdanning til nærings- og samfunnsutvikling. Dette til tross for at fylkeskommunen har fått et særlig ansvar på dette i kompetansepolitikken, og flere fylkeskommuner også omorganiserer utdannings- og næringsavdelingen for å oppå synergier på feltet. Enkelte informanter som representerer fylkeskommunen, uttrykker også forståelse for en slik argumentasjon og viser samtidig til at de selv har en vei å gå når det gjelder å samordne innsatsen mellom opplæringsavdelingen og næringsutviklingsavdelingen. Dersom studiesentrene skulle knyttes tettere opp mot fylkeskommunen, frykter flere av sentrene at en ikke-lovpålagt utviklingsoppgave slik sentrene representerer ville blitt nedprioritert når fylkeskommunen må gjøre prioriteringer. (iii) For det tredje, da særskilt gjeldende spørsmål om hvorvidt fylkeskommunen bør ta en større rolle når det gjelder eierskap, uttrykker mange informanter et ønske og behov om å ivareta det mangfoldet som har vokst frem lokalt. Argumentet kan tolkes i lys av studiesentrenes nåværende autonomi som de selv verdsetter og som vi også tolker som en tydelig styrke. Et klart flertall av studiesentrene uttrykker skepsis langs de tre dimensjonene som er løftet frem her. En informant oppsummerer disse ulike forholdene på denne måten:

Jeg er skeptisk til fylkeskommunen og kompetanseenheten der. De har et helt annet fokus – per i dag forstår de ikke vår rolle. Høgskolen forstår vår rolle bedre. Tror det er lurerer å kanalisere pengene gjennom UH-sektoren enn å gi det til fylkeskommunen. Da kan vi også fortsette å være forskjellige eierformer og organisasjonsformer. Dette har vokst fram lokalt, ikke bestemt sentralt. Mangfoldet må tas vare på!

Dette sitatet er illustrerende for hva mange som representerer studiesentrene mener i dag. Det er betydelig skepsis til å styrke fylkeskommunene ansvar- og oppgaver på studiesenterfeltet, og det er dessuten vårt inntrykk at det i enkelttilfeller er forbausende lite dialog og trykk fra fylkeskommunens side. I enkelte case er det i praksis ikke samarbeid utover finansiering. Det skal imidlertid også nevnes at enkelte informanter uttrykker skepsis til en mulig utvikling hvor UH-sektoren får økt ansvar for desentraliserte utdanninger.

En kan hevde at det ikke er mange aktører som ivaretar distriktsdimensjonen i utdanningssystemet på høyere nivå, foruten studiesentrene. Fylkeskommunenes kompetansepoltiske mandat tilsier at de med fordel kunne tatt et større ansvar her. Per i dag kan man, slik vi tolker funnene, kritisere fylkeskommunen for et noe smalt utdanningsfokus, og at dette er lite hensiktsmessig med tanke på studiesentrenes funksjon.

Gjennom datainnsamlingen kommer det også frem noen stemmer som taler for sterkere involvering fra fylkeskommunens side for å utvikle studiesentrene videre. Blant argumentene som kommer frem både i intervjuer og gjennom scenarioverkstedet, og som taler for en sterkere kobling mellom studiesenter og fylkeskommunen, er asymmetrien som i dag eksisterer i relasjonene mellom studiesentrene og ulike samarbeidene parter. Flere intervjudeltakere peker på hvordan studiesenteret lett kan bli for svake i ressurskamper og forhandlinger med andre aktører. En viser til at festtalene om samarbeid ofte etterfølges av kamp om midler. En informant betegner dette som helt legitimt og naturlig, men at studiesenteret lett taper ettersom de andre aktørene er betydelig sterkere. Som et eksempel viser vedkommende til at universitetene selvfølgelig vil utvikle egne campuser, at det til syvende og sist ikke er desentraliserte tilbud som UH-sektoren brenner mest for. I situasjoner hvor studiesenteret blir stående alene, har det vært nyttig å ha fylkeskommunen med på laget. Videre trekker flere også fram at dersom fylkeskommunen tar et større ansvar for studiesentrene, kan det medføre en tettere kobling mellom den fylkeskommunale fagskolen og studiesentrene. Dette vil etter fleres mening være positivt for distriktene og for studiesentrenes mulighet til å støtte opp om regionalt næringsliv. I den forbindelse peker også enkelte på mulige synergier mellom fylkeskommunens rolle som samfunnutvikler og den rollen flere av studiesentrene allerede tar som lokal utviklingsaktør.

6.4 Rekruttering og mobilisering av studenter

Utviklingen av studiesentrene har skjedd med siktemål om å heve kompetansen til de som allerede er bosatt i distriktet. Som vi har sett over, er de gjerne etablert med utgangspunkt i et konkret behov om å få dekket kommunenes behov for sykepleiere. I tidligere forskning og utredninger om studiesentrene er det gjerne en del av definisjonen av studiesentrene at de retter seg mot voksne som hovedmålgruppe for utdanning og kompetanseheving⁸³.

Selv om man kan si at alle som er aktuelle kandidater for både fagskole- og høyere utdanningsnivå er «voksne», finner vi i intervjuene lite støtte for at studiesentrene har «voksne» som uttalt målgruppe. De snakker heller om at målgruppen er personer som av ulike årsaker ikke har tatt utdanning og heller ikke har mulighet eller ønske om å flytte. De er mindre opptatt av alderssammensetning. De fleste utdanningstilbudene foregår imidlertid på deltid og/eller samlingsbasert, for å kunne passes inn i et liv

⁸³ Nilsen, J.K. og Langset, M. (2011). Studiesentrene i Nordland organisering, resultater og framtidig rolle. (NIVI rapport 7/2011).

med barn og arbeid. Dette i kombinasjon med at flere har tilbud om arbeidslivsrelevant etter- og videreutdanning, gjør at studiesentrene retter seg mot voksne i den forstand at det ikke er de aller yngste gruppene av studenter som typisk har behov for fleksible tilbud og videreutdanning. Samtidig meldes det om dreining mot yngre studenter, noe som er diskutert under neste overskrift.

Informantene er ellers opptatt av at sentrene rekrutterer og mobiliserer en gruppe som ellers ikke ville tatt utdanning. Dette er det enighet om blant ulike intervjudeltakere og kan sies å være det viktigste enkeltstående argumentet som legitimerer studiesentrenes virksomhet. Studiesentrene tenker altså annerledes rundt målgruppen enn hva UH-sektoren gjør, og de bruker tid på å motivere og legge til rette for gjennomføring. De anser seg slik sett ikke som en konkurrent til et ordinært utdanningstilbud ved de faste campusene, men snarere som et supplement som gjør at personer som ikke ønsker å reise ut har et tilbud lokalt.

Når det gjelder rekruttering, driver studiesentrene direkte oppsøkende arbeid i bedrifter og blant kommuner. I det inngår å motivere bedrifter til å tenke i retning av kompetanseheving. Det at studiesentrene er tett på næringslivet og i direkte dialog med enkeltbedrifter, virker å være en viktig bestanddel ikke bare i å identifisere behov, men også rekruttere til utdanningstilbudet som er meklet frem. Det samme gjelder i relasjonen til kommuner, hvor flere av sentrene jobber systematisk for å kartlegge behovet for kompetanse for eksempel for sykepleiere og lærere fremover i tid. Kartleggingsarbeidet som studiesentrene driver er tidvis på et svært detaljert nivå. Det gis eksempler på at de er med og lager individuelle kompetanseplaner for enkeltansatte. Videre gis eksempler på at de i noen tilfeller er med og planlegger for at enkeltpersoner som snart skal pensjoneres må erstattes med andre. Studiesentrene tar videre i bruk sosiale medier og hjemmesider for å kommunisere ut og sørger for å være synlige lokalt. Det finnes også eksempler i datamaterialet på studiesentre som er ute på videregående skoler og markedsfører seg og forteller om tilbudene som finnes ved det lokale studiesenteret.

Det er likevel grunn til å anta at flere av studiesentrene har mindre tid og anledning til å arbeide med rekruttering enn hva de skulle ønske. Dette begrunner vi i at de har begrenset administrativ kapasitet og at mange av nettsidene gir svært lite informasjon om tilbudet som eksisterer (som vi var inne på innledningsvis i kapittel 5). Dette gjelder noen av de som har inngått i dette utvalget, men i hovedsak også en rekke andre studiesentre som ikke har inngått i utvalget, men som var del av en innledende kartlegging i arbeidet med å gjøre utvalg. Det er vanskelig å tolke manglende kommunikasjon på egne nettsider om utdanningstilbudet på andre måter enn at tilbudet er begrenset, at det ikke eksisterer eller at det gjøres et for dårlig arbeid med å kommunisere ut tilbudet – eller en kombinasjon av disse.

Det krever en viss kapasitet for å drive aktiv rekruttering og mobilisering. Lister kompetanse som er av de mer etablerte studiesentrene og som nå har midler over statsbudsjettet, forteller at de har benyttet disse midlene til å ansette en person i en stilling som skal kommunisere aktivt med befolkningen. Eksempelet viser at rekruttering og mobiliseringsarbeidet prioriteres høyt når det ligger til rette for det. Når de fikk statlige midler utvidet de organisasjonen med en stilling og fikk dermed «dobbelte så mange ansatte, og da kan vi gjøre dobbelt så mye», slik det formuleres. I arbeidet inngår å ta i bruk sosiale medier og egne nettsider, men også være i direkte inngripen og dialog med kommuner og næringslivet.

6.4.1 Studiesentrene melder om en endring i studentmassen

Flere studiesenter melder om at det vante bildet av en student ved et studiesenter nå ikke er like treffende som før. Mens det tidligere i hovedsak var en noe eldre studentmasse, rapporterer flere nå om flere unge studenter som ønsker å ta utdanningen sin ved et studiesenter. På spørsmål om hva som kan være årsaken til flere unge studenter, peker studiesentrene på to ulike forhold.

Flere distriktsungdommer som tidligere ville blitt boende på hjemmeplassen uten å ta utdanning, tar nå utdanning. For mange er det å flytte til en universitetsby og starte et lengre utdanningsløp et for stort steg. Det er noe som de verken er motivert for eller opplever at de er rustet til. Samtidig er det å ikke ta utdanning et stadig dårligere alternativ i et arbeidsmarked som stiller store krav til formelle kvalifikasjoner. Studiesentre framstår i slike tilfeller som et svært godt alternativ. Vi har stilt spørsmål til flere studiesentre om dette er snakk om en aldersforskyvning av studentmassen: Er de (nye) unge studentene de samme menneskene som tidligere tok utdanning når de bikket 40 år, eller er det nye grupper? På dette spørsmålet svarer flere studiesentre av de har inntrykk av at det er snakk om begge deler, altså både at folk tar utdanning tidligere, men også at utdanningstilbudene treffer nye grupper. Vi har ikke tall eller andre data som kan bekrefte eller avkrefte studiesentrenes inntrykk, men det er på sin plass å minne om samfunnsgevinsten som ligger i at folk tar utdanning tidligere og at studiesentrene når nye grupper av unge studenter.

En annen forklaring på flere unge studenter handler om selve tilbudet som tilbys. Ifølge studiesentrene får de flere tilbakemeldinger på at utdanningen de tilbyr er arbeidslivsrelevant og mer praktisk rettet enn tilsvarende utdanninger på større studiesteder. Her er det grunn til å minne om at dette er utsagn fra studiesentrene selv, men det rapporteres om flere unge som bevisst velger å ta utdanningen lokalt. Dette er ungdom som allerede har bestemt seg for å bli boende og som har et praktisk og konkret forhold til arbeidsmuligheter etter endt utdanning. Muligheten til å ha praksisopphold hos en potensiell arbeidsgiver i lokalsamfunnet kan i slike tilfeller veie tungt, det samme kan mulighetene for å kombinere studier med deltidsstilling har utdanningsrelevante virksomheter på hjemmeplassen. Ifølge studiesentrene er det altså unge studenter i en livssituasjon som gir de muligheter til å flytte, men som velger vekk store studentkull ved campus til fordel for lokale tilbud. Igjen er det behov for å ta forbehold knyttet til datagrunnlaget, men om dette stemmer, er det av svært stor verdi for distriktskommunene som er vertskap for studiesentre. Vi vet at utdanning er en sentraliserende kraft og at sjansene for at en distriktskommune beholder ungdom lokalt reduseres betydelig dersom de flytter ut for å ta utdanning.

6.4.2 Synergier mellom utdanninger

I intervjuene har vi stilt spørsmål om hvilke utdanningsinstitusjoner det samarbeides med. I svarene har de fleste trukket fram universitetene og høyskolene som de har pågående samarbeid med. Fagskoler blir på den annen side i mindre grad nevnt uoppfordret. Dette til tross for at langt de fleste samarbeider med/formidler fagskoleutdanning, slik vi var inne på ovenfor. Når det gjelder videregående opplæringen/voksenopplæring er dette i liten grad en del av studiesentrene fokusområdet og portefølje.

Men unntak finnes. I Dalane er studiesenteret organisert som en del av videregående skole. Med felles ledelse og fylkeskommunalt eierskap er man her opptatt av synergiene som kan oppstå mellom ulike utdanninger. Skolen har også tilbud om voksenopplæring, og studiesenteret gir tilbud både i samarbeid

med UH-sektoren og med fagskoler. I intervjuer med personer tilknyttet studiesenteret, framheves forbindelser mellom skolens ulike tilbud og muligheten for langvarige løp som en stor styrke. Den videregående skolen har et bredt utvalg av utdanningsprogram og tilbyr blant annet bygg- og anleggsteknikk, elektrofag, helse- og oppvekstfag og studiespesialisering. Utdanningsprogrammene bidrar også til at skolen har god oversikt over kompetansebehov i regionen og dermed kan opprette utdanningstilbud på studiesentrene de vet det er behov for. I tillegg kjenner skolen elevene godt etter videregående opplæring og kan derfor veilede elever som ønsker å utdanne seg videre, men likevel bo i regionen. Det samme gjelder voksne som tar voksenopplæring ved skolen. Muligheten til å se ulike utdanninger i sammenheng blir av intervjudeltakerne framhevet som en stor fordel, både for elevene og for lokalsamfunnet. Representanter for skolen er også tydelige på skolens betydning for Dalaneregionen, og at modellen som her er valgt for studiesenteret gir stor verdi. Her er det grunn til å påpeke at det i tiden framover vil være et større behov for kvalifiseringstiltak på grunn av mangel på kvalifisert arbeidskraft i en rekke næringer.

Blant casene i denne undersøkelsen er det også flere eksempler på studiesentre som ønsker å bruke sin kontakt med UH-sektoren til å tiltrekke seg forskningsprosjekter innen ulike fag. Både Kongsvinger og Campus Nord-Troms ser fordelen av å legge til rette for at forskere fra samarbeidende universiteter kan hente data og knytte forskningsprosjekter til regionen. Dette er også en måte å bruke aktiviteten ved studiesenteret til å oppnå synergier til det beste for lokal og regional utvikling.

6.5 Betydning

Studiesentrenes betydning kan redegjøres for på ulike måter. Det mest sentrale er hvordan studiesentrene bidrar til å heve utdannings- og kompetansenivå i sin region, men sentrene kan også tenkes å føre til ulike avledede effekter. Selv om forskjellen er stor, kan det her likevel være nyttig å trekke en parallell til rekken av effekter et universitet har på sin region. Arbo (2011) viser for eksempel til hvordan et universitet har en rekke direkte og mer avledede effekter for sin region.⁸⁴

Denne undersøkelsen har ikke hatt som formål å utføre effekt- og resultatmålinger av studiesentrenes arbeid eller på andre måter kartlagt studentenes faglige resultater og videre yrkeskarriere. Spørsmålet om studiesentrenes betydning for lokale og regionale kompetansebehov besvares derfor primært av dokumenter og intervjudata fra ulike aktører. Tilbakemeldingene gitt i intervjuer er på den annen side entydige: Studiesentrene fører til at personer som ellers ikke hadde tatt høyere utdanning, tar utdanning. Dette er personer som allerede er bosatt i området og som derfor også blir boende etter endt utdanning. På denne måten bidrar studiesentrene til kompetanseheving i områder som ofte strever med lavt utdanningsnivå.

Ett eksempel er Campus Nord-Troms. Studiesenteret er lokalisert i en region med store avstander og liten og spredt befolkning. Færre enn landsgjennomsnittet har formell utdanning, men regionen skaper store verdier gjennom blant annet sjømatnæring og fiskeri. I denne regionen har studiesenteret ifølge Universitetet i Tromsø (UiT) bidratt til å høyne utdanningsnivået og på den måten sørget for å utvikle og beholde kompetent arbeidskraft gjennom å tilby utdanningsmuligheter som sykepleierutdanning, grunnskolelærerutdanning og fag innen bedriftsøkonomi og ledelse.⁸⁵ Sentralt i en slik konklusjon er

⁸⁴ Arbo, P. (2011) Universitetets regionale betydning. *Plan* 2011/2, s. 18-22.

⁸⁵ Universitetet i Tromsø (2019). *Regionreformen og tilgangen på høyere utdanning utenfor de etablerte studiestedene*. Notat.

andelen studenter som blir værende i regionen etter fullført utdanning. UiT viser til at det hvert år er om lag 100 kandidater fra regionen med fullført grad fra en av UiTs campuser. Av disse bosetter om lag 40% seg i Nord-Troms. Det er med andre ord en betydelig andel som ikke flytter tilbake til Nord-Troms etter fullført utdanning. Til sammenligning er nær sagt alle som tar utdanning ved Campus Nord-Troms bosatt i regionen, både før og etter fullført utdanning.⁸⁶

Slike eksempler bidrar til å underbygge påstanden om at studiesentrenes virksomhet har en betydelig addisjonalitet: Studiesentrene høyner utdannings- og kompetansebehovet i regioner ved å motivere og rekruttere studenter som ellers ikke hadde tatt høyere utdanning. Begrepet addisjonalitet baserer seg på et kontrafaktisk spørsmål om hva som ville skjedd dersom ikke, i dette tilfellet studiesentrene, hadde mottatt midler til å legge til rette for utdanningstilbud i sin region. Uten studiesentrene er det en rekke personer som ikke ville tatt høyere utdanning fordi de på grunn av sin bo- og livssituasjon ikke ville hatt mulighet. Det ville rammet lokalt næringsliv og gitt dårligere offentlige tjenester. Dette er forhold som mange av intervjudeltakerne påpeker uoppfordret. Et eksempel kan være den kommunale lederen som svarte på hva som ville skjedd dersom studiesenteret i regionen ikke hadde lagt til rette for sykepleierutdanning: Jo, da ville vi hatt en kritisk mangel på sykepleiere her i regionen. Et annet eksempel kan være bedriftslederen som i tur og orden hadde sendt sine ansatte på både kortere kurs og lengre utdanningsløp ved studiesenteret i nærheten: Uten disse tilbudene lokalt, hadde ikke vi hatt mulighet til å følge med på den hurtige utviklingen innen digitalisering og logistikk.

Denne type utsagn er ikke nye eller oppsiktsvekkende, men gjentar tvert imot et sentralt poeng som også andre har beskrevet.^{87,88,89} Uten studiesentrenes arbeid ville kompetansemangelen i en rekke distriktsområder vært større og mer alvorlig. For å sitere distriktsdemografiutvalgets utredning: *Desentraliserte utdanningstilbud gir derfor høy grad av lokal rekruttering til det lokale arbeidsmarkedet og er viktig for å sikre distriktskommuner nødvendig kompetanse.*⁹⁰ Spørsmålet virker med andre ord ikke å være hvorvidt denne type utdanning har betydning for distriktskommuner eller ikke. Her er datagrunnlaget i denne undersøkelsen på linje med andre bidrag når det konkluderes med at svært mange av studiesentrene er viktige for lokal utvikling. Snarere er spørsmålene knyttet til hvordan slik utdanning skal organiseres og finansieres.

Samtidig er det ikke mulig å konkludere på spørsmålet om betydning uten å ta høyde for den store variasjonen mellom ulike studiesentre. Som vist både i denne undersøkelsen og tidligere bidrag: Det er svært stor variasjon mellom hvordan studiesentrene organiseres, finansieres og driftes.⁹¹ Som en konsekvens av dette er det også stor variasjon mellom hvilken betydning de ulike studiesentrene har i

⁸⁶ Se også Gaski, M. et al. (2016). *Sykepleiere utdannet i Nord-Norge. Hvor blir de av?* Nasjonalt senter for distriktsmedisin, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet.

⁸⁷ Se for eksempel Oslo Economics (2020) Kartlegging og vurdering av lokale ordninger for å beholde og rekruttere arbeidskraft i Nord-Norge.

⁸⁸ Helsedirektoratet (2020). Tillegg til tildelingsbrev nr. 8 - Kartlegging av desentraliserte og deltidsbaserte utdanningstilbud.

⁸⁹ SOU 2017:1. (2017). För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. Stockholm.

⁹⁰ NOU 2020:15 (2020). Det handler om Norge. Bærekraft i hele landet. Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene, s. 188. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

⁹¹ Diku (2021). Kartlegging av studiesentre: Organisering og rammebetingelser. (Dikus rapportserie 05/2021)

sin region. Det gjør det også krevende å innlemme studiesentrene i det utdanningspolitiske landskapet eller utvikle en mer helhetlig organisering. Dette kommer vi tilbake til i det avsluttende kapitlet.

6.5.1 «Vinn, vinn, vinn i alle ledd»

En av intervjudeltakerne stiller seg uforstående til hvorfor det ikke legges bedre til rette for studiesentrenes virksomhet. Som vedkommende påpeker, har det i om lag 30 år vært stor oppmerksomhet rundt levekår på Agder. En rekke prosjekter og tiltak har vært igangsatt for å bedre levekårs situasjonen. Likevel er det blandede oppfatninger om i hvilken grad disse tiltakene har hjulpet. Kompetanseheving, derimot, har udiskutabel effekt, ifølge intervjudeltakeren. Utdanning der folk bor, og med fleksible opplegg som gjør at studentene kan ivareta andre forpliktelser samtidig, er med andre ord et potent virkemiddel mot levekårsutfordringer:

Vi vet at det er så viktig med utdanning! Men se her! Dette er et verktøy som vi ser fungerer! La oss styrke det som vi vet fungerer (...) Vi har kjørt gjennom hundrevis av studenter. Det trygger økonomien for familier og gir samfunnet kompetanse – la oss styrke dette verktøyet, la oss rulle det ut! La oss få et system, så skal vi gjøre flere grep!

Flere intervjudeltakere påpeker hvordan desentralisert utdanning er et kinderegge som gir gevinster for flere aktører: «Vi utdanner befolkningen som bor her allerede – det gjør at flere kommer i jobb og tilfører kompetanse til både næringsliv og offentlig sektor. Så dette er vinn, vinn, vinn i alle ledd».

6.5.2 Digitalisering

Den digitale transformasjonen er i ferd med å endre utdanningsfeltet. To år med pandemi har satt ytterligere fart i en utvikling som de senere år har fått stadig større betydning for hvordan utdanningstilbud utvikles og gjennomføres. Endringene har ikke minst påvirket forholdet mellom nettbaserte og desentraliserte utdanninger.

Som blant annet distriktsdemografiutvalget viser til, har det de senere år vært en nedgang i desentraliserte utdanninger.⁹² I stedet vokser nettbaserte tilbud, og blant intervjudeltakerne i denne studien er det flere som forventer ytterligere vekst i nettbasert undervisning. Det er neppe en vågal spådom. Likevel er det flere fra både studiesentre og UH-sektoren i denne undersøkelsen som advarer mot en blind tro på at digitale tilbud vil løse kompetanseutfordringene i distriktene. Intervjudeltakerne knytter dette til tre forhold.

For det første har mange av studentene ved studiesentrene liten studieerfaring. Når disse studentene rekrutteres til desentraliserte tilbud, kan det være lenge siden sist de var i et utdanningsløp. De har derfor større behov for støtte og veiledning underveis i studieløpet enn mange andre studenter. En slik støtte gis ifølge de fleste intervjudeltakerne best ved å tilhøre et studentmiljø som møtes fysisk. Flere av studiesentrene har erfaring med rene nettbaserte tilbud og kan fortelle om frafall og mistrivsel. Selv om andre undersøkelser har vist at nettstudenter er omtrent like tilfredse med utdanningene som

⁹² NOU 2020:15 (2020). Det handler om Norge. Kommunal- og moderniseringsdepartementet, s. 156. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

campus-baserte studenter,⁹³ hevder de fleste av intervjudeltakerne i denne undersøkelsen at mange av studentene som i dag går på desentraliserte tilbud ikke vil klare å fullføre et rent digitalt løp. Dette er studenter som er avhengige av studiesentrenes rolle som møteplass. Eller som en representant for en utdanningsinstitusjon formulerte det; det er når det butter man virkelig trenger et sted å gå til hvor man kan møte andre fysisk og få hjelp. En ansatt ved et studiesenter sa det slik:

Det vi hørte fra UH sektoren tidligere, var at de ikke trengte studiesentrene fordi de går i retning av digitale tilbud. Men pipen har fått en litt annen lyd - for gjennomføring blir et problem. De får betalt for de som avlegger eksamen, men ren digital undervisning - da faller folk fra underveis. For mange kan det være fullt ut tilfredsstillende å sitte alene, men for mange andre trenger man et miljø og litt bistand og om enn ikke direkte faglig bistand.

For det andre er mange av studiesentrene opptatt av effekten som kommer av at flere i samme lokalsamfunn tar lik utdanning. Fra litteraturen om såkalte lærende regioner, vet vi at det har en verdi at flere har tatt samme utdanning og at disse personene vet om hverandre. Det kan også skape forventninger lokalt om kompetanseheving.⁹⁴ Ved at flere følger samme utdanning fysisk, etableres nettverk som både er verdifulle for den enkelte student, men som også har betydelig verdi i en regional kontekst. Felles kompetanseheving kan knytte forbindelser på tvers av sektorer og næringer som på et senere tidspunkt kan vise seg å være svært virkningsfulle, for eksempel med tanke på innovasjon og nyskaping. I en slik sammenheng er studiesentrenes rolle som stedsbaserte læringsentre viktig. Flere tar i den forbindelse til orde for at studiesentrene må få bedre oversikt over hvilke studenter i nærområdet som følger ulike nettbaserte tilbud. På den måten kan studiesenteret tilby studiefasiliteter og infrastruktur for utdanning, for eksempel bibliotek tjenester og annen type oppfølging. En viktig dimensjon i sammenheng med lærende regioner, er studiesentrenes bidrag til at det skapes en stedlig kultur for utdanning. Flere informanter kan fortelle om at det i felleskapet mellom studenter skapes en kultur for å ta utdanning som også spres videre i lokalsamfunnet. Det blir hevdet at man ikke ville kunne lagt til rette for en slik kultur gjennom rene nettbaserte utdanninger hvor de studerende sitter på egenhånd foran en pc-skjerm i hjemmet. Det er i felleskapet mellom de som studerer at utdanning er til stede i lokalmiljøet. Gjennom studiesentrenes møteplassfunksjon er utdanningsinstitusjoner til stede i bygda og det skaper entusiasme og etterspørsel etter utdanning. Samtidig sikrer det motivasjon til å gjennomføre. Det er fristende å knytte disse oppfatningene som flere informanter snakker om til det Arbo (2011) omtaler som utdanningsmobiliserende effekter.⁹⁵ Dette er en avledende effekt av studiesentrenes tilstedeværelse i lokalmiljøet som får en betydning utover den enkeltes utdanning.⁹⁶

For det tredje er det en rekke studier som trenger praktisk ferdighetstrening i spesielt tilpassede lokaler. Sykepleierstudiet er ett eksempel på et utdanningsløp som krever fysisk tilstedeværelse i flere av fagene. Dette er utdanningstilbud som distriktene har stort behov for. Dersom det ikke satses på

⁹³ Høst, H. et al. (2019). *Styrt eller søkerstyrt? En undersøkelse av hvordan universiteter og høyskoler dimensjonerer sine studietilbud*. (Rapport 15/2019). NIFU.

⁹⁴ Langfeldt, G. (2015). *Lærende regioner. Skolens kvalitet skapes lokalt*: Presentasjon av funn fra forskningsprosjektet "Lærende regioner". Bergen: Fagbokforlaget.

⁹⁵ Arbo, P. (2011) Universitetets regionale betydning. *Plan* 2011/2

⁹⁶ Grepperud, G. Danielsen, Å., Roos, G. (2015) *Levende studie og læringssentra? Rapport nr 2: Utviklingstrekk og utfordringer*. Septentrio Reports (3/2015)

desentraliserte utdanninger på tvers av ulike fag, vil også fag som krever fysisk oppmøte lide ved at det ikke satses på bygg og annen infrastruktur som kan huse studenter i distriktene.

Man kan ikke basere seg på rene digitale program – da ramler det sammen!

En universitetsansatt med flere tiårs erfaring innen desentralisert utdanning understreker at det må mer enn bare forelesninger til. Et studieløp ved siden av jobb og familieliv krever svært mye av den enkelte, og man er helt avhengig av støttespillere. Man trenger medstudenten som dytter deg fram og motiverer deg, og neste uke er det du som hjelper medstudenten når han står fast. Vedkommende er helt klar på at dersom studentene blir sittende alene, får de det sjelden til. Derfor er også andelen som gjennomfører på rene digitale kurs betydelig lavere, etter vedkommendes egen erfaring. Likevel blir dette undervurdert gang på gang når ny teknologi tas i bruk. Betydningen av et studiesosialt miljø er minst like stor på en desentralisert utdanning som på andre tradisjonelle utdanningsløp, men på tross av gjentatte erfaringer rundt dette, kommer det stadig begeistrede stemmer som forteller at denne gangen er det annerledes. Vedkommendes erfaring tilsier at det ikke er tilfelle.

6.5.3 Hva er kvalitet?

I intervjuene med studiesentrene poengterte flere at desentraliserte utdanningstilbud ikke kunne være av dårligere kvalitet enn tilbudene som ble gitt ved campus. Da ville utdanningene raskt få dårlig rykte og skape skepsis hos både potensielle studenter og arbeidsgivere. Alle påsto imidlertid at utdanningene som var i drift ved deres studiested holdt like høy eller høyere kvalitet enn tilsvarende utdanning ved campus. På oppfølgingsspørsmål om hvorvidt en slik påstand kunne dokumenteres, var det varierende svar, men enkelte har også evaluert kvaliteten på undervisningen ved å se på eksamensresultater.

Flere av intervjudeltakerne i Dalane understreker betydningen av høy kvalitet i studietilbudet ved senteret. Kvaliteten kan ikke være dårligere enn hva man for eksempel finner ved Universitetet i Stavanger. Intervjudeltakerne forteller også om at kvalitet er noe som opptar andre regionale aktører, men at erfaringene tilsier at den er fullt på høyde, ja, på visse områder også bedre enn man finner på et større studiested. Intervjudeltakere forklarer dette med den tette forbindelsen til arbeidsgivere i området, noe som er med på å sikre høy arbeidslivsrelevans i tilbudet. På enkelte av studiene, som for eksempel en master i prosjektledelse, har flere av studentene sentrale roller i det regionale næringslivet. Det bidrar både til at det blir skapt nettverk som er verdifulle både for den enkelte student og for lokalsamfunnet, men også til at undervisningen kan relateres til lokale forhold. I sum gir dette kvalitet i utdanningen.

Eksempelet fra Dalane indikerer også at kvalitetsbegrepet kan inneholde flere nyanser enn kun faglig kvalitet, for eksempel målt ved hjelp av eksamensresultater. Arbeidslivsrelevans vektlegges i stor grad blant intervjudeltakere fra ulike studiesentre og settes ofte i sammenheng med at utdanningene er nyttige. Nyten er her som regel definert ved at studenter får jobb og dermed dekker et bestemt behov i lokalsamfunnet.

Det er få eksempler på at intervjudeltakerne eksplisitt utfordrer kvalitetsbegrepet slik det er definert fra utdanningsinstitusjonene, men enkelte viser til at selv om regionen har lavt utdanningsnivå, er det betydelig kompetanse og kunnskap blant de arbeidsaktive likevel. Slike utsagn speiler en debatt om

forholdet mellom formell og praksisnær - eller erfaringsbasert kunnskap, hvor praksisnær kunnskap ofte har blitt mer verdsett i rurale strøk, blant annet på grunn av en annen næringsstruktur:

Etableringen av SLC är förankrad i en stark tro på den högre utbildningens betydelse som ett medel för att skapa tillväxt och utveckling, både för individer och för lokalsamhälle. Detta gäller också för orter som traditionellt sett har värderat andra kompetens- och kunskapsformer, ofta benämnt som erfarenhetsbaserad kunskap.⁹⁷

Sitatet viser til hvordan desentraliserte utdanningstilbud kan forstås som et uttrykk for en sterk tro på formell kompetanse, også i områder hvor næringslivet i mindre grad etterspør arbeidstakere med høyere utdanning. Innen offentlig sektor er forholdene annerledes, ikke minst på grunn av klare krav til formell kompetanse innen velferdsprofesjonene.

Samtidig er det også eksempler på diskusjoner mellom utdanningstilbydere og studiesentre om kvalitet. Et eksempel her er lærerutdanning hvor enkelte utdanningsinstitusjoner har avvist ønsker fra studiesentre om desentralisert lærerutdanning ved å vise til manglende kvalitet. Dette er tilbud som ikke er startet opp ennå, men hvor utdanningsinstitusjonene vegrer seg for å etablere tilbud på grunn av usikkerhet om den faglige og pedagogiske kvaliteten vil bli god nok. Samme utdanning er imidlertid tilbudt av andre utdanningsinstitusjoner, noe som indikerer at institusjoner utvikler ulike opplegg og vurderer kvalitetsutfordringer ulikt. Et annet eksempel er skepsisen som ble uttrykt fra UH-sektoren i kjølvannet av Hatlen-utvalgets rapport. Her uttrykte enkelte bekymring for at en satsing på studiesentre kunne medføre andreklassers tilbud i distriktene.⁹⁸

I tilknytning til diskusjonen om kvalitet, er det også en diskusjon om hvor man skal legge terskelen når det oppstår særlige lokale kompetansebehov. Dette kan være behov som enten er så nye at det ennå ikke foreligger ferdige opplegg for å møte kompetansebehovet, eller det kan være kompetansebehov som manifesterer seg i en lokal kontekst på grunn av særlige forhold. Et eksempel på dette finner vi i Nord-Troms. Nord-Troms inngår i tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms og har særlige distriktpolitiske utfordringer. Deler av området er også inkludert i forvaltningsområdet for samisk språk, og det er stor mangel på samisk- og kvenskpråklige lærere. Her ser studiesenteret for seg at de kan spille en sentral rolle i arbeidet med å sikre tilstrekkelig kompetanse, men det er mangel på folk som kan språkene på høyt nok nivå. Et annet eksempel er kommuner som får store industrietableringer eller på andre måter opplever en radikal strukturell endring av sitt regionale arbeidsmarked. Gruveetableringer, batterifabriker eller store sjømatsetninger er eksempler på næringsvirksomhet som på kort tid krever betydelig og annerledes kompetanse blant arbeidstakerne i et område. Enkelte er usikre på om de større utdanningsinstitusjonene i slike tilfeller agerer raskt nok og om kvalitetskrav kan hindre en pragmatisk og konstruktiv kompetanseheving lokalt.

⁹⁷ Roos, G., Grepperud, G. & Danielsen, Å. (2015). "Levende studie- og læringsentra?" Rapport nr. 2: Kompetensutmaninger i tre rurale regioner. Septentrio Reports (3/2015)

⁹⁸ khrono.no

6.5.4 Studiesentrene som pedagogiske fornyere

Pandemien har akselerert den digitale kompetansen hos studenter og arbeidstakere i Norge. Flere av studiesentrene har også måttet kaste rundt på opprinnelige studieopplegg og tilby mer digitalt i forbindelse med pandemien. Likevel var overgangen til den nye digitale hverdagen mindre dramatisk for mange av de desentraliserte utdanningstilbudene enn hva det var andre utdanningsaktører. Mange intervjudeltakere viser til at når det gjelder bruken av digitale hjelpemidler, har de ordinære campus-baserte studietilbudene lært av de desentraliserte studiene. Digital undervisning var på ingen måter nytt for studiesentrene da pandemien rammet, det var tvert imot slik undervisningen var blitt gitt i lang tid. I sin tid var studiesentrene også tidlig ute med bruk av video, ja, til og med telefon i undervisningsøyemed. Studiesentrene har på denne måten i lang tid gått i front i bruken av ny teknologi i undervisningen.

Studiesentrene har også vært tidlig ute med andre trender som nå i stadig større grad får gjennomslag innen høyere utdanning. Som en av intervjudeltakerne viser til, har desentraliserte utdanninger ofte et tettere forhold til det lokale arbeidslivet. De desentraliserte utdanningstilbudene er svar på konkrete behov i det lokale arbeidsmarkedet, og da blir det også lettere å samarbeide tettere med lokalt næringsliv og offentlige virksomheter. Samarbeid med lokale bedrifter og virksomheter har ifølge vedkommende ført til at mange desentraliserte utdanninger er praksisorienterte og ofte har gode ordninger for arbeid underveis i studieløpet. En slik stedlig pedagogikk gjør profilen til enkelte desentraliserte utdanninger litt annerledes, og det er det mange studenter som verdsetter, hevdes det. Flere av intervjudeltakerne er opptatt av hvordan studiesentrene er dynamiske, oppdaterte på ny teknologi og endringsvillige. I den forbindelse peker enkelte også på det de omtaler som smådriftsfordeler: Studiesentrene kan snu seg raskt og tilpasse seg endrede krav eller behov. På denne måten er de en tydelig kontrast til store og komplekse utdanningsinstitusjoner med lange beslutningslinjer og tidkrevende prosedyrer. Flere studiesentre ser derfor på seg selv som pedagogiske laboratorium som kan utforske og teste nye måter å undervise på. Her har de en tydelig komplementær rolle til UH-sektoren.

7. Vurdering av utviklingsmuligheter og avsluttende diskusjon

Studiesentrene virker å utgjøre et viktig bidrag til å heve utdannings- og kompetansenivå i distriktene hvor slike er lokalisert. De er tett på offentlig og privat sektor, søker etter og kjenner til kompetansebehovet som eksiterer lokalt og megler frem utdanningstilbud. Gjennom møteplassfunksjonen bidrar de til at studenter starter opp og gjennomfører utdanning på ulike nivå. Basert på det kvalitative datamaterialet i denne undersøkelsen synes studiesentrene å bidra til at personer som ellers ikke ville ha tatt utdanning, gjør det. Dette er personer som allerede bor i regionen som sogner til studiesenteret og som i fortsettelsen blir boende, ifølge studiesentrene selv. Betydningen studiesentrene har kan også forstås i en større sammenheng, i det de utøver en funksjon som regional samfunnsutvikler og bidrar til å skape en kultur for utdanning.

I lys av de empiriske fremstillingene i de to foregående kapitlene skal vi i dette avsluttende kapitlet vurdere studiesentrenes utviklingsmuligheter fremover. Vi ønsker her først å løfte opp en avsluttende diskusjon som relaterer seg til forskjellige forhold rundt studiesentrene som er viktig for en satsing på disse fremover. I likhet med det foregående kapitlet blir det empiriske materialet styrende for avsluttende diskusjoner og anbefalinger for fremtiden, men samtidig ønsker vi her å drøfte mer åpent hvilke muligheter, og hvilke barrierer og utfordringer som omgir feltet. Helt til slutt diskuterer vi utviklingsmuligheter i lys av mulige utviklingsbaner innenfor rammen av scenariotenkning og vier særlig oppmerksomhet i et avsluttende delkapittel til fylkeskommunens rolle som kompetansepolitisk aktør.

7.1 Avsluttende diskusjon

Det er et politisk mål at utdanning og kompetanseheving er tilgjengelig uavhengig av bosted og livssituasjon.⁹⁹ Det er en betydelig politisk interesse rundt å satse mer på desentralisert utdanningstilbud og i dette kan studiesentrene spille en rolle. Det er tydelig at flere studiesentre har fått en posisjon som markante «formidlere» av desentralisert utdanning og som aktør i den regionale samfunnsutviklingen. Det er imidlertid en rekke utfordringer og muligheter som omgir feltet. I denne delen ønsker vi å diskutere noen dimensjoner som vi mener har avtegnet seg gjennom det empiriske materialet, samt drøfte hvordan dette påvirker utfordringsbildet for sentrene.

7.1.1 Hvor stort geografisk område bør et studiesenter dekke?

Mangfoldet blant studiesentrene manifesterer seg også i størrelsen på de geografiske områdene som de enkelte studiesentrene skal dekke. Mens studiesentre i mer rurale strøk betjener regioner med store avstander, er det i mer sentrale strøk kortere både mellom studiesentrene, men også til nærmeste universitet eller høgskole. Det enkle faktum at casene i denne undersøkelsen spenner fra kommuner i sentralitetsindeks tre til sentralitetsindeks seks, er i seg selv et uttrykk for variasjonen mellom utdanningsmarkedene som sentrene betjener. Dette tvinger fram et spørsmål om hvor stort geografisk område et studiesenter bør ivareta, og hvorvidt enkelte studiesentre bør få lov til å ekspandere.

⁹⁹ Meld. St. 14 (2020-2021). Perspektivmeldingen 2021.

Størrelsen på det geografiske nedslagsfeltet til et studiesenter, berører flere forhold som tidligere er omtalt i denne undersøkelsen. Den lokale forankringen er avgjørende for et studiesenter, skal vi tro intervjudeltakerne. Initiativ og drivkraft er ofte knyttet til lokale utfordringer og lokale ressurspersoner, og flere steder er det etablert studiesentre til tross for tynt befolkningsgrunnlag. Noen av disse er velfungerende og har stor støtte fra lokalsamfunnet, men det er også flere eksempler på studiesentre som ikke lykkes.

Som nevnt i metodedelen innledningsvis, la vi ned betydelig innsats for å komme i kontakt med og intervju representanter for studiesentre som enten ikke var i drift, eller som kun hadde et marginalt tilbud av studier. Hensikten med å undersøke disse sentrene var å få innsikt i hva som var årsakene til at man ikke hadde lykkes og hva som eventuelt kunne vært gjort annerledes. Vi fikk imidlertid kun korte samtaler med de involverte, og ingen av disse studiesentrene ble inkludert som case. Det er likevel mye som tyder på at små studiesentre møter særlige barrierer i arbeidet med å drifte et velfungerende tilbud. Det går sannsynligvis en grense for hvor lite et studiesenter kan være med tanke på størrelsen på området det rekrutteres fra, og hvilke økonomiske ressurser senteret rår over. Dersom senteret blir for lite er det også vanskelig å fungere som et verktøy for kompetanseheving og utvikling. Samtidig er det kanskje i noen av disse kommunen hvor behovet for kompetanseheving er størst.

Enkelte av intervjudeltakerne viser til at det er fullt mulig å la enkelte studiesenter få ansvar for desentralisert utdanning i et større område enn hva disse sentrene dekker i dag. Talspersonene for et slikt perspektiv representerer ofte et av de større og mer robuste sentrene, og argumentasjonen vektlegger i første rekke synergiene som kan oppstå når man kan utvikle, tilpasse og megle utdanningstilbud for et større område. Storskalalogikken er med andre ord også til stede blant studiesentrene. Videre hevder de samme representantene at selv om den lokale forankringen er avgjørende for studiesentrene, er enkelte områder uansett for små til å kunne mobilisere tilstrekkelig antall studenter over tid. Slike områder bør derfor ikke opprette egne studiesenter, men i stedet søke samarbeid med naboregioner mer etablerte og veldrevne studiesenter. Enkelte viser også til at det av og til mobiliseres politisk for å etablere sentre i områder som tidligere ikke har klart det på grunn av liten befolkning og uklare kompetansebehov, og at det derfor er vanskelig å sette klare grenser for hvor stort område et studiesenter bør ivareta. Ifølge intervjudeltakere er det også eksempler på at fylkeskommuner har gitt tilskudd til stillinger i regioner som tidligere har vist seg for små for et studiesenter. Dette stiller de seg kritiske til.

Nært tilknyttet spørsmålet om geografisk nedslagsfelt for det enkelte studiesenter, er spørsmålet om hvorvidt enkelte sentre kan ta et større regionalt ansvar for enkelte nisjeutdanninger. Her viser flere til at regioner kan ha kompetanseutfordringer med stor samfunnsmessig betydning, men hvor volumet likevel er lite. Det er for tiden ulike samarbeidsprosjekter på gang som forsøker å bøte på slike volumutfordringer gjennom å tilby nettbasert utdanning som kan tilbys parallelt ved ulike studiesentre. Skill up er et eksempel på et slikt nettverk. Det kan også tenkes at enkelte sentre på egenhånd vil forsøke å styrke egen posisjon ved å tilby utdanning også andre steder enn sin opprinnelige lokasjon.

7.1.2 Et behov for å synliggjøre studiesentrenes funksjon og nytte?

Denne undersøkelsen har ikke hatt som primærformål å dokumentere utdanningsaktiviteten ved studiesentrene gjennom telling av antall studier, studenter og studiepoengproduksjon. I stedet har formålet vært å gi en kvalitativ vurdering av studiesentrenes betydning. Det er likevel verdt å merke at

det finnes lite kvantifiserbart materialet som kan fortelle oss noe om studiesentrenes aktivitetsnivå og derigjennom fungere som indikatorer på studiesentrenes plass og betydning i utdanningslandskapet. Det er få studiesentre som monitorerer og synliggjør resultater på en systematisk måte. Slik vi var inne på innledningsvis i kapittel fem registreres sjeldent antall studenter og studiepoengproduksjon av studiesentrene selv. Videre har institusjonene ifølge Diku heller ikke rapporteringssystemer som gjør det mulig å knytte «tellekanter» til aktiviteten som foregår ved studiesentrene¹⁰⁰. Det er ikke første gang at det i undersøkelser om studiesentrene blir påpekt at de i liten grad legger ned arbeid i dokumentasjon av egen virksomhet. Tidligere undersøkelser og studier viser til en lav bevissthet blant studiesentrene om behovet for å dokumentere resultater i form av deltakere og deltakelse.¹⁰¹ Som regel må en da ta forbehold når tallmaterialet om studiesentrene presenteres, og det gjør at det egentlig ikke er noen som kjenner til omfanget av virksomheten deres. I det flerårige forskningsprosjektet «Utdanning for utvikling – studie- og læringssentras rolle og funksjon», uttrykkes også bekymring om svak dokumentasjon og svakt tallmateriale om studiesentrene.¹⁰²

Det er naturlig at fokuset på dokumentasjon har vært begrenset, all den tid de fleste av sentrene har begrenset administrative ressurser. Det er forståelig at det hverken har vært ønskelig eller mulig å konsentrere seg om å avdekke og rapportere resultater da det åpenbart utgjør et merarbeid, som kan trekke oppmerksomheten vekk fra kjernefunksjonen. I tillegg forstår vi mangelen på dokumentasjon som et uttrykk for studiesentrenes usikre rammebetingelser og mangel på institusjonell forankring. Mangelen på institusjonell forankring blir av mange framhevet som en stor styrke ved sentrene fordi det gir autonomi, men frikoblingen fører også til at det ikke er noen som etterspør data og dokumentasjon. Skiftende finansieringskilder fører også til at mange av studiesentrene lever fra prosjekt til prosjekt, uavhengig av tidligere resultatoppnåelse innen rekruttering, deltakelse og gjennomføring.

For å forstå studiesentrenes nytte og funksjon bedre og for å kunne si noe mer om hva aktivitetene ved studiesentrene bidrar med, mener vi det ville vært hensiktsmessig med en tettere oppfølging av mål og resultater. Dette er en oppgave som fylkeskommunene med fordel kunne hatt ansvar for, og som også ville styrket fylkenes eget kunnskapsgrunnlag for vurdering av regionale kompetansebehov. Slike data vil være viktig styringsinformasjon og danne grunnlag for beslutninger om fremtidige investeringer. Slik vi ser det ville bedre dokumentasjon også bidratt til å styrke studiesentrenes legitimitet ovenfor utdanningstilbydere, samarbeidspartnere og samfunnet ellers, og synliggjort studiesentrenes rolle i det nasjonale utdanningslandskapet. Behovet for å legitimere slike virksomheter blir større med statlig finansiering. Samtidig vil også standardisert rapportering og oversikt komme naturlig som en konsekvens av statlig finansiering.

7.1.3 Gjensidig avhengighet eller parallelle strukturer?

Som vist i kapittel 6, har denne undersøkelsen avdekket at flere ved studiesentrene er frustrerte over UH-sektorens manglende vilje til å satse på desentralisert utdanning. Samtidig har vi også funnet eksempler på relasjoner som i stor grad er basert på erkjent gjensidig avhengighet. Den teoretiske litteraturen er tydelig på at gjensidig avhengighet er et godt utgangspunkt for samarbeid, men det

¹⁰⁰ Diku (2021). Kartlegging av studiesentre: Organisering og rammebetingelser. (Dikus rapportserie 05/2021)

¹⁰¹ Grepperud, G. Danielsen, Å., Roos, G. (2015) Levende studie og læringssentra? Rapport nr 2: Utviklingstrekk og utfordringer. Septentrio Reports (3/2015)

¹⁰² Ubid.

poengteres også at det ofte legges for lite vekt på å utforske og konstruere slik avhengighet.¹⁰³ Vi mener at en større grad av erkjennelse fra UH-sektoren om at studiesentrene fyller en funksjon som utdanningsinstitusjonene ikke kan ivareta, vil være et gunstig utgangspunkt for å styrke gjensidig avhengighet. En tydelig og avklart arbeidsfordeling vil også bidra positivt. Her er utdanningsinstitusjonenes faglige og pedagogiske ansvar selvsagt, mens arbeidet som studiesentrene gjør for å identifisere lokale kompetansebehov og rekruttere studentgrupper som ellers ikke ville ha søkt høyere utdanning, i mindre grad er kjent.

Motsatt vil studiesentre som til en viss grad vokser fram som parallelle strukturer til et allerede desentralisert utdanningssystem, neppe styrke gjensidig avhengighet mellom UH-sektoren og studiesentrene.

7.1.4 Er studiesentrene mulige å styre?

Utviklingen av studiesentrene kan i mange tilfeller spores til ildsjeler og lokale krefter som mer eller mindre på tross av politiske føringer og trekk ved utdanningssystemet, har skapt et mangfold av utdanningstilbud på steder som ikke i seg selv har en størrelse som tilsier at høyere utdanning skal være tilgjengelig. Av samme grunn føler mange av aktørene tilknyttet studiesentrene et sterkt eierskap, og forslag og ideer som kan tenkes å redusere studiesentrenes egen autonomi, møtes med skepsis.

Fortellingene om studiesentrene som vokser fram uten en overordnet plan og med betydelig variasjon, har en parallell i innovasjonslitteraturen. Noe forenklet kan man peke på to skoler innen innovasjonsteori. En retning vil hevde at innovasjon er noe man kan lære. Den andre skolen ser på innovasjoner som brudd med det bestående, hvor «stivbeinte einstøinger» kjemper frem nyskapingen som de lever og ånder for. Gründere av den siste skolen gror opp av jorda hvor som helst, ikke minst i distriktskommunene, og når de gjør det, er de som regel i veien for det meste som finnes av etablerte prioriteringer og planer. Oftest blir de først synlige lokalt, og det kan godt være distriktskommuner som først blir eksponert for denne type nyskaping. Denne undersøkelsen har for eksempel vist at enkelte studiesentre har klart å kjempe frem statlig finansiering, til frustrasjon for andre aktører. Som modell er den norske innovasjonsmåten kjennetegnet av at disse tilnærmingene blandes i en praksisnær innovasjonsmåte, der det er langt til laboratoriene, men kort vei til krevende kunder og leverandører, konkurrenter og lokalsamfunnenes nettverk. Denne nedena-måten å drive innovasjonsarbeid på, kalles DUI (doing, using, interacting) og gir mye nyskaping for pengene.¹⁰⁴ Der den i tillegg kan koples opp mot utdanningsvirksomhet, gjøres den også mer robust ved at den kan trekke på flere kilder til kunnskap.^{105,106}

Parallellen til studiesentrene er nettopp verdien som ligger i lokalt forankrede og lokalt tilpassede studiesentre. I intervjuene vektlegges lokal kunnskap, lokale praksiser og lokale nettverk som

¹⁰³ Se for eksempel Bjørge, F. (2018). Metagoverning the Interdependence of Municipalities and Mining Companies in the Scandinavian Arctic. I Bay-Larsen & B. Skorstad (Red.). *The Will to Drill – Mining in Arctic Communities* (p. 81-103). Springer Publishing Company.

¹⁰⁴ Fagerberg, J., D. Mowery og B. Verspagen. (2009a). *Innovation, Path Dependency and Policy: The Norwegian Case*. Odford: Oxford University Press.

¹⁰⁵ Arne Isaksen og James Karlsen (2012): *What Is Regional in Regional Clusters? The Case of the Globally Oriented Oil and Gas Cluster in Agder, Norway*, *Industry and Innovation*, 19 (3):249-263

¹⁰⁶ Deler av dette resonnementet er også å finne i rapporten Brastad, B. m.fl. (2021) *Opplærings- og utdanningstilbud for unge i distriktene*. Distriktsenteret.

avgjørende for å få ting til å skje. Lokal skreddersøm passer imidlertid ikke inn i et system. I alle fall ikke i et fylkeskommunalt byråkrati, ifølge flere av intervjudeltakerne. Spørsmålet blir derfor hvordan en best kan ivareta utviklingskraften som ligger i det autonome og lokalt tilpassede samtidig som sentrene styrkes økonomisk og blir del av en mer helhetlig politikk på området?

Det er liten tvil om at studiesentrene tar et ansvar for å gjøre utdanning tilgjengelig i distriktene. Autonomien og den lokale skreddersømmen fører likevel til såpass stor variasjon at det er krevende å utvikle «en mer helhetlig organisering av slike studiesentre», slik distriktsdemografiutvalget tar til orde for.¹⁰⁷ Det betyr ikke at man ikke skal forsøke. Vi mener det ligger en merverdi i studiesentrenes selvråderett. Selvråderetten legger til rette for lokal tilpasning, og det er derfor ikke overraskende at sentrene er opptatt av å bevare egen autonomi. Det bør eventuell ny politikk på området ta høyde for. Samtidig melder studiesentrene om at mangelen på forutsigbar finansiering har konsekvenser nettopp for lokal tilpasning. Dersom utdanningstilbudet styres like mye av tilgjengelige prosjektmidler som av lokale behov, reduseres studiesentrenes potensial som motor for lokal utvikling. Mer stabile finansieringskilder vil imidlertid også inneholde ulike former for styring, eksempelvis rapportering. Denne undersøkelsen har etter vår mening vist at noe mer koordinert rapportering også kan styrke studiesentrenes posisjon ved at feltet i større grad kan dokumentere egne resultater. Med tanke på styring ligger derfor utfordringen i å finne rett balanse mellom forutsigbare økonomiske rammer og lokal autonomi. Vi mener den balansen vil være enklest å oppnå dersom fylkeskommunen får et større ansvar for finansiering og koordinering.

7.2 Scenarier for fremtidig utvikling

I denne delen skal vi tenke litt rundt hvordan vi kan se utviklingen av studiesentrene framover. Prosjektet har vist oss at det er stor interesse lokalt og regionalt for å bruke studiesentrene som et virkemiddel for å skaffe og utvikle mer kompetanse til distriktene, både innenfor privat og offentlig sektor. Denne interessen er i det siste blitt tilskyndet av nasjonale politiske signaler. Det er likevel ikke avklart hvordan dette interessesammenfallet mellom nasjonal politikk og lokale/regionale ønsker skal institusjonaliseres, og politikkområdet er midlertidig gitt en engangsbevilgning gjennom inneværende års statsbudsjett. Vi har derfor benyttet oss av scenarier for å vise ulike veier framover for sektoren, og vi forfølger her dette sporet videre før vi samler oss i en forsøksvis anbefaling.

I det første scenariet tenker vi oss at fylkeskommunen blir det institusjonelle ankerfestet for sektoren. Hovedargumentet for å følge dette sporet er at fylkeskommunen er gitt oppdraget med å være regional utviklingsaktør. Fylkeskommunens kompetansepolitiske rolle er også forsterket. Dette oppdraget ble senest presisert gjennom arbeidet med Regionreformen av 2020, og innebærer at fylkeskommunen skal ha det regionale samordningsansvaret for utdannings-, nærings- og integreringspolitikk. Det er likevel lagt få føringer for fylkeskommunens inngrep mot UH-sektoren, og det er ennå ikke avklart nasjonalt hvordan en styrking av fagskolesektoren skal avstemmes mot fylkeskommunens utdanningsansvar. Vi konstaterer likevel at fylkeskommunen er inne som eier av flere av fagskolene og også fungerer som forvaltningsorgan for fagskolene uavhengig av eierskap.

¹⁰⁷ NOU 2020:15 (2020). Det handler om Norge. Bærekraft i hele landet. Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene, s. 188. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Studiesentrene er i dag svært ulikt eid og drevet. Vi registrerer ikke noe utbredt krav om at fylkeskommunen allment skal inn på eiersiden. Vi ser vel heller at fylkeskommunens rolle i et slik scenario måtte være å skape institusjonell stabilitet og forutsigbarhet for en sektor som i dag byr på alt fra den campus-like UH-huben til lokal dugnad etter rykk og napp-prinsippet. Vi ser det slik at mangfoldet i eierskap er en styrke, mens mangfoldet i institusjonell sikkerhet er et problem. Dette kunne løses ved at fylkeskommunen kom inn som forvalter av forutsigbare rammer til sektoren etter en modell som f.eks. kunne utvikles parallelt med fagskolesektoren. Dette ville innebære at staten avklarte sine langsiktige intensjoner med studiesentrene og så avklarte hvordan finansieringen av sektoren skulle bakes inn i det videre arbeidet for å befeste regionreformen.

Hvordan dette skal gjøres, er likevel utfordrende. Det er Kunnskapsdepartementet som har ansvar for den nasjonale utdanningspolitikken, mens Kommunal- og distriktsdepartementet har ansvar for distrikts- og regionalpolitikken. Erfaringene fra andre politikkområder, som innovasjons- og næringspolitikken, viser med all tydelighet hvordan utvikling av et høvelig virkemiddelapparat for (regional) iverksetting av nasjonale tiltak lett blir gjenstand for strid og hyppige linjeskift.

I det andre scenariet peker vi på UH-sektoren som det viktigste redskapet til å skape mer orden og forutsigbarhet for studiesentrene. Fordelen med dette grepet er å gi legitimitet til den koplingen som allerede finnes mellom mange av studiesentrene og institusjoner innenfor UH-sektoren. Som rapporten dokumenterer, er denne koplingen mange steder langt drevet, mens den andre steder er fraværende. Uansett hemmes samarbeidet av at insentivene i UH-sektoren stimulerer geografisk konsentrasjon, storskalaproduksjon og rask gjennomstrømming. Enkelte flercampus-institusjoner har derfor tatt opp med sitt eierdepartement, Kunnskapsdepartementet, at de heller hadde sett økt statlig oppmerksomhet om å gi deres egen desentrale campus-satsing en ny giv framfor økt satsing på frikoblede studiesentre. Dette er etter alt å dømme også blitt en nøtt for Kunnskapsdepartementet, ikke minst i en tid der det gis signaler om moderasjon inn mot UH-sektoren.

Det er videre et problem for en tettere oppkopling mot UH-sektoren at denne, selv om den er geografisk distribuert, ikke har noe spesifikk linje inn mot fylkeskommunen, annet enn hva som følger av mer eller mindre uforpliktende partnerskapsavtaler regionalt. I en tid hvor en ser for seg at fagskolene skal spille en viktigere rolle for fremtidig utdanning enn de hittil har gjort, er det også et problem at en for sterk kopling mot UH-sektoren kan hindre studiesentrene i å utvikle videre inngrep mot fagskolesektoren. Dersom UH-sektoren skal ta et sterkere grep om studiesentrene, er det uansett behov for å se over den nasjonale insentivstrukturen til UH-sektoren på nytt for å gi den en mer distriktsrettet profil.

Det tredje scenariet trekker fram dynamikken som følger av digitaliseringen og at denne kan være en kraft for å utvikle studiesentrene. Farten i denne utviklingen kan knapt undervurderes. Ikke minst har pandemi-erfaringene vist oss hvor raskt og effektivt vi kan forbedre vår evne til å utnytte teknologien for bedre læring. Likevel sitter vi med det klare inntrykket at teknologi i seg selv ikke er nok. Flere av casene vi har vært innom viser oss hvordan gode grensnitt mot teknologi i kombinasjon med fysisk tilstedeværelse og gode, lokale studiemiljøer virker sammen. Det er derfor ikke snakk om å stole blindt på teknologien, og på de aktørene alene som driver og drives av denne. Det kreves utdanningspolitiske grep for å gi utviklingen en retning som bygger gode lokale og regionale læringsmiljøer.

Samtidig må denne politikken være smidig og åpen nok til å gi aktørene rom for å eksperimentere på tvers av sektorer, lokalgeografi og landegrenser. Det bør ikke være slik at teknologisk baserte læringsplattformer kun skal komme til oss fra utlandet. Vi må også oppmuntre til at gode aktører ekspanderer fra lokale og regionale baser her hjemme. I så måte kan det høstes lærdom fra to aktører innenfor fagskolesektoren: (1) Fagskolen i Viken koordinerer en flercampusbasert, nasjonal fagskole for å møte den nye batteriindustriens behov. (2) NOROFF i Kristiansand har nå også begynt utenlandssatsing i Danmark med sine skolekonsepter. Som i den globale næringsøkonomien består også kunnskapsfeltet av regionalt og lokalt forankrede aktører i globalt samspill på jakt etter det ypperste. Slik er det i UH-sektoren, og slik skal det også være for studiesentrene. Hvis ikke har de lite å by regionalt næringsliv som trenger påfyll av kunnskap for å holde tritt med verdensmarkedets krav.

Skal vi sammenfatte på tvers av scenariene, kunne vi tenke oss en modell der studiesentrene ble stimulert til nettopp å utforske det rommet som det siste scenariet byr på. For å få det til, mener vi at det må utvikles stabile og tjenlige virkemidler for å gi sektoren den ønskede geografiske struktur, slik vi illustrerer gjennom scenario én og to. For at det regionale samspillet på tvers av politikkområder og sektorer skal fungere, mener vi videre at fylkeskommunen bør gis en sterk rolle i forvaltningen av virkemidlene til sektoren. En slik løsning kan også styrke fylkeskommunens rolle som utviklingsaktør.

7.3 Fylkeskommunen som utviklingsaktør

I intervjuene med ansatte og styreledere ved ulike studiesentre, kommer det tydelig fram at de i lang tid har arbeidet aktivt opp mot nasjonale beslutningstakere for å sikre studiesentrene mer forutsigbar finansiering. Den statlige styringen av universitets- og høyskolesektoren gjør også nasjonale myndigheter til en viktig premissleverandør for studiesentrene, og det er også på et overordnet nivå at ulike tilskuddsordninger utformes og forvaltes.

Arbeidet som er gjort mot nasjonale beslutningstakere er i mange tilfeller imponerende, men vi mener likevel det kan stilles spørsmål ved om det nasjonale fokuset kan skygge for andre aktører og dermed også oppgaver. Ikke minst finner vi det overraskende at ikke studiesentrene har et tettere strategisk samarbeid med fylkeskommunen. Meningene om fylkeskommunen er delte, men mange er uttalt skeptiske til det de oppfatter som et sendrektig byråkrati og den rake motsetning til den pragmatiske og fleksible måten som mange av studiesentrene opererer på. Sterk lokal forankring og autonomi er fellesnevner for studiesentrene, og det passer etter manges mening dårlig med et tettere og mer forpliktende samarbeid med fylkeskommunen. I tillegg peker flere på at mange fylkeskommuner strever med å skape synergier av ansvaret de har for både regional kompetansepolitikk og samfunnsutviklerrollen. Enkelte viser endog til at studiesentrene har knekt en kode med tanke på kompetanseheving og næringsutvikling som fylkeskommunen ikke har klart, og at studiesentrene har langt tettere kontakt med virksomheter og bedrifter i sin region enn hva fylkeskommunen makter. Da oppstår spørsmålet om ikke studiesentrene – som er tett på og fleksible – og fylkeskommunen kan utfylle hverandre på en god måte? Basert på de empiriske funnene i denne undersøkelsen, mener vi det her er et uutnyttet potensial, og vi vil peke på fem forhold som tilsier en tettere kontakt mellom fylkeskommunen og studiesentrene.

- For det første trenger distriktene god og stabil tilgang til høyere yrkesfaglig utdanning. Som distriktsnæringsutvalget understreker, krever dette en ytterligere desentralisert studiestedsstruktur for fagskolene. Som nevnt er fylkeskommunene både eier av mange

fagskoler og forvaltningsorgan uavhengig av eierskap. Studiesentrene er en del av denne desentraliserte strukturen og har et omfattende tilbud av utdanninger. Denne delen av virksomheten er, som vi også tidligere har vært inne på, i mindre grad omtalt av studiesentrene selv. Gitt at fagskolene får en mer fremskutt plass i det norske utdanningssystemet, vil det etter vår mening være behov for å se nærmere på hvordan en slik satsing kan trekke vekslers på og dra nytte av studiesentrene. Uansett vil vi hevde at dersom fylkeskommunen får en sterkere rolle i forvaltningen av virkemidler til studiesentrene, er det grunn til å forvente ytterligere synergier i krysningpunktet mellom fagskoler og studiesentre. Det vil gagne næringslivet i distriktene.

- For det andre melder flere studiesentre om yngre studenter. Om denne trenden fortsetter vil det være enda viktigere å legge til rette for gode overganger mellom videregående skole og desentraliserte utdanningstilbud. Her kan et tettere strategisk samarbeid mellom fylkeskommunen og studiesentrene være av stor betydning. Erfaringene fra Dalane viser også hvordan muligheten til å se videregående opplæring og høyere utdanning, inkludert høyere yrkesfaglig utdanning i sammenheng, gir god tilpasning til arbeidsmarkedet i offentlig og privat sektor.
- For det tredje har vi i dag større behov for kvalifiseringstiltak på grunn av mangel på kvalifisert arbeidskraft. Mange virksomheter er på konstant jakt etter ledig arbeidskraft, noe som ikke minst er synlig innen næringer med en tydelig distriktsprofil. Da er det viktig at arbeidskraftreserver kvalifiseres til arbeid og deltakelse. Demografiske endringer forsterker dette behovet, også på lang sikt. En slik kvalifisering krever også en desentralisert struktur, og her mener vi mange studiesentre er godt posisjonert. Enkelte av studiesentrene vi har vært i kontakt med har uttrykt en noe ambivalent holdning til å legge til rette for kvalifisering, men det er vanskelig å forstå at samfunnsoppdraget studiesentrene selv oppgir at de kjenner på, ikke skal omfatte en slik kilde til arbeidskraft. Videre har vi i dette arbeidet sett flere eksempler på en stedsbasert pedagogikk som ifølge studiesentrene selv skaper mestring og tro på egen evne til å gjennomføre utdanning, også hos studenter med svake forutsetninger. Det er derfor mulig å tenke seg studiesentrenes ulike utdanningstilbud som et ledd i en kjede av kvalifiseringstiltak. Et samarbeid på dette området mener vi kan skape verdi både for kommuner og næringsliv i distriktene.
- For det fjerde kan en tettere kobling mot fylkeskommunenes kompetansepartnerskap gi studiesentrene en tydeligere posisjon i landskapet av ulike kompetanseaktører. Det regionale nivåets samordningsrolle medfører etter vår mening en mulighet for studiesentrene til å kombinere egen innsikt i lokale arbeidsmarkedetsbehov med en mer overordnet, helhetlig og kunnskapsbasert tilnærming til framtidige kompetansebehov. Fylkenes kartleggingsarbeid bygger på tett samarbeid med regionale kompetanseforum, der også NAV og arbeidslivets parter inngår. Vi har tidligere i rapporten pekt på at studiesentrene, med sin stedsspesifikke pedagogikk og nære tilknytning til lokalt arbeidsliv, har gode forutsetninger for å kvalifisere flere til arbeidsmarkedet. Et nærere samarbeid med fylkeskommunene vil styrke et slikt arbeid. I fylkene som ennå ikke har utarbeidet regionale kompetansestrategier, bør studiesentrenes kunnskap og erfaringer inngå i arbeidet.

- For det femte mangler UH-sektoren tydelige incentiver for å etablere og opprettholde en tydelig satsing på desentralisert utdanning. Til tross for politiske ambisjoner om mer differensiert styring av sektoren gjennom utviklingsavtalene, er det likevel lite som tyder på at universitetene vil være pådrivere for utdanningstilbud i distriktene. Etter hvert vil mindre årskull også føre til reduksjon av antall studenter, og da har fylkeskommunene et bedre tilpasset mandat for å ivareta distriktenes interesser.

I sum vil tettere samarbeid også gagne fylkeskommunens rolle som samfunnsutvikler. Studiesentrene karakteriserer ofte sitt eget arbeid som lokal samfunnsutvikling og kan på enkelte områder komplementere det regionale nivåets arbeid innenfor kompetanseheving og utviklingsarbeid. For å kunne ivareta sitt kompetansepoltiske ansvar, har fylkeskommunen behov for kontakt med aktører som på en fleksibel og dynamisk måte evner å kombinere kompetanseutvikling og lokalt utviklingsarbeid. Studiesentrene er i mange tilfeller eksempler på slike aktører og bør anerkjennes som det.

8. Referanseliste

Agder fylkeskommune (2021). Bedre levekår på Agder. [Bedre levekår på Agder - Agder fylkeskommune \(agderfk.no\)](https://agderfk.no)

Arbo, P. (2011) Universitetets regionale betydning. *Plan* 2011/2, s. 18-22.

Arne Isaksen og James Karlsen (2012): *What Is Regional in Regional Clusters? The Case of the Globally Oriented Oil and Gas Cluster in Agder, Norway*. *Industry and Innovation*, 19 (3):249-263

Bjørgero, F. (2018). Metagoverning the Interdependence of Municipalities and Mining Companies in the Scandinavian Arctic. I B. Dale, I. Bay-Larsen & B. Skorstad (Red.). *The Will to Drill – Mining in Arctic Communities* (s. 81-103). Springer International Publishing

Bjørgero, F. & Røiseland, A. (2017). Taming wickedness. Industrial megaprojects and local governance strategies. *Urban Research and Practice*, 11(1), 37-52.

Brandt, E. (2001). Evaluering av studiesenteret Finnsnes. (NIFU skriftserie nr. 5/2001).

Brastad, B. m.fl. (2021) *Opplærings- og utdanningstilbud for unge i distriktene*. Distriktsenteret.

Danielsen, Å., Grepperud, G., & Roos, G. (2015). Levende studie – og læringsentra? Rapport nr. 1: Funksjoner og framvekst. *Septentrio Reports* (2/2015).

Diku (2021). Kartlegging av studiesentre: Organisering og rammebetingelser. (Dikus rapportserie 05/2021)

Energifakta Norge (2021) Kraftproduksjon. [Kraftproduksjon - Energifakta Norge](#).

Fagerberg, J., D. Mowery og B. Verspagen (2009a). *Innovation, Path Dependency and Policy: The Norwegian Case*. Oxford: Oxford University Press.

Finnmark fylkeskommune (2016). Regional plan for kompetanse i Finnmark 2016-2028.

Grepperud, G. Danielsen, Å., Roos, G. (2015) Levende studie og læringsentra? Rapport nr. 2: Utviklingstrekk og utfordringer. *Septentrio Reports* (3/2015).

Helsedirektoratet (2020). Tillegg til tildelingsbrev nr. 8 - Kartlegging av desentraliserte og deltidsbaserte utdanningstilbud.

Høgskolesenteret i Kongsvinger (2022). Vi satser sterkt på unike, relevante og fremtidsrettede studier. [HIK – Høgskolesenteret i Kongsvinger](#)

Høst, H. et al. (2019). Styrer eller søkerstyrer? *En undersøkelse av hvordan universiteter og høyskoler dimensjonerer sine studietilbud*. (Rapport 15/2019). NIFU.

Khrono (2021). Satsing på studiesentre gikk ikke etter planen. [Satsing på studiesentre gikk ikke etter planen \(khrono.no\)](https://khrono.no)

Khrono (2022). Storsatsing på innovasjon i Kongsvinger. [Storsatsing på innovasjon i Kongsvinger \(khrono.no\)](https://khrono.no)

Klimavennlig-kompetanse (2020). Hva er klimavennlig kompetanse? [Hva er Klimavennlig Kompetanse? – Klimavennlig-Kompetanse](#)

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2021). *Strategi for småbyer og større tettsteder som regionale kraftsentre*. Strategi.

Kompetansebehovsutvalget (2022). Fremtidig kompetansebehov: Høyere yrkesfaglig utdanning for et arbeidsliv i endring. (Temarapport 1/2022)

KS (2019). Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2019. (ISSN 1894-6622)

Kunnskapsdepartementet (2017). Nasjonal kompetansepolitisk strategi.

Kunnskapsdepartementet (2021). Strategi for desentralisert og fleksibel utdanning ved fagskoler, høyskoler og universiteter. Strategi.

Kunnskapsdepartementet. (2020). Norwegian comment to the Communication from the European Commission on achieving the European Education Area by 2025.

Kunnskapsdepartementet (2022). Finansiering av universiteter og høyskoler. (Rapport til Kunnskapsdepartementet 17.mars 2022 fra et utvalg nedsatt 9. september 2021)

Kunnskapsdepartementet. (2022). Regjeringen med 40 millioner kroner til ny satsing på studiesentre.

Langfeldt, G. (2015). *Lærende regioner. Skolens kvalitet skapes lokalt*: Presentasjon av funn fra forskningsprosjektet "Lærende regioner". Bergen: Fagbokforlaget.

Langset og Vinsand (2015). Økt kunnskap og kompetanse blant ansatte i små og mellomstore bedrifter – samarbeidsmodeller i mindre markeder. (NIVI Rapport 8/2015).

Meld. St. 18 (2014-2015). Konsentrasjon for kvalitet – strukturreform i universitets- og høyskolesektoren. Kunnskapsdepartementet.

Meld. St. 9 (2016-2017). Fagfolk for fremtiden- Fagskoleutdanning. Kunnskapsdepartementet.

Meld. St. 18 (2016-2017). Bærekraftige byer og sterke distrikt. Kommunal- og distriktsdepartementet.

Meld. St. 14 (2020-2021). Perspektivmeldingen 2021. Finansdepartementet.

Meld. St. 19 (2020-2021). Styring av statlige universiteter og høyskoler. Kunnskapsdepartementet.

Microbol. (2021). Micro-credentials and Bologna Key Commitments. *State of play in the European Higher Education Area*.

Møreforskning (2017). Globale trender, regionale kompetansebehov og en metode for forpliktende regionalt kompetansesamarbeid. (Rapportnr. MA 17-17)

Nasjonalt senter for distrikts medisin. (2016). Sykepleiere utdannet i Nord- Norge. *Hvor ble de av?* Universitetet i Tromsø.

Norce. (2020). Arbeidskraft og kompetanse for verdiskaping- Finnmark. (Rapport 20/2020)

Nord-Troms Regionsråd DA (2021). Møteprotokoll 2021. (Møte nr. 1/2021, Olderdalen)

Norskeutdanningsentre (2021). Om NU. [Om Norske Utdanningsentre - Norskeutdanningsentre](#)

NOU 2020: 2. (2020). Fremtidige kompetansebehov III — Læring og kompetanse i alle ledd. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

NOU 2020:12. (2020). Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet

NOU 2020:15 (2020). Det handler om Norge. Bærekraft i hele landet. Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Oslo Economics (2020) Kartlegging og vurdering av lokale ordninger for å beholde og rekruttere arbeidskraft i Nord-Norge.

Prop. 1 S (2021-2022). For budsjettåret 2022 – Statsbudsjettet. Finansdepartementet. [Prop. 1 S \(2021-2022\) Gul bok \(regjeringen.no\)](#)

Nilsen, J.K og Langset, M. (2011) Studiesentrene i Nordland – organisering, resultater og framtidig rolle. (NIVI-rapport 7/2011).

Regjeringen (2021). Hurdalsplattformen – for en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og senterpartiet. [hurdalsplattformen.pdf \(regjeringen.no\)](#)

Roos, G., Grepperud, G. & Danielsen, Å. (2015). "Levende studie- og læringsentra?" Rapport nr. 2: Kompetensutmaningar i tre rurale regioner. Septentrio Reports (3/2015).

RKKV (u.å). RKK i Nordland. [RKK i Nordland \(rkkv.no\)](#)

Samfunnsøkonomisk analyse (2021) Følgeevaluering av Kompetansepiloter. (Rapport 22/2021)

Siva (u.å). Næringshageprogrammet. [Næringshageprogrammet - Siva](#)

Skillup Network (2022). Et nasjonalt nettverk som tilbyr kompetanseheving der du bor. [Skillupnetwork.no](#)

SOU 2017:1. (2017). För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. Stockholm

Statistisk Sentralbyrå (2020). Befolkningsframskrivninger for kommunene, 2020-2025. (Rapport 27/2020)

Statistisk Sentralbyrå (2020). Sentralitetsindeksen. [Sentralitetsindeksen - SSB](#)

Statistisk sentralbyrå (2022). Befolkning. [Befolkning \(ssb.no\)](#)

Universitetet i Tromsø (2019). Regionreformen og tilgangen på høyere utdanning utenfor de etablerte studiestedene. Notat.

Vareide, K., & Roncosse S.D. Regional analyse Lister Notat 78 – 2015, Telemarksforskning